

Univerzita Karlova
Fakulta humanitních studií

Historická sociologie

**Reakce na hrozbu demolice obce:
Horní Jiřetín a Nové Heřminovy**

Disertační práce

Mgr. Jana Vitíková

Vedoucí práce: Mgr. Karel Černý, Ph.D.

2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v repozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem. Zároveň prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne: 30. 11. 2023

Jana Vitíková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala zaprvé svému školiteli Karlovi Černému, který se mnou měl velkou trpělivost. Ačkoliv do vypracování této práce zasáhly nečekané události a já se tak odklonila od harmonogramu, vždy si na mě ochotně udělal čas a dal mi mnoho cenných rad. Zároveň bych velice chtěla poděkovat všem obyvatelům obcí Horní Jiřetín a Nové Heřminovy, kteří nakonec byli ochotní se mnou spolupracovat na mém výzkumu v jejich domovech. Sama si uvědomuji, jak bolestné a problematické to pro lidi v jejich situaci může být.

Abstrakt

Disertační práce se zabývá reakcí obyvatel obcí, jimž hrozí demolice, v souvislosti s modelem ohrožení prezentovaného Dennisem Smithem. K výzkumu byly vybrány dvě obce – Horní Jiřetín a Nové Heřminovy. V Horním Jiřetíně se o demolice obce hovoří v souvislosti s rozšiřováním těžby hnědého uhlí a především postupováním těžby na lomu Československé armády. V Nových Heřminovech je plánováno postavit přehradu, která by měla do budoucna zabránit potopám v regionu a zároveň se stala zásobníkem vody pro období sucha. První část práce se věnuje modelu ohrožení, který představil v roce 2018 Dennis Smith ve své knize *Civilized Rebels: An Inside Story of the West's Retreat from Global Power*. V této části práce je tento model popsán a uveden do kontextu sociologických teorií konfliktu. Druhá část práce se věnuje analýze kvalitativního výzkumu, který byl proveden v obou obcích pomocí rozhovorů s jejich obyvateli. V rámci analýzy byly reakce obyvatel popsány z hlediska strategií vyrovnávání se se situací a obav do budoucna. V každé obci jsou pak tyto reakce rozděleny do skupin. Tyto skupiny jsou nakonec ve třetí části nahlíženy a zařazovány z pohledu modelu ohrožení Dennise Smithe. Výsledkem výzkumu je tedy analýza reakcí obyvatel obcí, kterým hrozí demolice, a jejich vysvětlení pomocí modelu ohrožení.

Klíčová slova: demolice obcí, model ohrožení, sociologie konfliktu, Horní Jiřetín, Nové Heřminovy

Abstract

The thesis deals with the reaction of the residents of municipalities threatened with demolition in connection with the threat model presented by Dennis Smith. Two municipalities were selected for research - Horní Jiřetín and Nové Heřminovy. In Horní Jiřetín, there is discussion of the demolition of the municipality in connection with the expansion of brown coal mining and, above all, the progress of mining at the quarry of the Czechoslovak Army. It is planned to build a dam in Nové Heřminy, which should prevent floods in the region in the future and at the same time become a water reservoir for the dry season. The first part of the thesis is devoted to the threat model presented in 2018 by Dennis Smith in his book *Civilized Rebels: An Inside Story of the West's Retreat from Global Power*. In this part of the thesis, this model is described and put into the context of sociological theories of conflict. The second part of the thesis is devoted to the analysis of qualitative research, which was conducted in both municipalities using interviews with their residents. As part of the analysis, the residents' reactions were described in terms of strategies for coping with the situation and fears for the future. In each village, these reactions are then divided into groups. Finally, in the third part, these groups are viewed and classified from the perspective of Dennis Smith's threat model. The result of the research is therefore an analysis of the reactions of the inhabitants of municipalities threatened with demolition and their explanation using the threat model.

Key words: demolition of municipalities, threat model, sociology of conflict, Horní Jiřetín, Nové Heřminovy

Obsah

1	ÚVOD.....	7
2	TEORETICKÁ ČÁST.....	10
2.1	Rešerše literatury	10
2.2	Model ohrožení v kontextu sociologie konfliktu	12
2.2.1	Sociologie konfliktu.....	13
2.2.2	Model ohrožení.....	17
3	METODOLOGICKÁ ČÁST.....	24
3.1	Etika výzkumu a role výzkumníka	27
3.1.1	Limity výzkumu	33
3.2	Kvalitativní přístup	34
3.2.1	Výběr účastníků výzkumu a sběr dat	36
3.2.2	Rozhovory	41
3.2.3	Technika analýzy rozhovorů	44
4	EMPIRICKÁ ČÁST.....	47
4.1.1	Rozdílná sebereprezentace dvou obcí	49
4.2	Horní Jiřetín: Rozšiřování těžby uhlí.....	53
4.2.1	Tři skupiny v Horním Jiřetíně	61
4.2.1.1	Skupina 1: Za žádnou cenu	62
4.2.1.2	Skupina 2: Šachta má fungovat	67
4.2.1.3	Skupina 3: Nic jiného nám nezbyvá	74
4.2.1.4	Vztahy mezi skupinami – osudový rok 2015.....	78
4.2.2	Horní Jiřetín: Interpretace dat	82
4.3	Nové Heřminovy: Stavba přehrady.....	88
4.3.1	Tři skupiny v Nových Heřminovech	92
4.3.1.1	Skupina A: Přehrada prostě nebude.....	92
4.3.1.2	Skupina B: Oběť pro dobro jiných	98
4.3.1.3	Skupina C: Za rozvoj obce	102
4.3.1.4	Vztahy mezi skupinami	108
4.3.2	Nové Heřminovy: Interpretace dat.....	113
4.4	Skupiny Horního Jiřetína a Nových Heřminov podle Modelu ohrožení	117
5	ZÁVĚR.....	129
6	LITERATURA.....	134
7	PŘÍLOHY.....	141

1 ÚVOD

Cestou do Horního Jiřetína míjíte město Most, které je asi největším pomníkem rozšiřující se těžby uhlí. Celé město bylo kvůli nutnosti ustoupit těžbě demolováno a vybudováno úplně znovu. Lom Československé armády je nejlépe ze silnice vidět cestou z Chomutova. Projíždíte kolem krajiny, které se celkem poeticky říká měsíční. Žlutá rypadla, která se zakusují do okolní krajiny, jsou vidět i z takové dálky a vy můžete jen odhadovat, jak obrovská ve skutečnosti jsou. Most jen ale líznete a pokračujete směrem Litvínov. Mezi Mostem a Litvínovem projíždíte kolem rozsáhlých chemických závodů. Červená signalizace s cedulí, že když svítí, je nutné okamžitě zastavit a vypnout motor, vás neděsí jen díky tomu, že zrovna není rozsvícená. O útěku tu nic nepíšou, ale vy tak nějak instinktivně tušíte, co byste museli udělat. Přesto na pozadí tohoto naprosto průmyslového kraje musíte obdivovat do výšky vystupující kopce Krušných hor v dáli. Ty celý region ohraničují a vytvářejí kontrast k tomu, co se už po dlouhá léta odehrává na jejich úpatí.

Do Nových Heřminov vede silnice z Bruntálu. Točí se kolem Oborenského potoka, který nevypadá vůbec nebezpečně. Prostě takový malý potůček. Není ale možné, aby právě v tomhle kraji vám hned v hlavě nenaskočily obrázky vytopených domů, vozů, které odnáší silný proud vody kamsi pryč, a hlavně neštěstí těch, kteří se s tím vším budou muset vyrovnat. Teď ale hlavně rychle pryč a zachránit si holý život. I takhle malý potůček dokáže způsobit obrovské škody. A Bruntálsko je toho jasným důkazem.

Horní Jiřetín a Nové Heřminovy jsou ale obce svým způsobem výjimečné a odlišují se od ostatních, které byly vystavěny ve stejném regionu. Obě jsou totiž v situaci, kdy se uvažuje o jejich demolici. Buď úplné, jako je tomu v případě Horního Jiřetína, nebo jen částečné, jako v Nových Heřminovech. Ale i zde je ta částečná demolice jen kompromisem. Původní plány byly jiné.

Obě obce mají společné to, že jim demolice hrozí proto, že existuje nějaké obecně prospěšné vysvětlení, nějaký větší smysl. V případě Horního Jiřetína je to energetická bezpečnost státu a zaměstnanost v regionu, který se s nezaměstnaností potýká dlouhodobě, v případě Horních Heřminov ochrana před povodněmi a zásobárna vody v dobách sucha.

Kvalitativní výzkum, který autorka této práce v obou obcích vedla, se zaměřuje ale především na to, jak svou situaci vnímají obyvatelé těchto obcí. Cílem tedy je zjistit, jak na situaci reagují a jaké strategie si volí, aby se vyrovnali se svou situací. Úkol to ovšem byl náročný. Vzhledem k tomu, v jaké situaci se obyvatelé nacházejí, bylo velice obtížné získat

důvěru obyvatel natolik, aby byli ochotní poskytnout rozhovor. V obou obcích vládne napětí, nedůvěra a nevraživost. A to jak mezi sousedy, tak především k lidem přicházejícím zvenčí.

Pro výzkumníka, který přichází mezi místní, bylo získání si jejich důvěry velká výzva a stálo ho to nemalé úsilí. Především díky častým návštěvám a přesvědčení o účelu výzkumu, se to přeci jen nakonec podařilo. Alespoň u některých obyvatel.

V roce 2018 Dennis Smith vydal knihu *Civilized Rebels An Inside Story of the West's Retreat from Global Power*, v níž představil svůj model ohrožení. Model ohrožení je překlad originálu „*Threat-response model*“, který učinila autorka této práce. Smith jej používá pro vysvětlení různých typů reakcí na situaci ohrožení, konfliktní situaci, kdy je (ve Smithově knize) jedinec vystaven nějakému ponížení. Tato práce model využije právě pro interpretaci reakcí obyvatel obcí na jejich situaci.

Práce je rozdělena na tři velké celky. Prvním z nich je část, která se věnuje teoretickým východiskům. Představuje model ohrožení a zasazuje ho do kontextu sociologických teorií konfliktu.

Druhá část představí metodologii výzkumu, který byl veden v letech 2018–2019 ve zmíněných obcích Horní Jiřetín a Nové Heřminovy. Věnuje se hned na začátku etice výzkumu, protože je to obzvláště v tomto případě velice důležité téma. Jak již bylo naznačeno, v obou obcích panuje velká nedůvěra a nevraživost. Získat informanty k rozhovorům bylo velice obtížné a vyžadovalo to mnoho návštěv a navazování kontaktů. Co ale bylo rozhodující, bylo ujištění o anonymitě informantů. Není proto možné do této práce zahrnout nic, co by mohlo identifikovat informanty. Přesto se v obci Nové Heřminovy nepodařilo přesvědčit všechny ochotné k poskytnutí souhlasu s citacemi uvnitř této práce. Byli ochotní si o situaci pohovořit a nabídnout svůj úhel pohledu, ale naprosto odmítli jakékoliv citování. To je důvod, proč část o Nových Heřminovech neobsahuje citace od více informantů. Nicméně výpovědi těchto „skrytých“ informantů byly velice cenným přínosem pro pochopení a dokreslení situace a prošly stejnou analýzou jako ty ostatní.

Dále metodologická část kromě informací o zvolené metodě výzkumu také popis způsobu výběru informantů a zvolené formě analýzy poskytnutých rozhovorů. Její součástí je i zhodnocení limitů, které tento způsob výzkumu měl.

Poslední velkou částí je samotná interpretace výsledků analýzy učiněných rozhovorů. Situace okolo demolic obcí je v této kapitole zařazena do kontextu regionů, ve kterých se nacházejí. Především historický vývoj obou regionů, který si je podobný, a vývoj diskuze o demolicích. Součástí je také podkapitola o tom, jakým způsobem obě obce reflektují diskuzi o vlastní demolice na svých webových stránkách, tedy jak se prezentují navenek.

Empirická část je rozdělena na další tři části. První dvě se věnují postupně každé obci, a především interpretaci výsledků analýzy rozhovorů v každé zvlášť. Postupně popisuje všechny typy reakcí na ohrožení demolicí a strategie, které si tyto skupiny vytvářejí pro vyrovnání se s diskuzí o možné demolici. Nejprve za Horní Jiřetín, potom za Nové Heřminovy.

Poslední část empirického oddílu se věnuje srovnání výsledků v obou obcích a hlavně aplikaci modelu ohrožení Dennise Smithe na reakce. Jsou zde popsány rozdíly v reakcích i jevy, které jsou obyvatelům obou obcí společné.

Ačkoliv by se mohlo zdát, že zkoumáme dvě malé obce a jedná se o lokální problematiku, není to tak. Diskuze o demolicích těchto obcí se odehrávají na pozadí velkých událostí, které ovlivňují nejen region, ve kterém se nacházejí, ale je záležitostí i politiky celého státu i celosvětové diskuze o změnách klimatu. Jsou tedy ukázkou, jak problematika pro někoho vzdálená a obrovská může ovlivnit konkrétní životy a každodenní události lidí v sudetských obcích.

2 Teoretická část

Tato disertační prezentuje analýzu rozhovorů v obcích ohrožených demolicí z pohledu Modelu ohrožení, který prezentoval ve své práci *Civilized Rebels An Inside Story of the West's Retreat from Global Power* Dennis Smith v roce 2018. Dennis Smith je emeritním profesorem sociologie na Loughborough University pocházející z Velké Británie. Je autorem také *The Rise of Historical Sociology*, kde se věnoval vývoji oboru historické sociologie po druhé světové válce, identifikuje nejvlivnější autory a výzkumy. Jeho další kniha *Globalization: The Hidden Agenda* se věnuje revizi pohledu na globalizaci a sleduje dlouhodobý společensko-politický vývoj a varuje před cestou, kterou globalizace míří. Smith je také autorem *Conflict and Compromise: Class formation in English society 1830-1914*, v níž srovnává sociální vývoj ve dvou městech - Birmingham a Sheffield – z pohledu přechodu do nové industriální éry. Smith sám uvádí, že *Civilized Rebels* navazují na jeho práci v předchozích knihách *Conflict and Compromise* a *Globalization: Hidden Agenda*.

2.1 Rešerše literatury

Kromě sociologických prací, které se věnují konfliktu nebo souvisejí s prací Dennise Smithe, o kterých je následující podkapitola, je nasnadě také uvést další texty a zdroje, které se věnují kontextu či přímo tématu této práce.

Prvním velkým tématem je demolice obcí v České republice či Československu. Na tomto místě je nutné podotknout, že pokud se v této práci hovoří o demolicích obcí, jedná se násilné demolice po roce 1945 tedy takové, které nebyly způsobené přirozeným vývojem (například migrací lidí za prací atd.). Problematické vysídlování obcí po roce 1945 v českém prostředí věnují největší pozornost historické vědy, které se zaměřují na různé historické souvislosti vysídlení. Drtivá většina prací vznikla až po roce 1989. Je to dáno především tím, že dvěma hlavními důvody pro zanikání obcí před rokem 1989 bylo zaprvé vysídlení Němců po druhé světové válce, a zadruhé ustupování těžbě hnědého uhlí, což nebyla témata minulým režimem téměř tabuizována. Nicméně obě tato témata, respektive důvody vysídlování obcí po roce 1945, jsou klíčová pro pochopení sociálního vývoje v oblastech, kde se nacházejí obce vybrané pro tuto práci a výzkum, který prezentuje.

K tématu vysídlení Němců po roce 1945 vyšlo množství především historických knih. Lze uvést knihu Jaroslava Kučery *Odsun nebo vyhnání? Sudetští Němci v Československu 1945-1946* (Kučera, 1992) nebo společnou práci Adriana von Arburga a

Tomáše Staňka *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951* (Arburg, Staněk, 2020).

Druhému tématu, tedy rozšiřování těžby uhlí po roce 1945, se věnuje ještě menší pozornost. Nicméně je možné najít velice zajímavé publikace, jako je například *Velká kronika o hnědém uhlí* (Valášek, Chytka, 2009) Václava Valáška a Lubomíra Chytky, nebo *Těžba nerostných surovin na území ČR a její geografické aspekty* (Smolová, 2008) Ireny Smolové. Autorka této práce napsala práci Kralupy u Chomutova: Demolice kvůli těžbě uhlí (Vítíková, 2005), která se věnuje hospodářskému a společenskému kontextu rozšiřování těžby hnědého uhlí v Severočeské hnědouhelné pánvi s příkladem procesu demolice obce Kralupy u Chomutova. Dále k tomuto tématu vyšlo množství publikací z pohledu geologie a výroby energie.

Velké téma, které se přímo dotýká výzkumu prezentovaného v této práci, je téma energetiky a energetické bezpečnosti. Na toto téma vzniklo velké množství prací. V poslední době se jedná o stále více populární téma, které se kromě odborných publikací objevuje i v diskuzích nejvyšších českých i evropských orgánů (například Evropská komise, Vláda ČR). Z monografií na toto téma lze uvést například *Energetická bezpečnost a zájmy České republiky* (Dančák, Závešický, 2007) nebo *Evropská energetická bezpečnost* (Waisová, 2008).

Jinak na téma procesu demolice obcí příliš mnoho odborných prací nevzniklo. Na tomto místě je však nutné zmínit práci Zdeňky Binterové, která vydala několik prací na téma zaniklých obcí, ve kterých mapuje zaniklé obce, které ustoupily rozšiřující se těžbě hnědého uhlí především na Chomutovsku a Doupovsku, a připomíná tak to, jak vypadaly, kde stály, jak zanikly. Zároveň jsou dostupné internetové zdroje, které často spravují různé spolky, které se věnují zaniklým obcím a sdružují jejich bývalé obyvatele (například zanikleobce.cz)

V souvislosti s tématem demolice obcí kvůli těžbě uhlí v současnosti je třeba vypíchnout práci Bohumila Frantála, který se dlouhodobě věnuje sociologickým souvislostem výroby energie z různých zdrojů. O jeho výzkumu, který proběhl přímo v Horním Jiřetíně, bude řeč dále.

Všechny předchozí práce se dotýkaly především problematiky spojené s obcí Horní Jiřetín, která je v ohrožení demolicí v souvislosti s rozšiřující se těžbou hnědého uhlí a energetické bezpečnosti. Tato práce se ale věnuje ještě obci Nové Heřminovy. Kromě tématu vysídlování Němců, se kontextu výzkumu v této obci dotýká velice také téma boje proti suchu, klimatické změny a ochrany před povodněmi. Na téma klimatické změny vyšlo nepřehledné množství publikací z různých oborů, především ekologie. Je to v současnosti

velice aktuální téma a věnuje se mu nejen česká, ale i zahraniční nejen odborná veřejnost. Do tohoto obrovského tématu lze zařadit i publikace věnované energetické bezpečnosti či budoucnosti výroby energie. Zajímavá je práce sociologa Martina Ďurdoviče, který se dlouhodobě věnuje sociologickým souvislostem spojených s energetickou politikou, především výrobě jaderné energie. Vzdáleně se jeho výzkum v obcích, které jsou v úzkém výběru pro vybudování úložiště jaderného odpadu, dotýká i tématu této práce. Jeho práce *Metodika pro komunikaci a účast na rozhodování o hlubinném úložišti vyhořelého jaderného paliva a vysokoaktivních odpadů v ČR* (Ďurdovič, 2016) se věnuje vyjednávání s vybranými obcemi a reakcemi obyvatel na možnost budování úložiště jaderného odpadu na jejich území.

Obecně lze shrnout, že literatury a dalších zdrojů, které se věnují kontextu, ve kterém se nacházejí obě obce v současné době, je velké množství. V případě samotných obcí je v popředí Horní Jiřetín, jehož situace je i mediálně více pokrytá.

2.2 Model ohrožení v kontextu sociologie konfliktu

V této práci se budeme věnovat především aplikaci modelu ohrožení, který představil Dennis Smith ve své knize *Civilized Rebels An Inside Story of the West's Retreat from Global Power* v roce 2018. Smith v této knize představuje komparaci biografí čtyř „civilizovaných“ rebelů Oscara Wildea, Jeana Améryho, Nelsona Mandely a Aun Schan Su Ťij. Jejich životy a činy se představuje autor na pozadí dlouhodobého procesu úpadku moci Západu, pádu Britského impéria a dochází až k traumatu, které obklopovalo Brexit, tedy vystoupení Velké Británie z Evropské unie po referendu v roce 2016.

Ve své knize Smith představuje tzv. model ohrožení, tedy systém reakcí jedinců či skupin na situace ohrožení ponížením. Smithův model lze zařadit mezi teorie sociologie konfliktu. Smith totiž v podstatě rozebírá situaci, kdy proti sobě stojí dvě i více stran, jsou spolu v konfliktu. Dále se ve své teorii zaměřuje především na tu „slabší“ či „ovládanou“ stranu konfliktu a analyzuje, jakým způsobem na tuto situaci reaguje. Na tu „silnější“ či „ovládající“ stranu a tomu, jak svou moc uplatňuje, Smith svůj model ohrožení neaplikuje. O to více se zaměřuje právě na to, jakým způsobem se jeho „rebelové“ se situací vyrovnávají a co dělají pro to, aby zmírnili následky konfliktu.

2.2.1 Sociologie konfliktu

V sociologii panuje shoda jen na málo věcech a konflikt rozhodně mezi ně nepatří. Konflikt je systematictější studován až od 30. let 20. století. V té době je charakteristický zájem o otázku dosavadního pojetí konsenzu ve společnosti se sdílenými hodnotami a na konflikt se pohlíží jako na něco, co narušuje rovnováhu systému a je dysfunkční. Takto konflikt vnímal především Talcott Parsons. Konflikt považoval za chorobný příznak individuální maladaptace či projev anomického stavu společnosti. Podobně E. Mayo odsuzuje konflikt za narušení kooperace, G. A. Lundberg jako absenci komunikace, W. L. Warner jako dezintegrující prvek v rámci komunity (Keller, 1996: 521).

Především v 50. letech 20. století tak reakcemi na teorie věnující se v podstatě otázce, co drží společnost pohromadě, vzniká nové paradigma a celá nová odnož sociologického bádání, za jehož zakladatele lze považovat Ralfa Dahrendorfa a Lewise Cosera.

Autoři, kteří se řadí mezi sociology konfliktu, se neshodnou na tom, jak tento konflikt definovat. Mnozí z nich tak přicházejí s vlastní definicí konfliktu. Například Ralf Dahrendorf definuje pojem sociální konflikt jako strukturálně vytvořené protikladné vztahy mezi prvky společnosti vyrůstající systematicky ze sociálních struktur společnosti. Tyto konflikty se přitom mohou odehrávat na různých úrovních společnosti, přičemž se může jednat o konflikty mezi rolemi nebo konflikt mezi třídami. (Šubrt, 2010: 125) Dahrendorf reaguje na výše zmíněné období pojmání konfliktu jako něčeho negativního a i přímo na již zmíněného Parsonse a jeho odpověď na otázku, co drží společnost pohromadě, a tvrdí, že je nutné ji ještě doplnit otázkou, co žene společnost kupředu (Znebežánek, 2015: 43). Tím je konflikt. Dahrendorf tedy pohlíží na konflikt jako na něco, co může být pozitivní a může to mít kladnou funkci v rámci fungování společnosti. Dahrendorf zároveň ve své knize *Class and Class Conflict in Industrial Society* kritizuje pojetí konfliktu Karla Marxe jako zásadně konfliktu třídního. Upozorňuje na to, že svět se od dob vzniku Marxovy teorie změnil, změnil se způsob vlastnictví, změnila se dělnická třída a změnila se i třídní struktura. Dahrendorf upozorňuje, že stejně jako nerovnost moci a autority je neodstranitelná je neodstranitelný i konflikt ve společnosti, který vyvolává (Znebežánek, 2015: 47). Dahrendorf se ve svém díle věnoval především sociálním konfliktům, které vycházejí ze struktury společnosti, v níž se nachází moment nadřazenosti a podřízenosti.

Revizi díla Talcotta Parsonse se věnoval i americký sociolog Lewis Coser. Svým pojetím konfliktu navazoval na George Simmela. Ten dal do protikladu ke konfliktu (používá i pojem válka) mír. Jeden bez druhého nemůže být a jeden vychází přímo

z druhého. Jedná se tedy o rovnocenné interakční stavy. Žádný z nich není prvotní, nýbrž jeden vyplývá z druhého v nekonečném rytmu (Znebežánek, 2015: 86).

Coser na Simmela navazuje ve své teorii o realistickém a nerealistickém konfliktu i konceptem odpadlíků a heretiků, který se soustředí na konflikty uvnitř skupin. Coserova teorie konfliktu se na konflikt dívá jako na ventil uvolňování napětí a nástroj pro vyjasnění si skupinové identity. I Coser, stejně jako Dahrendorf, vidí pozitivní funkce konfliktu ve společnosti.

Mezi sociology nepanuje shoda ani na tom, jaké typy konfliktů existují. František Znebežánek, který se sociologickým teoriím konfliktu věnuje intenzivně v českém prostředí, rozděluje konflikty na tři hlavní typy: sociální, organizační a mezinárodní podle toho, jací aktéři se v nich vyskytují (Znebežánek, 2015: 14). Tento autor také rozděluje teorie sociologie konfliktu na tři skupiny: 1) Marx a Marxem inspirované teorie konfliktu, 2) Strukturální funkcionalismus a 3) teorie směny. Na začátku je ještě dobré říct, že je jen málo českých knih, které by se uceleně věnovaly přímo sociologickým teoriím konfliktu. V českém prostředí je to právě Znebežánkova *Sociologie konfliktu* z roku 2015 a Kelleraova *Sociologie konfliktu* z roku 1990. Jiní čeští autoři se věnují různým typům konfliktů, jako jsou například náboženské konflikty, například Dušan Lužný (Lužný, 1997) nebo Karel Černý (Černý, 2009), konflikty v rámci politického aktivismu (Ondřej Císař).

Hlavní myšlenkou Marxem inspirovaných teorií je, že je společnost tříděně rozdělena a společenské uspořádání není spravedlivé. Vždy existuje nějaká dominantní třída, která své postavení udržuje pomocí nějaké formy moci, proti ní stojí třída ovládaná, která chce situaci změnit, čímž vzniká napětí, které může vyústit v konflikt. Konflikt je tedy vetkán už v sociální struktuře a je neodstranitelný. Mezi autory, kteří tuto teorii zastávali, kromě Karla Marxe patří především Ralf Dahrendorf. Jak již bylo zmíněno, Dahrendorf reagoval na Parsonse a nevidí v konfliktu pouze nějakou postranní deviantní situaci. Moc nevytváří jen nerovnost, ale zároveň i konflikt. Vytváří zájem o změnu stejně, jako zájem udržet status quo. (Dahrendorf, 1991: 69) Dahrendorf, jak bylo zmíněno, vychází z teorie Karla Marxe, nicméně ji podrobil kritice. Upozorňuje, že ani strukturální funkcionalismus, ani samotný marxismus neposkytuje přijatelný pohled na vyspělou společnost. Tvrdí, že strukturální funkcionalisté opomíjejí reality sociálního konfliktu a že Marx definoval třídy v příliš specifickém historickém kontextu. Dahrendorf navíc věří, že tradiční marxismus ignoruje konsensus a integraci v moderní sociální struktuře (Tittenburn, 2013: 118).

Na rozdíl od Marxe chápe třídy jako skupiny se společnými zájmy (oproti ekonomické definici Karla Marxe). Dahrendorf měl také jiný pohled na příčinu sociálních

konfliktů i jejich řešení. Hlavní příčinou konfliktu je podle něj distribuce autority. Od lidí v pozici autority se předpokládá kontrola těch podřízených. Zdůraznil, že chování těchto lidí není odvozeno od psychologických charakteristik jedinců v pozici autority, ale že je odvozeno právě od jejich postavení a je tedy trvalé (Güclü, 2014: 160). Takové chování pojmenoval jako latentní zájmy. Jsou to takové zájmy, které jsou odvozeny od postavení v systému a nezávislé na jedinci. Takové zájmy ovšem podle Dahrendorfa ještě nevytvářejí skupiny. Jedná se o teoretický koncept. V rámci těchto kvazi-skupin pak vznikají zájmové skupiny, které spojují tzv. manifestní zájmy vyznačující se emocemi, vůlí, přáními jedinců. Aby se ze skupiny stala skupina konfliktní, je nutné splnit technické, politické a sociální podmínky (Znebežánek, 2015: 51).

Později v 80. letech se Dahrendorf ke své teorii vrací a upozorňuje, že se společnost opět proměnila. Za zdroj sociálního konfliktu pak označil nerovné rozdělení životních šancí.

Mezi dalšími autory, kteří navazují na Karla Marxe, je možné zmínit francouzského sociologa Alaina Tourainea, který se zabýval přechodem z industriální do postindustriální společnosti. Podle Tourainea jsou sociální vztahy udržovány konfliktními situacemi mezi těmi, kteří sdílí stejné tzv. sociální pole. Hlavními aktéry konfliktu jsou pak sociální hnutí. Aby mohlo být sociální hnutí zformováno, musí podle Tourainea splňovat tři podmínky: musí vědět, ve jménu koho bojuje, proti komu a na jakém kulturním poli. Touraine to nazývá principem identity, opozice a totality. I v jeho teorii proti sobě stojí dominantní a ovládaná třída, nicméně v Touraineově teorii do hry vstupuje také stát. Ten je z velké míry ovládan dominantní třídou, nicméně je na ní do jisté míry nezávislý a je zároveň garantem sociální změny.

Americký sociolog Lewis Coser přispěl svými teoriemi především k diskusi o funkci konfliktů. Coser navazoval na teorie Georga Simmela a tady se už dostáváme i do oblasti teorie Dennise Smithe. Simmel a poté i Coser se zabývali jak vnitroskupinovými, tak meziskupinovými konflikty a jejich řešením. Coser ve svém díle *The Functions of Social Conflict* parafrázuje Simmela s tím, že konflikt slouží především k vymezení a udržení identity a hranic společností a skupin, jde o identitu skupiny a zároveň k vymezení se vůči ostatním (Coser, 1964: 38).

Důležité ovšem pro pochopení funkcí konfliktů je ale Coserovo rozdělení konfliktů, které je inspirováno Simmelovým konfliktem pro konflikt a konfliktu jako prostředkem pro dosažení cílů (Znebežánek, 2015: 92). Coser rozlišuje realistický a nerealistický konflikt. Coser tyto dva typy konfliktů rozlišuje podle toho, zda je konflikt pouze prostředkem k dosažení cíle, nebo je konflikt cílem samotným (Coser, 1964: 49). Realistický konflikt je

tedy takový, jehož je využíváno k tomu, aby se vyřešila nějaká situace, dosáhlo nějakého cíle. Naproti tomu nerealistický konflikt nemá žádný cíl, pouze uvolnění napětí. Protivník v nerealistickém konfliktu je náhodný a vychází pouze z agrese jedné či obou stran konfliktu. Takový protivník může být i institucionálně daný, fungující jako ventil pro uvolnění napětí.

Coserova teorie konfliktu zahrnuje jak otevřené společnosti, které konflikt nepoškozuje, tak společnosti rigidní, které mohou být konfliktem rozvráceny, což vede ke vzniku nového sociálního systému (Znebežánek, 2015: 98-99). Coser dále upozorňuje, že to, zda konflikt skupinu stmelí, nebo naopak rozvrátí, záleží na tom, zda skupina byla už před konfliktem soudržná.

Tím, kdo se věnuje snaze konfliktu zabránit nebo ho ukončit, je americký sociolog Louis Kriesberg. Ve své knize *Sociology of Social Conflicts* seznamuje čtenáře s vlastním pojetím sociologie konfliktu. Kriesberg říká, že sociální konflikt vzniká, když dvě nebo více osob nebo skupin projeví přesvědčení, že mají neslučitelné cíle. A dále nabízí upřesnění všech pojmů ve své definici. „Sociální“ naznačuje, že se zabýváme konflikty mezi interagujícími lidmi. „Dva nebo více“ znamená, že osoby zapojené do konfliktu se navzájem považují za protivníky ve snaze dosáhnout svých cílů. „Osoby nebo skupiny“ zahrnují jednotlivce a organizace, které tvrdí, že zastupují větší kolektivy, jako jsou vlády, třídy nebo etnické komunity. „Projeví“ znamená, že významní členové alespoň jedné ze soupeřících skupin dají najevo, že některé z jejích cílů jsou neslučitelné s cíli jiné strany (Kriesberg, 2006: 2) Kriesberg tedy předpokládá, že konflikty jsou vždy vědomé, ale ne vždy jsou viditelné, nebo manifestované. Někteří se snaží konflikty skrývat, k čemuž může vést velká škála důvodů.

Nicméně se Kriesberg nedomnívá, že konflikt je vždy cestou, kterou si jedinci či skupiny vyberou, ačkoliv mezi nimi existují nerovnosti, které považuje za zdroj konfliktu. Někdy si lidé zvolí jinou cestu, jako je například útěk z konfliktní situace.

Kriesberg sociální konflikty klasifikuje v různých kategoriích. Například hovoří o konfliktech latentních, tedy takových, kterých si nejsou aktéři vědomi. Dále rozlišuje konflikty nerealistické, do kterých se aktéři dostávají kvůli nedorozumění, nebo konflikty destruktivní a konstruktivní. Ty rozlišuje na základě toho, zda aktérům přinášejí více zisků či ztrát (Znebežánek, 2015: 133).

Kriesberg se ovšem zaměřuje především na jednotlivé fáze konfliktu. Jimi jsou: vynoření konfliktu, eskalace, deeskalace a ukončení konfliktu a upozorňuje, že některé konflikty nemusejí procházet všemi fázemi. (Kriesberg In Znebežánek, 2015: 149).

Tak, jak se Kriesberg věnuje především fázím konfliktu, Dennis Smith se zase zaměřuje na reakce na potenciální konflikty. Tento potenciální konflikt je dán situací, kdy jedinci či skupině hrozí ponížení. Jde tedy o zaměření se na jeden aspekt konfliktu.

Zde mnohokrát citovaná František Znebejánek přichází s vlastní definicí konfliktu, která vychází především z kritiky pojetí konfliktu Dahredorfem. Rozlišuje dva typy konfliktu – nesmiřitelný a řešitelný (Znebejánek, 2013: 91-93). Různé typy konfliktu tedy chápe jako stupně na škále hloubky konfliktu. V nesmiřitelném konfliktu se zájmy soupeřů vylučují navzájem, tedy ten, který vyhraje, získá vše. To vede k neústupnosti aktérů konfliktu a odmítnutí kompromisů. Soupeři interpretují předmět konfliktu odlišně a ten je to jediné, co je spojuje.

V řešitelném konfliktu sdílejí podle Znebejánka soupeři společný cíl. Je tedy možné v budoucnu dosáhnout společné dohody a kooperace mezi soupeři. Zisku z vyřešení konfliktu je tedy možné dosáhnout oběma stranami.

Dennis Smith se zabývá především reakcemi na konflikt, který popisuje jako ponížení či jeho hrozbu (vysvětleno dále).

2.2.2 Model ohrožení

Ve své knize *Civilized Rebels: An Inside Story of the West's Retreat from Global Power (Global Connections)* představuje tzv. model ohrožení (Smith, 2018: 151). Model představuje soubor reakcí na hrozbu ponížení. Smith vysvětluje ponížení, nebo jeho hrozbu, třemi aspekty: (1) podmanění si těch, kteří byli volní, (2) sestup do nižších pater společnosti a (3) vyloučení z nějaké specifické skupiny. Zjednodušeně jde o převrácení statusu člověka a přepracování identity. Smith se pak ptá, jak lidé či skupiny reagují na takovou situaci.

I Smith tedy konfliktní situace řadí do sociální skutečnosti, ve které je nějaká dominantní struktura, které aktéra vystavuje již zmíněnému ponížení. Jak bylo řečeno, Smith se zaměřuje na reakce na tuto hrozbu ponížení a ukazuje ho na čtyřech rebelech: Oscar Wilde, Jean Améry, Nelson Mandela a Aun Schan Su Ťij. Ukazuje tak, jak osobní charakteristiky a sociální kontext formují reakce na toto ponížení v rámci moderní civilizace.

Všichni čtyři rebelové, jak vypráví Smith, byli během svého života zavírání, mučení, ponižování, zažili obdiv i znechucení. Autor zkoumá, jakým způsobem na takovou situaci reagovali, jak pracovali s tím, co měli, jaké strategie pro přežití si vytvářeli. Dívá se tedy na „oběti“, na ty ponížené, na ty v ohrožení.

Jsou civilizovaní hlavně pro své vzdělání a vystupování. Smith hovoří o čtyřech typech civilizovaných rebelů a každý z nich reprezentuje jedna z jeho vybraných osobností.

Smith sleduje dva narativy. Prvním jsou individuální boje jednotlivých aktérů, druhým pak socio-historické procesy, na jejichž pozadí se příběhy jeho rebelů odehrávají. To je i téma této práce. Na jedné straně se věnuje individuálním příběhům a bojům jednotlivých obyvatel dvou obcí, které se ocitly v ohrožení existence, na straně druhé se tyto jejich „malé“ příběhy odehrávají na pozadí velkých celospolečenských diskuzí a ukazují, jak reagují lidé tváří tvář oku hurikánu.

Tato práce se zabývá reakcí obyvatel obcí, kterým hrozí demolice. Obě obce se nacházejí v oblasti známé jako Sudety, kde v minulosti proběhly velké přesuny obyvatel, což ovlivnilo sociální strukturu těch, kteří v této oblasti dnes žijí. Největší událostí, která úplně převrátila toto území vzhůru nohama, bylo vysídlení Němců v roce 1945. Je těžké odhadovat, kolik přesně lidí v té době odešlo. Někteří byli vyhnáni či zabiti během „divoké“ fáze odsunu, jiní byli donuceni odejít státními orgány, někteří odešli dobrovolně.

Po ukončení hlavní části transferu zůstalo v ČSR na sklonku roku 1946 podle údajů ministra vnitra 32 537 německých specialistů (např. z hornictví nebo sklářství), 53 103 jejich rodinných příslušníků, dále Němci ze smíšených manželství, antifašisté, Židé německé národnosti a osoby vyňaté z odsunu cestou milosti pro nemoc, stáří nebo jiných důvodů. Celkem šlo o 224 000 Němců, z nichž 57 736 mělo být ještě odsunuto a 18 899 antifašistů se připravovalo k vystěhování (Průcha, 2009: 133-134).

Takové velké změny ve složení obyvatel má důsledky i na životy v obcích, kde němečtí obyvatelé převažovali. Obec se tak vlastně znovu buduje, obnovuje. A to byl i případ Horního Jiřetína a Nových Heřminov.

Přesuny obyvatel jsou historickou událostí velkého rozsahu, která měla konkrétní důsledky v individuálních životech. Ovlivňuje to, jakým způsobem současní obyvatelé obcí uvažují o svých domovech, jak blízko k nim mají. A tedy i to, jakým způsobem reagují na situaci ohrožení vlastního domova.

Jak bylo ale již naznačeno, situace okolo demolice obcí se odráží v dalších velkých událostech a procesech. Jedním z nich je klimatická změna, která vede k diskuzím o zdrojích výroby elektřiny a tepla a k úvahách o zásobování vodou a ochraně proti suchu. Oba tyto aspekty diskuze přímo ovlivňují události v našich dvou obcích.

V Horním Jiřetíně se má obec potenciálně bourat kvůli rozšiřující se těžbě hnědého uhlí, které je hlavním zdrojem výroby elektřiny a tepla v České republice. Zároveň však ti, kteří varují před využíváním fosilních paliv kvůli jejich vlivu na klima, přinášejí úvahy o

odvrácení se od jeho užívání a začátku přechodu na obnovitelné zdroje energie. Horní Jiřetín tak stojí mezi dvěma stranami, kde jedna argumentuje energetickou stabilitou a schopnosti státu samostatně vyrábět energii bez závislosti na jiných státech, a druhá se hrozí budoucnosti, chce využívat nové technologie a ekologičtější způsoby výroby energie tak, aby i budoucí generaci mohly na této planetě žít.

V Nových Heřminovech se zase zápasy jednotlivců v obci odehrávají na pozadí diskuze o suchu a povodních. Jde tedy také o procesy klimatické změny. Obec měla být zatopena kvůli stavbě přehrady, která by měla zabránit dalším povodním v regionu. Přehrada začala být realizována po velkých moravských povodních v roce 1997, které vyděsily i místní obyvatele. Zároveň se během let se k účelu přehrady ještě přidala obava ze sucha a vodní dílo by tedy mělo sloužit i jako zásobárna vody.

Stejně jako Smith sleduje příběhy svých rebelů v souvislostech s velkými historickými a společenskými procesy, tak i tato práce tak činí s jednotlivými příběhy dvou obcí.

Oscar Wilde byl podle Smithe kulturní *sabotér*, jako liberál podporoval utlačované národy, byl utopickým socialistou spojený s anarchismem a bojoval proti zkorumpovanému britskému establishmentu. Wildovou nejsmrtonosnější sabotážní zbraní byl jed existenčních pochybností, podávaný pachatelům, příjemcům i nešťastným obětem imperiální autokracie (Smith, 2018: 156).

Smith popisuje Wilda jako muže ve dvou světech. Na jedné straně ženatý muž se dvě dětmi, na straně druhé návštěvník nočních podniků se sympatiemi pro mladé muže a aktivní člen anarchistických kruhů. Upozorňuje, že není možné Wilda vytrhnout z jeho irských kořenů, které prorůstaly půdu plnou anglického utlačování už několik století. Zároveň vyrůstal v prostředí intelektuálních radikálů a velice rychle se naučil argumentaci svých postojů tváří v tvář intelektuálním protivníkům.

Jean Améry jako *voják* bojující proti dědictví imperialismu a fašismu, který měl tři hlavní nepřátele: německý lid, mezinárodní kapitalismus a nakonec samotnou lidskou existenci. Améry byl rakouský Žid, který přežil koncentrační tábor a po roce 1945, jak popisuje Smith, začal druhou půlku života, kterou strávil vyrovnáváním se s událostmi té první. Změnil si své původní jméno Hans Mayer, aby tak symbolicky ukázal, že odmítá dědictví Rakouska a Německa a holduje francouzskému odboji.

Podle Smithe po válce trpěl dvěma iluzemi: že jej nacisté nikdy ve skutečnosti nepokořili a že se z Němců stanou lepší lidé. V 60. letech obě tyto myšlenky opustil, nadále

trpěl následky toho, co prožil během války, a usoudil, že Němci nebyli jen nevědomými oběťmi totalitního režimu, ale že věděli, co dělali.

Aby našel smysl svého života a vlastně obhájil svou existenci, chtěl se stát známým spisovatelem. To se mu ale nedařilo. Nakonec se vrátil do Rakouska, kde se ubytoval v hotelu a spáchal sebevraždu. Smith to popisuje jako akt, kdy převzal kontrolu alespoň nad místem a časem své smrti.

Nelson Mandela věděl podle Smithe o výhodách násilí, ovšem nechal se spíše vykreslit jako uvězněný *světec*. Aby se mohl stát světcem a mohla být použita tato metafora, tak musí provést zázrak. Ty se mu podle Smithe podařily dva: dokázal přesvědčit tehdejší ukřivděné Afričany, aby potlačili svou touhu po pomstě na bílých obyvatelích, a přesvědčil afrikánské nacionalisty, že jejich stoupenci budou po vzdání se monopolu na politickou moc v bezpečí.

Aun Schan Su Ťij Smith označuje jako *mudrce*. Vystupuje jako moudrý průvodce změnou režimu v Barmě. Oproti Nelsonovi Mandelovi, který byl nejprve demonizován a později vykoupen, Aun Schan Su Ťij měla opačnou cestu své reputace. V roce 1991 získala Nobelovu cenu míru a v roce 2016 statisíce lidí podepsalo petici, aby jí byla odebrána.

Nejproblematičtějším okamžikem byl krvavý útok na Rohingskou komunitu, kterému nedokázala zabránit. Smith soudí, že její největší chybou bylo, že nerezignovala ze své funkce. Kdyby Su Ťij rezignovala, samozřejmě by ztratila vliv uvnitř barmské vlády, ovšem by jí to umožnilo, i když pomalu, pokračovat v cestě kupředu spolu se svou stranou, která prosazuje demokracii a lidská práva v Barmě (Smith, 2018: 116).

Smithův model přichází s reakcemi na hrozbu ponížení, které se inspirovaly třemi sporty: judo, šachy a poker. Ponížení Smith si představuje jako chycení za krk, donucení kleknout si na kolena, kopnutí do břicha a následné odhození stranou (Smith, 2018: 163).

Každá reakce čerpá z jiného sportu a využívá jeho taktik. Hlavní dvě reakce na hrozbu je *podlehnutí* (Yield) a *vzdor* (Challenge). Obě tyto reakce se dělí na další dvě a ty na další dvě. Jedná se nakonec o celkem osm reakcí zařazených do čtyř kategorií:

- *přijetí* (Acceptance) – přizpůsobení se na novou situaci, bez snahy ji změnit, a *útek* (Escape) - obojí patří pod reakci *podlehnutí*
- *zavrhnutí* (Rejection) a *transformace* (Transformation) - obojí patří pod kategorii *vzdor*

Těmito osmi reakcemi tedy je:

- (1) klamání (Deception) – vytvoření pocitu, obelhání sebe sama, že ponížení, které cítí je legitimní

- (2) přeměna (Conversion) – člověk porozumí straně, která ho vystavuje ponížení, a špatné pocity, které cítí, jsou jen vinou jeho vlastního selhání
- (3) vyhýbání se (Avoidence) zahrnuje útěk a vytvoření bariér před ponížením
- (4) nahrazení (Replacement) – ohrožení ponížením si najdou alternativní místo, které jim vyhovuje, kde hrozba neexistuje
- (5) pomsta (Revenge) nastává po té, co pominulo ponížení a má napravit jeho efekty
- (6) odpor (Resistance) je v podstatě obrnění se sama sebe, aby se zmírnily efekty ponížení
- (7) smíření (Conciliation) - zahrnuje vyjednávání mezi stranami, které má vést k limitování následků ponížení a nakonec
- (8) emancipace (Emancipation) je poznání, že situace je pro obě strany nevýhodná, proto je nutné najít kompromis.

Model ohrožení¹

	Podlehnutí		Vzdor	
	Přijetí	Útěk	Zavrnutí	Transformace
<i>taktika zmírnění následků</i>	Klamání	Vyhýbání se	Pomsta	Smíření
<i>strategie nápravy</i>	Přeměna	Nahrazení	Odpor	Emancipace

Podlehnutí sleduje autor v životě Oscara Wilda a jeho přijetí vlastní viny a hanby v jeho De Profundis, vzdor vidí naopak u Nelsona Mandely a jeho veřejného zničení pasu jako akt proti režimu apartheidu.

Autor se inspiroje třemi sporty: judo, šachy a poker. Ty fungují jako vysvětlení pro to, proč si aktér vybral tu kterou reakci. Pokud postupuje jako v judu, jedná se o jakési ustoupení o krok zpět či do strany před náhlou hrozbou. Pokud přemýšlí nad tím, zda jeho reakce bude mít spíše zmírňující účinek (ve smyslu zmírnění dopadů nastalé situace), nebo

¹ Smith, 2018: 167

existuje možnost pomocí vybrané reakce celou situaci zvrátit a zničit tak příčinu hrozby, postupuje spíše jako při hraní šachů. Poslední taktikou je pak pochopení sebe sama, těch druhých a toho, jak na sebe vzájemně všechny strany působí, a podle toho vybrat reakci, jako v pokeru.

Prvotní reakce – podlehnutí nebo vzdor – je reakcí při boji v judu. Jedná se o prvotní okamžité reakce na „útok“. Co je ale dalším cílem? V tuto chvíli, říká Smith, je nutné zvážit atraktivitu dvou přístupů, což se děje spíše během šachů než v judu. Na jedné straně je to krátkodobá ochranná taktika, která má redukovat dopad „útoku“, na straně druhé dlouhodobá strategie, která má zabránit útoku dopředu. Těmto dvěma scénářům Smith říká *taktika zmírnění následků* (alleviative tactics) a *strategie nápravy* (remedial strategy) (Smith, 2018: 165).

Nakonec podle Smithe přichází na řadu inspirace pokerem a schopnostmi, které jsou využívány během této hry. Těmi jsou především znalost sama sebe, flexibilita a schopnost oprostít se. Především pokud jde o vztah mezi vnitřním já a prezentací před světem, zároveň ve vztazích mezi sebou a vnějškem.

V dizertační práci budou prezentovány skupiny, které vznikly v obcích na základě ohrožení demolicí. Tyto skupiny budou podrobně rozebrány a na ně bude aplikován Threat-model Dennise Smithe. Výzkum tedy bude zkoumat reakce jednotlivých skupin na ohrožení demolicí, kterou vedeme jako dostatečnou pro to, aby zapadla do Smithova pojetí ponížení: (1) podmanění si těch, kteří byli volní – obyvatelé obcí minimálně mají pocit, že nejsou svobodní v rozhodování o osudu své obce, (2) sestup do nižších pater společnosti – následky diskuze o demolici mají často jasné ekonomické důsledky, často zabraňují lidem svobodně opustit místo. Jsou tak odkázáni na rozhodnutí někoho nad nimi. (3) vyloučení z nějaké specifické skupiny – obyvatelé takové obce jsou vyloučeni z běžného společenství ostatních občanů. Stávají se speciálními případy se specifickými problémy.

Výsledek výzkumu má přinést doplnění do diskuze jevu demolic vesnic. V obou případech důvodů demolice – prolomení těžebních limitů a stavba vodní nádrže – se diskutuje především o ekonomické a ekologické stránce problému. Výzkum, který bude prezentovat dizertační práce tak vnáší náhled sociologický. Zaměřuje se na doposud opomíjené aktéry problému - obyvatele obcí. Výzkum vysvětlí, co způsobuje život pod dlouholetou hrozbou likvidace obce. Dalším přínosem je pak otestování úplně nové teorie modelu ohrožení v reálných podmínkách na skutečných lidech.

Model ohrožení Dennise Smithe byl autorem aplikován na jednání jedinců v různých podmínkách během jejich života. V rámci této disertace bude vyzkoušen na skupinách. Je

výborným nástrojem pro pochopení toho, co se v jednotlivých obcích děje a pro pochopení reakcí aktérů, jejichž domovy jsou v ohrožení demolice. Model ohrožení je vhodný především proto, že tato disertační práce se zaměřuje především na skupinu, která je v ohrožení a ne na ty, které toto ohrožení reprezentují. Zároveň se v případě obyvatel obcí nejedná pouze o klasický konflikt, kdy by šel aktér proti aktérovi, nýbrž reagují odlišnými způsoby, ne vždy přímým bojem. Model ohrožení reprezentuje celou škálu reakcí, což je ideální práce pro situaci, která byla zkoumána.

Pokud chápeme Smithovu hrozbu ponížením jako zdroj konfliktu mezi jedincem a společností či mezi skupinami, přispívá k sociologickým teoriím konfliktu především soustředím se na reakce na tento konflikt. Jeho teorie, respektive jeho model, se věnuje především na důvod, proč jedinec či skupina na tento konflikt reagovala právě tímto způsobem. Mnozí sociologové se v minulosti soustředili především na zdroj konfliktu samotného (především Marxem ovlivněné teorie). Jiní šli stejně jako Smith dál a ve velké míře se zaměřili i na následky konfliktu (Cosser). Smith ve své knize sleduje životy čtyř jedinců a vysvětluje jejich reakce na základě jejich výchovy a prostředí, ve kterém vyrůstali.

3 Metodologická část

Mezi hlavní teoreticko-epistemologická východiska, která podporují různé způsoby zkoumání, lze zahrnout tři široké kategorie, které charakterizují hlavní odlišnosti mezi nimi (Novotná, Špaček, Šťovíčková, 2019: 22-23).

Positivistické přístupy, které se opírají především o metody přírodních věd, pracují s tím, že realita je daná a je možné ji objektivně zachytit. Pro poznání používají především empirická měření a experiment jako metodu výzkumu. Hledají obecně platné zákonitosti.

Kritické přístupy se opírají o názor, že každé vědění vzniká v nějakých mocenských strukturách společnosti. Zaměřují se na nerovné vztahy, které se pak promítají do způsobů, jak vzniká poznání. Nerovnosti mohou být společenské, genderové, etnické nebo například třídní. Vědci by se pak v rámci těchto postupů měli zabývat a opírat o hodnotová východiska spojená s emancipací znevýhodněných skupin.

Posledními přístupy, o které se budeme opírat i v této práci, jsou interpretativní přístupy. Ty pracují s myšlenkou, že sociální skutečnost není objektivně daná a je neustále interpretována předměty vědeckého zájmu, tedy konkrétními lidmi, skupinami, organizacemi či institucemi. Metody interpretativních přístupů tedy zkoumají konkrétní situace, v nichž se jednotliví aktéři vyskytují, a snaží se porozumět jejich subjektivním zkušenostem a významům, které sami přisuzují svému jednání a světu kolem sebe. Tyto přístupy vycházejí z fenomenologie a symbolického interakcionismu, navazují na chápající sociologii Maxe Webera a rozvíjejí se v sociálním konstruktivismu.

Interpretativní sociologie tedy chce vědět, jaké to je být sociálním aktérem určitého druhu, a zajímá se o to, jak tito lidé chápou svou sociální situaci. Stejnou myšlenku lze vyjádřit také slovy, že interpretivisté se zajímají spíše o „porozumění“ (zevnitř) než o „vysvětlení“ (zvenčí) (Harrington, 2006: 162). Jde tedy o zachycení mikrosvěta jednotlivých aktérů a toho, jaké významy oni sami přikládají svému jednání a vnímání. To je v kontrastu s pozitivistickými přístupy, které se zajímají o obecné zákonitosti a ne o hodnoty aktérů.

Jak již bylo napsáno, interpretativní sociologické přístupy jsou spojené ve svých počátcích především s Maxem Weberem, který se zabýval vnitřním smyslem jednání aktérů. Weberovi nestačilo dokázat, že jisté typy protestantských křesťanů v raně moderní Evropě byly výjimečně novátorské co do svého ekonomického chování, usiloval navíc o „smysluplně adekvátní“ vysvětlení tohoto chování z hlediska jejich situace a víry, aby mohl přinést důkaz této příčinné souvislosti (Harrington, 2006: 163). Weber a spolu s ním i Georg

Simmel byli inspirováni především filosofií dějin, filologií a hermenautikou a přesunuly jejich metody do tehdy nové sociologie.

Na linku interpretativního přístupu ve 30. letech 20. století navázal Alfred Schütz s fenomenologickou sociologií, který pracoval s termínem *Lebenswelt* vycházející z teorií Edmunda Husserla. Ten vykládal jako sociální svět každodennosti, který interpretujeme a dáváme mu smysl. Důležité tedy pro něj byl každodenní život aktérů a to, jak si jej sami interpretují a jak v něm jednají a na základě čeho, jakých významů. Husserlova teorie vnitřních prožitkových struktur slouží Schützevi jako základna pro vypracování takové koncepce *Lebenswelt*, která akcentuje praktickou a pragmatickou participaci aktéra na tomto světě a ukazuje *Lebenswelt* dominantně jako svět sociální. Schütz si postupně uvědomoval, že světu dáváme smysl nejen svým výkladem, svými soudy, nýbrž především svou stálou přítomností. Nikoliv čistý rozum, nýbrž čisté jednání dává světu smysl (Nohejl, 2001: 42). Schütz tedy navazuje na Webera, nicméně v jeho teorii vidí nedostatky, které se snaží odstranit. Weber podle Schütze až příliš rychle aplikoval jevy, jež popisoval, a nevěnoval dostatečnou pozornost jejich zakotvení v typizačních aktech obyčejných členů společnosti (Harrington, 2006: 164). Podle Schütze si typizaci aktů vytvářejí jako první právě aktéři sami a sociální vědec už jen typizuje právě z nich. Jedná se tak vlastně o konstrukci z konstrukce, protože i sociální vědec sám si svůj svět nějakým způsobem interpretuje a podle toho k němu přistupuje.

Na práci Schütze, Webera i Simmela později navazuje sociologie vědění, která spojuje prvky interpretativní a interakcionistické tradice. Význam tohoto pojmu má více podob, ale lze rozlišit tři myšlenkové školy (Harrington, 2006: 173): fenomenologická škola založená v Německu Maxem Schelerem a Karlem Manheimem, antropologická tradice počínající Émilem Durkheimem a Émilem Mausse, a poslední označovaná jako sociální konstruktivismus.

První z nich reprezentovaná především Karlem Manheimem vznikla v Německu ve dvacátých letech 20. století a navazuje na marxistické teorie třídní společnosti. Nicméně tyto teorie dál rozvíjí a zobecňuje. Vědění by podle tohoto přístupu mělo být chápáno ve vztahu k sociálním skupinám. Vědění tedy není možné oddělit od materiálních a sociálních vztahů, v jejichž kontextu se utváří. Antropologická tradice vzniká ve Francii. Navazuje na práci Émila Durkheima, Marcela Mausse a další, kteří se zabývali souvislostem mezi sociálními organizacemi a systémy víry. Tato tradice vidí sociologii jako odpověď na to, zda vědění pochází pouze ze zkušenosti, nebo také z myšlenkových kategorií (Harrington, 2006: 176). Posledním přístupem je sociální konstrukcionismus, která vychází se studií přírodních věd.

Z fenomenologické sociologie Alfreda Schütze vycházel i Peter Berger a Thomas Luckmann ve své práci Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění. Jejich práce stála na počátku nového sociologického přístupu porozumění sociální reality. Klasický výrok: „Společnost je výtvorem člověka. Společnost je objektivní realitou. Člověk je výtvorem společnosti,“ (Berger, Luckmann, 1999:64) shrnuli svou teorii. Často bývá jejich práce považována za jediný pohled na sociální konstruktivismus, nicméně v 90. letech 20. století se formoval široký multidisciplinární proud konstruktivistického myšlení (Alieva, 2016:45).

Většina současných kvalitativních metod předpokládá existenci více sociálních realit. Z hlediska epistemologie zdůrazňuje vzájemné utváření poznání zkoumaného a zkoumajícího a směřuje k interpretativnímu porozumění významů zkoumaných subjektů (Dudová, 2010:366). Jinak řečeno vše, co víme o světě, ve kterém žijeme, je směsicí představ a výkladů, které jsou konstruovány jednotlivci. Kojenci, děti a dospělí si vytvářejí své vlastní chápání na základě zkušeností a na základě toho, že jim někdo řekne, jaký svět je, nikoliv tak, že by ho objevovali nedotčený zkušeností (Stake, 1995:100). Z toho vyplývá, že realita se subjektivně utváří a potvrzuje na základě zkušeností, vědomostí či představ samotných jednotlivců. Tedy i výzkumník si utváří vlastní realitu a ta pak vstupuje do analýzy realit jeho informantů. Nelze tedy vytvořit objektivní poznání, můžeme poznávat jediné reality těch, kteří se výzkumu účastní. Úkolem výzkumníka je pak ukázat, jakým způsobem si účastníci tuto svou realitu sami konstruují.

Nicméně ačkoliv si jednotlivci sami vytvářejí vlastní realitu, je nutné podotknout, že do tohoto konstruování zasahují některé vnější vlivy. Aktivita jednotlivců je ve značné míře omezena “vnějším” působením existujících mocenských struktur či diskurzů. Mocenské struktury nejsou jen výsledkem konverzace a interakce, nemohou být pokládány za jednoduše arbitrární a individuální (Dudová, 2010:368). Jednotlivci tedy nekonstruují své reality úplně jen podle vlastního uvážení. Někteří autoři se pak zabývají zkoumáním právě těchto mocenských struktur, které vstupují do individuálního vytváření vlastního světa. Takovým autorem je například Michel Foucault, který zkoumal mocenské diskurzy. Gubrium a Holstein poukazují na nutnost spojit oba dva přístupy – Foucaultův a etnometodologický, což umožní soustředit se jak na to, jak jsou sociální světy konstruovány, tak na to, co je konstruováno. Ve skutečnosti je totiž obojí provázáno – jak působení diskurzu „shora“ (dominance, nátlak), tak jeho konstruování aktéry v každodenním životě. Proto je třeba vytvořit dialektiku mocenského diskurzu a každodennosti (Dudová, 2010:368).

Do utváření sociální reality jednotlivců tedy vstupuje více prvků. Kromě vlastních zkušeností a znalostí jsou to také vědomosti předávané jinými jednotlivci, historické souvislosti nebo mocenské struktury, které vstupují shora.

Z toho, co bylo napsáno, vyplývá, že sociální vědy dlouhodobě, už od svého počátku, řeší základní rozpor, zda jejich metody mají za cíl vysvětlení některých jevů, nebo jejich porozumění. První pojetí se obrací k přírodním vědám a inspiruje se jejich metodami. Zabývá se především příčinami a důsledky nějaké sociální reality.

Druhá cesta odmítá, že by bylo možné používat metody přírodních věd a hledat objektivní pravdu, protože se zaměřuje především na porozumění jevu. Tedy na to, jakým způsobem si jednotlivci sami vysvětlují svět kolem sebe. Díky tomu je možné porozumět tomu, proč jednotlivci jednají tak, jak jednají.

V této práci se vydáváme cestou porozumění, tedy tomu, jak jednotliví aktéři konstruují realitu kolem sebe a jaký svému jednání přisuzují význam. Podle tohoto prizmatu jsme zvolili také konkrétní metody výzkumu. Kvantitativní metody výzkumu využívají metody inspirované přírodními vědami a vycházejí z pozitivistických teorií. Důležité pro tyto metody je to, aby pojmy, se kterými pracují, byly měřitelné. Studují velké množství jedinců, ale přinášejí o nich jen omezené množství informací. Nicméně díky vysoké standardizaci se otevírá velká možnost srovnávání. Výzkum je deduktivní a popisuje stavy a vysvětluje souvislosti (Disman, 2002:286).

Jak již ale bylo řečeno, cílem výzkumu prezentovaném v této práci bylo především porozumění. Proto jsme pro výzkum zvolili kvalitativní metody výzkumu. Naším úkolem nebylo potvrzování nebo vyvracení teorií, proto jsme ani na začátku výzkumu neformulovali předpoklady o předmětu našeho zkoumání.

Přesto je nutné na tomto místě přiznat, že jsme před výzkumem nebyli zcela oproštěni o některé názory, s nimiž jsme k výzkumu přestupovali. Stejně jako naši aktéři žijí ve světě, který si sami konstruují a dávají mu význam, tak i vědci jako lidské a společenské bytosti podléhají stejným pravidlům. Z toho důvodu je nutné uvést některé informace týkající se etiky výzkumu.

3.1 Etika výzkumu a role výzkumníka

Společenská vědci zkoumají sociální reality a vztahy mezi lidmi, skupinami, organizacemi či institucemi. Jednoduše světa, ve kterém sami existují. Bez ohledu na to, k jakým výsledkům docházejí v tom smyslu, zda jsou to převratná tvrzení nebo jen všem

jasné banality, nikdy by se nemělo stát, aby výzkum byl tak špatně promyšlený, že by ublížil těm, kteří jsou jeho předmětem zájmu (Novotná, Špaček, Šťovíčková, 2019: 59).

Guillemín a Gillam upozorňují na tři roviny výzkumné etiky (Guillemín, Gillam, 2004: 261-280).

Procedurální etika

Etická pravidla zapadající do této roviny jsou taková pravidla, která byla vypracována nějakými etablovanými institucemi, jako jsou etické komise různých úřadů, oborových sdružení či vědeckých institucí. Výzkumníkovi dávají nějaký tvrdý etický základ pro jeho práci a jejich porozumění dokazuje především ve chvílích, kdy usiluje o schválení svého výzkumu například během grantových žádostí či jiných komisí. To, že jim rozumí, podle autorů v očích členů komisí z něj dělá věrohodného vědce, který rozumí, co je nutné během výzkumu dodržovat. Jedná se tedy o naprosté základy etického chování výzkumníka. Může se jednat například o dodržování zákonů o ochraně osobních údajů nebo dodržování etických kodexů institucí, pro něž je výzkum uskutečňován.

V rámci procedurální etiky jsme se během výzkumu drželi zákonů, které se týkají výzkumné činnosti. Především Zákon č. 110/2019 Sb., o zpracování osobních údajů a v souladu s Nařízením Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů (GDPR).

Informantům byl předložen informovaný souhlas, v němž udělují souhlas s rozhovorem. V rámci tohoto souhlasu jsme se zavázali k anonymizaci všech jejich údajů tak, aby nebylo možné identifikovat osoby, které rozhovor poskytli. Informanti byli upozorněni na to, že z jejich rozhovorů bude v této práci citováno, ovšem tak, aby nebyli rozpoznáni. Zároveň dali svolení s pořízením audionahrávky z rozhovoru, jejíž obsah bude později přepsán do textové podoby. Nicméně obsah nahrávky i přepisu bude vždy v plném znění k dispozici pouze výzkumníkovi.

Někteří informanti měli problém s možností přímých citací z rozhovorů. Chápali pořízení audiozáznamu, nicméně odmítali citace. Situace v obou obcích, v nichž byl výzkum prováděn, byla natolik složitá ve smyslu získání informantů, že jsme souhlasili s tím, že nepoužijeme žádné přímé citace v této práci ani žádných dalších výstupech z těchto konkrétních rozhovorů a budeme pouze komentovat obecnější závěry z těchto rozhovorů. Tato situace nastala v obci Nové Heřminovy, kde byla situace velice napjatá a panovala velká nedůvěra.

Pro výběr informantů a následného sběru rozhovorů jsme dodržovali etické kodexy a standardy ICC/ESOMAR Code - Mezinárodní kodex ICC/ESOMAR o trhu, veřejném

mínění a sociálním výzkumu a analýze údajů, který byl vypracován společně s Mezinárodní obchodní komorou (ICC), stanoví globální standardy pro samoregulaci výzkumníků a analytiků údajů a je podepsán všemi členy ESOMAR (Esomar, 2016) a také Knihy standardů SIMAR, oborového sdružení agentur pro výzkum trhu a veřejného mínění (SIMAR, 2021). V neposlední řadě jsme se drželi zásad Komise pro etiku ve výzkumu FHS UK.

Etika v praxi

Etika v praxi podle autorů vymezuje dimenzi každodenních etických problémů výzkumníka, která vyvstávají během sběru dat. Jedná se o morální dilemata, se kterými se výzkumník setkává a na jejichž řešení neexistují žádné oficiální zákony či kodexy. Výzkumník se musí zamyslet nad svým jednáním tváří v tvář eticky problematické situaci a musí zvážit, zda jeho jednání nějakým způsobem nezpůsobí škodu předmětu svého výzkumu, například informantovi, se kterým právě vede rozhovor. Ačkoli je tento etický rozměr výzkumné praxe výzkumníkům často zřejmý, existuje jen málo koncepčních prací, z nichž by se dalo čerpat pro jeho pochopení (Guillemin, Gillam, 2004: 265).

Řešení těchto otázek je důležité, protože může vést k vybudování důvěry mezi výzkumníkem a jeho informantem, což v důsledku vytvoří atmosféru otevřenosti, kdy informant nebude mít pocit, že by měl před výzkumníkem něco zatajovat a díky tomu je odhaleno skutečné vnímání informanta.

Zkoumání tématu demolice obcí, kdy předmětem výzkumu jsou sami obyvatelé těchto obcí, přináší řadu etických otázek. Ačkoliv by se to tak nemuselo zdát navenek, téma je přímo v obcích třecí plochou. Do diskuzí o demolicích vstupují různí další aktéři, kromě obyvatel, kteří mají vlastní zájmy. Už samotné dotazování se na názory obyvatel v nich vyvolávalo silnou nedůvěru a podezření, že se nejedná o vědecký výzkum. Padala obvinění, že výzkum je jen zástěrkou, že ve skutečnosti jsme byli najati některým z aktérů, abychom nějakým způsobem uškodili informantům. Bylo tedy nutné se zamyslet nad etickými souvislostmi našeho výzkumu.

Vzhledem k charakteru rozhovorů docházelo často k emočně silným reakcím na otázky nebo počátečnímu zatajování. V rámci výzkumu bylo nutné nejprve získat důvěru samotných informantů. Obě obce byly rozděleny na zneprátené tábory a někteří nechtěli poskytovat rozhovor z toho důvodu, aby nebyli obviňováni ze spolupráce s někým z druhého tábora. Občas bylo nutné scházet se na neutrálních místech nebo i v jiných městech, aby si informanti byli jistí tím, že nebudou podezříváni.

V těchto chvílích bylo nutné přistupovat k informantům s nejvyšší úctou a splnit všechny podmínky, které si kladli. Jen samotná účast ve výzkumu mohla některým přivodit

újmu, nebo to tak minimálně sami informanti cítili, proto se výzkum musel přizpůsobit například hodinou provádění rozhovorů, i když to mohlo způsobit nesoustředěnost či unavenost respondentů. Zároveň tyto jejich obavy vedly k tomu, že rozhovory většinou probíhaly na nějakém velice klidném místě a nedocházelo k narušování. Největším oceněním ale byla získaná důvěra a otevřenost participantů výzkumu.

Bylo nutné vzít také v úvahu, že samotný výzkumník může ovlivnit participanty a jejich odpovědi. „Každý výzkum je do určité míry kontaminován hodnotami výzkumníka,“ (Weber In Silverman 2005:215) jak upozorňoval Max Weber. Zájem o téma, výběr participantů i otázek může ovlivnit odpovědi. Bylo proto nutné se vyvarovat všech náznaků vlastních názorů či projevů sympatií.

Podle Jennifer Masonové (Mason, 2002) jsme se snažili vyrovnat se s etickými problémy našeho výzkumu odpověďmi na podle ní klíčové otázky. Cílem našeho výzkumu bylo dokončení a prezentace disertační práce (1) a sepsání článků na stejné téma, kde bychom mohli v kratší formě formulovat naše závěry. Mnohem rozsáhlejší odpověď ovšem byla na otázku, koho by naše téma mohlo zajímat a koho se dotknout (2).

Nejvíce zasaženými aktéry by byli naši participanti. Ti mají poskytnout informace o sobě a o svých názorech. Kromě dodržování zákonů o ochraně osobních údajů musí výzkum v tomto směru jít dál, aby ochránil své participanty. Do diskuze o demolici vstupuje totiž několik stran z různými názory na celou věc. Mezi těmito skupinami vládne velké nepřátelství a dochází k osobním konfliktům. Je proto nutné při psaní vždy dávat pozor, aby nebyly zveřejněny jakékoliv informace, které by mohly vést k odhalení participanta výzkumu. Ti nám poskytli informace o sobě a o svých názorech. Jak již bylo zmíněno výše, téma demolice obcí je tématem, které rozděluje obyvatele obcí

Dále je otázkou, co způsobí samotný výzkum. Existuje možnost, že by jeho závěry mohly být zneužity proti nějaké skupině. Je důležité proto neustále myslet na tuto možnost. Všechno, co bude pak zveřejněno v dizertační práci, musí stát pevně a být nenapadnutelné.

V rámci výzkumu je důležité přemýšlet nad zranitelností účastníků výzkumu a dodržovat některá základní etická pravidla (Novotná, Špaček, Šťovíčková, 2019: 63-67):

- 1) Respektovat soukromí a autonomii účastníků. Klíčovým pojmem tohoto pravidla je respekt k účastníkům. Oni sami se rozhodují o tom, zda budou na výzkumu participovat a co všechno prozradí. Není možné, aby se výzkumník domáhal nějakých informací či účasti. Toto pravidlo bylo v rámci našeho výzkumu důležité především ve chvíli, kdy byli obyvatele obcí oslovováni k účasti na výzkumu. Ačkoliv pro výzkumníky bylo klíčové, aby bylo možné udělat

rozhovor s větším počtem lidí tak, aby byly zodpovězeny všechny otázky, setkali jsme se s velkou neochotou a nedůvěrou danou napjatou situací v obou obcích. Nikdy jsme se však neuchýlili k žádným podvodným taktikám, jak z lidí vylákat rozhovor.

- 2) Zamezit nebezpečí zneužití těch, které studujeme. Důležité je nenadřadit výzkum nad zájmy jeho participantů. V této souvislosti je nutné i přemýšlet o tom, jakým způsobem by mohly být závěry výzkumu využity či zneužity. To je velká otázka právě našeho výzkumu. Ačkoliv se zaměřujeme na obyvatele obcí a na to, jak oni sami vnímají situaci, do problematiky vstupují další aktéři, kteří mají vlastní zájmy. Konkrétně v Horním Jiřetíně jsou skupiny a instituce, které by získaly výhody tím, že by se prolomily limity těžby, a zároveň i takové, které by těžily z opačné situace. V Nových Heřminovech je situace stejná. V rámci obcí navíc vzniká několik názorově odlišných skupin a jejich působení má vliv na místní politiku i život v obci jako takové. Snažili jsme se interpretaci všech skupin držet na stejné úrovni, zohlednit, zda nějaká informace by mohla způsobit zneužití našich výsledků proti našim participantům. Takové informace byly vynechány.
- 3) Nepoškodit a nezranit ty, které zkoumáme. Kromě zneužití výsledků je také důležité brát ohled na to, aby naše chování během výzkumu nijak nepoškodilo či nesnižovalo naše participanty. Není možné nijak zpochybňovat jejich chování a rozhodnutí. Během rozhovorů docházelo často k emočně vypjatým situacím, kdy bylo lepší rozhovor přerušit a nechat informanta, aby se uklidnil, zavolal někomu blízkému či prostě na chvíli odešel, aby načerpal nové síly. Důležitým pojmem v takových případech byla především úcta k informantovi a vděčnost za to, že věnuje svůj čas výzkumu. Zásadním také bylo uvědomění si toho, že jako výzkumníci pocházíme zvnějšku a ve skutečnosti nemůžeme nikdy vnímat všechny souvislosti komplikovaného života v obci. Hlavní naší taktikou byla především upřímnost a otevřenost, jasné informování participantů o cílech výzkumu a jeho tématech.
- 4) Nepoškodit terén. Nevhodné chování výzkumníka může vést k poškození vztahů participantů k výzkumům jako takovým a znemožnit práci dalších, kteří by chtěli ve stejném prostředí zkoumat.
- 5) Chránit výzkumníka. I výzkumník by měl být chráněn před různými formami zneužívání či ponižování. Ačkoliv během našeho bádání docházelo občas ke zvláštním situacím, kdy jsme byli nuceni zatajovat svou přítomnost u

konkrétního člověka nebo snášet slovní urážení, nedocházelo k ničemu, co by nějak poškodilo stav výzkumníka.

- 6) Etické chování vůči akademické obci. Není etické znevažovat práce ostatních akademiků a šířit o nich nepravdivé informace.

Výzkum byl provádět transparentně, otevřeně. Všichni jeho účastníci věděli, že se ho účastní, byli předem informováni o jeho tématu i cílech. V počáteční fázi výzkumu proběhlo „obhlédnutí terénu“, kdy jsme jeli na místo výzkumu a nezávazně hovořili s místními obyvateli, abychom načerpali vědomosti o situaci. Byli informováni i starostové obce a oběma byla nabídnuta účast ve výzkumu. Už v této fázi výzkumu byli obyvatelé informováni o tom, v rámci jaké instituce se výzkum vede, a byli ujišťováni o nezávislosti výzkumu na jakýchkoliv institucích, vnějších či vnitřních činitelích, kteří by měli cokoliv společného se samotnou situací v obou obcích.

Důvod, proč byl vybrán otevřený výzkum (oproti skrytému, kdy participanti nevědí, že jsou součástí výzkumu), byl především získání důvěry informantů. Díky otevřenému výzkumu mohli informanti skutečně zvážit svou účast ve výzkumu a rozhodnout se na základě jasných a podrobných informací. Po pečlivém zvážení jsme došli k závěru, že otevřenost výzkumu nějakým způsobem ovlivní postoje informantů. Vzhledem k tomu, že se jedná o akademický výzkum, který není spojován z žádnou zúčastněnou institucí, mohli participanti hovořit zcela otevřeně.

Největší problém z etického hlediska nastal hned na začátku výzkumu. Vzhledem k výběru tématu, které je osobně blízké výzkumníkovi, protože pochází z oblasti, kde v minulosti hojně docházelo k demolicím obcí, byla problematika dlouhodobě sledována především skrze mediální výstupy. Výzkumník tak do terénu vstupoval s představou, která se ukázala okamžitě být falešná. Na počátku výzkumu jsme očekávali, že budeme zkoumat pevně semknutou komunitu obcí, kterým hrozí demolice, a které jako jeden člověk bojují proti tomu. Tento názor ovlivnil výzkum natolik, že první návrhy scénáře polostrukturovaných rozhovorů mířily jiným směrem. Hned na začátku výzkumu tedy bylo nutné reflektovat informace, které byly nezávisle získány během „obhlížení“ terénu a upravit celý projekt. To je i jeden z důvodů, proč se změnil původní záměr. Ukázalo se totiž, že komunita obou obcí je rozpadlá a mezi obyvateli je velké napětí.

V původním projektu také vůbec nefiguroval Threat-model od Dennise Smithe. Je to tím, že jeho teorie o civilizovaných rebelech byla publikována až v roce 2018. Respektive o rok dříve ji Dennis Smith prezentoval na přednášce, kterou pořádal přímo na Fakultě humanitních studií. Teorie o tom, jak jednotlivci i skupiny reagují na hrozbu ponížení, jasně

zapadla do koncepce výzkumu, který bude prezentovat dizertační práce. Naštěstí k prezentaci modelu se došlo ještě před začátkem jakéhokoliv výzkumu. Ten díky tomu mohl být přizpůsoben tak, aby mohl být model použit při analýze rozhovorů.

V rámci subjektivní reflexivity, tedy přípuštění si toho, že i výzkumník je součástí výzkumného procesu, je nutné zohlednit můj vlastní postoj. K tématu mě přitáhlo především prostředí, ve kterém jsem vyrůstala. Sama pocházím z oblasti, která je známá především těžbou hnědého uhlí a k demolicím vesnic kvůli těžbě v minulosti hojně docházelo. Město, ze kterého pocházím, se prakticky rozšiřovalo právě kvůli tomuto procesu, kdy byla vystavována celá sídliště pro ty, kteří se museli vystěhovat ze svých domovů, aby jejich obce ustoupily rozšiřující se těžbě. Pro mě osobně bylo zajímavé studovat, jak takový proces v podmínkách minulého režimu probíhal, což jsem pak zúročila ve své diplomové práci: Kralupy u Chomutova: Demolice vesnic kvůli těžbě.

Vzhledem k tomu, že v minulém režimu nebyli pro obyvatele takové možnosti se bránit, jako je tomu dnes, zajímalo mě, jak tento proces probíhá v dnešní době. Moje historie v regionu, kde došlo i k výzkumu, tedy oblast bývalého Severočeského hnědouhelného revíru, mi pomohla k rychlejšímu spojení a prohloubení důvěry s obyvateli Horního Jiřetína. Byly pak mnohem otevřenější, když už souhlasili s výzkumem, a zdálo se, že se mnou hovoří jako s někým, kdo záležitosti rozumí a kdo rozumí jim, protože vyrůstal v podobných podmínkách, jako oni. N Nových Heřminovech, kam jsem přicházela jako někdo, kdo absolutně nezná terén, bylo ze začátku těžší navázat atmosféru pochopení. V tomto směru mi dopomohlo opět místo, kde jsem vyrůstala. Bylo možné se totiž napojit na informanty skrze téma osidlování oblasti Sudet a historii příchodu rodin do oblasti.

3.1.1 Limity výzkumu

Během výzkumného šetření, jak bylo naznačeno, docházelo k několika problémům, které působily jako limitující pro jeho uskutečnění. Jedním z takových problémů byla ochota obyvatel obcí výzkumu se účastnit. Jak již bylo řečeno, nedůvěra obyvatel k poskytnutí rozhovoru byla obrovská. Vzhledem k podpoření teoretické saturace bylo nutné získat informanty ze všech skupin. Skupiny ovšem byly odhalovány až během průběhu sběru dat, bylo nutné proto získávat stále nové a nové informanty.

Dalším limitem byla ochota informantů sdílet své názory a překonat nedůvěru k výzkumníkovi. Bylo proto nezbytné s lidmi navázat kontakt postupně a získat si jejich důvěru. Velkým problémem se pak ukázal i požadavek na pořízení audio nahrávky z rozhovorů. K této formě záznamu byli mnozí velice nedůvěřiví a někteří z informantů s tím

vůbec nesouhlasili. Tito nakonec s nahráváním souhlasili, ale pouze pod podmínkou, že nebudou nikde přímo citováni.

Limitem výzkumu byla i velká časová i finanční náročnost. Obce leží na opačných stranách republiky a bylo nutné zkoordinovat časové možnosti informantů i výzkumníka. To vedlo k tomu, že některé rozhovory probíhaly v pozdních večerních, nebo naopak velice brzkých ranních hodinách. Lze tedy předpokládat, že únavu a nesoustředěnost některých informantů. Jejich psychosomatickému stavu nepomohlo ani téma, které v lidem často vyvolávalo frustraci a další negativní emoce, jako je vztek či smutek. Zároveň rozhovory často probíhaly v tajnosti tak, aby jiní obyvatelé obce nebyli svědkem výzkumníkovi přítomnosti. Některé rozhovory tak musely být přerušeny vzhledem k psychickému stavu informanta a odloženy.

3.2 Kvalitativní přístup

Jak bylo již uvedeno, cílem našeho výzkumu je především porozumění tomu, jak obyvatelé obcí ohrožených demolicí sami vnímají svou situaci, jak na ni reagují, což je možné studovat lépe pomocí kvalitativních metod výzkumu. Předmětem našeho porozumění je to, jakým způsobem aktéři reagují na situaci ve svých obcích, jak se chovají, v jakých podmínkách (vnějších i vnitřních) se to děje, jak sami situaci rozumějí a jaké strategie pro vyrovnávání se se situací si vytvářejí. Principem kvalitativních přístupů je weberovské rozumět (oproti Durkheimovu dokázat), ve smyslu porozumět do hloubky (Novotná, Špaček, Šťovíčková, 2019: 261).

Subjekty výzkumu jsou tedy obyvatelé obcí, které jsou ohroženy demolicí. Tato hrozba může a nemusí být reálná. Důležité je, že sami obyvatelé obce ji jako reálnou vnímají. To znamená, že na ni nějakým způsobem reagují a vytvářejí si nějaké strategie, aby se s ní vyrovnali. Hrozba demolice je pro ně tak reálná, že skutečně zasahuje do jejich běžných životů.

Kromě toho, že jsou si své situace vědomi a hovoří o ni, projevuje se tato „reálnost“ například zakládáním hnutí a sdružení, která vyjadřují jejich postoje. Situace okolo demolice také zasahuje do vztahů mezi jednotlivými obyvateli a ovlivňuje tak soužití v rámci obce. Projevem je i to, že subjekt výzkumu si vůbec formoval na hrozbu demolice názor a jedná podle toho v běžném životě.

Protože se jedná o ohrožení celých obcí, bylo v rámci výzkumu důležité sledovat i vedlejší jevy, které se nemusejí přímo týkat běžného života aktérů. Například politickou

situaci v obci či ve vládě České republiky, diskuze v rámci politických institucí, majetkové vztahy firem, které jsou přímo zapojené do situace, mediální obraz situace nebo historii regionu, v nichž se obce nacházejí.

Vzhledem k povaze výzkumu docházelo k častým změnám v připravovaných procesech. Několikrát se změnila témata rozhovorů a dokonce celého projektu. Důvodem bylo především to, že na úplném počátku výběru tématu výzkumník vstupoval do terénu s představou, která se okamžitě ukázala jako falešná. Původním záměrem výzkumu bylo studovat a popsat, jaké strategie si vytvářejí obyvatelé vesnic při společném boji za zachování svých obcí. Tato představa semknutých komunit vznikla především na základě běžného seznamování se s mediálními výstupy na toto téma. Nicméně hned během prvního kontaktu s obyvateli bylo nutné vše změnit a upravit.

Během procesu výzkumu bylo třeba přistupovat k aktérům jako cizinec, jak to popisuje Schütz ve svém eseji (Schütz, 1944: 499-500). Důležité je proniknout do běžných životů svých subjektů, naučit se místní terminologii, odhalit skryté vazby a pochopit významy, které aktéři v běžném životě sami užívají. Osvojit si tedy kulturní vzorce obyvatel zkoumaných obcí a přijít na to, jak aktéři sami přemýšlejí, čemu dávají vyšší hodnotu, jak jednají a proč.

Změny ovšem nenásledovaly pouze po prvních nezávazných kontaktech s obyvateli obcí. Seznámení se s prostředím a prvotní vyptávání se bylo pouhým začátkem celého procesu. S analýzou rozhovorů se začalo hned na začátku a během každé analýzy bylo nutné vracet se zpátky k rozhovorům a upravovat je. Na začátku se nepotvrdila premisa, že je obec semknutá to jedná komunity, a situace vypadala tak, a sami aktéři ji tak popisovali, že jsou obce rozdělené na dva zneprátené tábory. Vzhledem k tomu, že výzkum je zaměřen na reakce na hrozbu a motivace k této reakci, došlo během analýzy rozhovorů, která probíhala v průběhu sběru dat, k odhalení, že existuje ještě třetí skupina. V důsledku toho bylo nutné opět upravit témata rozhovorů, k některým se vrátit a znovu je analyzovat. Celý proces výzkumu byl tedy velice dynamický.

Mezi hlavní výzkumné otázky ovšem patří: Jak vnímají obyvatelé obcí situaci okolo hrozby demolice? Jakým způsobem na ni reagují? Jaké si volí strategie pro obhájení vlastního postoje? Jaké strategie používají pro prosazení svého postoje? Jaké motivace vedou k tomu, že došli právě k takovému postoji? Na základě těchto otázek si pak dizertace klade několik cílů: (1) popsat, jakým způsobem diskuze o demolici ovlivňuje vztahy mezi obyvateli v obcích (2) vysvětlit motivace postojů jednotlivých skupin rozdělených podle přístupu k situaci okolo demolice obce (3) ukázat, jaké strategie aktéři používají pro

prosazení svého postoje (4) pokusit se reakce jednotlivých skupin vysvětlit pomocí Modelu ohrožení Dennise Smithe.

Výzkum tedy kombinuje emickou a etickou perspektivu. Tyto dva pojmy zavedl Kenneth Pike (Pike, 1954), kdy vycházel z pojmů fonemika a fonetika. Emická analýza měla spočívat v rozkrytí vzorců v jedné kultuře za účelem zjistit, jak se k sobě vztahují jednotlivé elementy kultury a vytvářejí funkční celek. Výsledky takového rozboru měly být platné jen a pouze pro danou kulturu. Oproti tomu etickou analýzu označil za „vnější a cizí“, protože jejím účelem bylo odhalit podobnosti a rozdíly jevů jedné kultury v komparaci s jinou kulturou (Soukup, 2014:63). Jinými slovy je emická perspektiva perspektivou samotných aktérů, jak oni sami konstruují realitu svého světa. Pomocí etické perspektivy pak vykládáme toto jejich porozumění z hlediska vědeckých teorií.

Během procesu výzkumu tedy došlo k vysvětlení a porozumění samotným obyvatelům obce, popisu jejich perspektivy, a potom byla tato perspektiva vysvětlena na základě Modelu ohrožení Dennise Smithe. Na jedné straně tedy generalizují závěry samotného výzkumu a zkoumám, za jakých podmínek a v jaké situaci dochází k reakcím obyvatel obcí ohrožených demolicí a jaké tyto reakce jsou, na straně druhé tyto závěry vysvětlují pomocí existující teorie Modelu ohrožení.

3.2.1 Výběr účastníků výzkumu a sběr dat

V souladu s postupy kvalitativního výzkumu byl výběr vzorku i sběr dat uskutečněn v přirozeném prostředí. Tím se má na mysli, že výzkumníci sledují a zachycují zkoumaný problém tak, jak se jim nabízí, jak vyvstává v každodenní sociální realitě, tam, kde se děje. Přičemž něco se může dít v nějakém konkrétním prostředí (ve vesnici, na letišti či v hudebním klubu), tak při nějaké situaci (třeba v narativním či polostrukturovaném rozhovoru), resp. jejím prostřednictvím (Novotná, Špaček, Šťovíčková, 2019: 291).

Po výběru tématu výzkumu, bylo jasné, že k výzkumu musí dojít ve vybraných obcích, které jsou ohroženy demolicí. Konkrétně se jedná o obce Horní Jiřetín a Nové Heřminovy. Tyto dvě obce byly vybrány záměrně vzhledem k podobnosti situace, v níž se nalézají. Horní Jiřetín stojí na okraji lomu Československé armády a je v ohrožení demolice, pokud by se rozhodlo o prolomení limitů těžby a lom by se jeho směrem rozšiřoval. V Nových Heřminovech je plánovaná výstavba přehrady. Obě obce jsou zahrnuty do plánů Vlády ČR, diskuze o jejich demolici je tedy reálná. V obou případech se navíc jedná o desítky let dlouhou diskuzi. Plány na rozšiřování dolů i stavbu přehrady pocházejí už z dob

minulého režimu. V obou případech je za případnou demolicí obce prezentován jakýsi „vyšší zájem“, tedy něco dobrého pro společnost. V Horním Jiřetíně jde o energetickou bezpečnost a stabilitu České republiky spolu s dostatkem pracovních míst v Ústeckém kraji, v Nových Heřminovech se mluví o ochraně před povodněmi a zásobárně vody v dobách sucha.

Kritéria pro výběr obcí:

- Reálnost ohrožení ve smyslu, že jej obyvatelé považují za reálné
- Ohrožení obce v podobě částečné či úplné demolice
- Délka diskuze o demolici minimálně 15 let

Jedná se tedy o prostý záměrný výběr. Spočívá v tom, že bez uplatnění dílčích specifických metod či strategií vybíráme mezi potenciálními účastníky výzkumu aktéry, kteří splňují určité kritérium nebo soubor kritérií vhodných pro účast ve výzkumu a současně s účastí také souhlasí (Mišovič, 2019:43). Tento samý postup byl pak aplikován i pro výběr konkrétních informantů.

Účastníci výzkumu byli obyvatelé vybraných obcí, kteří v nich žijí minimálně po dobu deseti let. Rekrutace informantů se setkala s velkými problémy. Původním záměrem bylo použít metodu diskuzních skupin, aby byly lépe rozpoznatelné interakce mezi jednotlivými účastníky. To se již při prvním sondování v obcích ukázalo jako nereálné. Obě obce se vyznačují velkou nevraživostí jak mezi obyvateli, tak i vůči vnějším návštěvníkům. Mnozí se nechtějí k problematice vůbec vyjadřovat, a pokud jsou ochotní svolit k rozhovoru, je to pouze pod podmínkou přísné anonymity. Zde se už při rekrutaci ukázal strach vyjadřovat svůj názor a být tak veřejně zařazen na některou ze stran konfliktu. Po prvních nevydařených pokusech jsme proto zvolili intimnější metodu polostrukturovaného rozhovoru.

Výběr informantů probíhal v několika fázích. Úplně na začátku byli osloveni oba starostové obce a informováni o záměru uskutečnit výzkum v jejich obcích. Účelem tohoto oslovení byl na jednu stranu pokus získat jejich stanovisko, na straně druhé také bezpečnost výzkumníka. Ze zkušenosti svého zaměstnání, kde se spolupracuje s tazateli výzkumu, ví autorka této práce, že je lepší obzvláště v menších obcích svou přítomnost nahlásit dopředu starostům, aby nedošlo ke konfliktu s místními obyvateli. Často se stává, že obyvatelé kontaktují své představitele a vyžadují vysvětlení přítomnosti cizího člověka ve své obci. Když pak tento představitel může potvrdit účel přítomnosti výzkumníka, je oslovování obyvatel mnohem jednodušší.

Zde zároveň došlo k prvnímu naznačení problému během procesu výzkumu. Původní záměr uspořádat diskuzní skupiny byl velice zpochybňován s tím, že není možné dostat do

jedné místnosti více lidí s různými názory, aniž by nedošlo ke konfliktům, které by znemožnily reálnou diskuzi.

V první fázi práce v terénu jsme vyrazili přímo do obcí, kde jsme nezávazně navazovali kontakty s místními obyvateli. V Nových Heřminovech k tomu velice dobře posloužila místní hospoda, která je jediným možným místem neformálního setkávání obyvatel v běžném životě. Zde byl navázán kontakt s několika osobami, což se později ukázalo jako výhodné, neboť zpráva o výzkumu se po obci rychle rozkřikla. Zároveň v rámci této fáze velice pomohlo, že obě obce jsou tvořeny především rodinnými domy a vzhledem k počasí bylo možné obyvatele najít na jejich zahrádkách. Tato fáze proběhla během konce léta a začátku podzimu v roce 2018. Už v této fázi se potvrdilo, že původní premisa celého průzkumu byla falešná a je nutné udělat změny. Zároveň již zde došlo k opuštění plánu uskutečnit diskuzní skupiny. Během procházek po obcích jsme si také všimli transparentů umístěných na jednotlivých nemovitostech, které se týkaly boje za zachování obou obcí.

Na základě znalostí z prvotního kontaktu s lidmi jsme podrobněji prozkoumali webové stránky obcí, které nám k našemu překvapení potvrdily mou původní domněnku o semknuté komunitě bojující za záchranu obce. To bylo velice zajímavé, ale během sběru dat a analýzy se tento rozpor vysvětlil.

Ve druhé fázi jsme přistoupili už k přímé rekrutaci informantů. Konkrétně tak, že jsme nejprve do každé schránky v obci umístili informaci o výzkumu a kontakt, na který se měli zájemci ozvat. To se bohužel ukázalo jako neúčinná metoda. Kromě jednoho až výhružného telefonátu se neozval nikdo. Tento telefonát také ukázal budoucí problém pro rekrutaci. Zaznělo obvinění na příslušnost k instituci, která má podle volajícího velký zájem na demolici obce, a byla vyřčena rada, abychom se raději do obce už nikdy nevraceli. Později jsme tuto techniku lístečků ve schránkách reflektovali jako neúčinnou především kvůli tomu, že pozvánka k rozhovorům působila příliš oficiálně a formálně. Mnozí občané cítí velkou nedůvěru k formálním institucím a i z rozhovorů nakonec vzešlo, že se obávali našeho napojení na některé firmy či vládní instituce a to byl hlavní důvod, proč obyvatelé nechtěli „oficiálně“ navázat kontakt.

Ve třetí fázi jsme tedy přistoupili k přímému oslovování. Jednoduše jsme klepali na dveře a vysvětlovali svůj záměr. Nejspíš díky menší formálnosti těchto rekručních rozhovorů a také pro některé již známé tváře (ze setkání v první fázi rekrutace) bylo možné sehnat lidi ochotné k rozhovorům. Přímé oslovování obyvatel obcí u jejich dveří či branek zabralo dlouhé dny a bylo velice především psychicky náročné. Převážně z důvodu nutnosti neustále obhajovat svůj postoj a dokazovat nestrannost výzkumu. Obyvatelé obcí byli velice

nedůvěřiví a podezřívaví. Během budoucích rozhovorů se ukázalo, že zdrojem takových pocitů je skutečně působení různých osob či institucí přímo v obcích v minulosti. Obzvláště v Horním Jiřetíně, kde docházelo ke spekulacím s nemovitostmi. Někteří toto vykupování domů považují za pokus vyklidit obci, aby se ta nemohla bránit proti demolicí.

Na tomto místě je nutné napsat, že v počátečních fázích rekrutace došlo k přesvědčení, že učinit kvalitní kvalitativní výzkum v těchto obcích na téma, kterému se výzkum měl věnovat, je snad nemožné. Bylo nutné se do obcí vypravit několikrát, což vzhledem k jejich vzdálenosti nejen jedné od druhé ale i od Prahy, odkud se vyráželo na cesty, bylo časově, fyzicky a především finančně náročné. Poslední problém byl částečně vyřešen díky finanční podpoře z programu Progres Q18.

Ovšem ve chvíli, kdy se podařilo získat prvního obyvatele ochotného k poskytnutí rozhovoru, byla cesta k uskutečnění výzkumu otevřená.

Během analýzy rozhovorů, která byla prováděna už během sběru dat, se ukázalo, že mnohem více ochotní k rozhovorům jsou většinou příslušníci jen určité skupiny. Především těch aktivních, které sami vyvíjejí nějakou činnost. Nakonec jsme tedy museli výběr doplnit technikou nabalování, neboli snow-ball. Je to technika, kdy jeden aktér doporučil druhého. To velice usnadnilo přístup k dalším obyvatelům. Doporučení někoho, koho znali jako souseda, bylo nejsilnějším motivem pro souhlas s výzkumem.

Vzhledem k tomu, že již během výběru aktérů jsme měli záměr jednotlivé účastníky komparovat a hledat, zda není možné je zařadit do skupin, a účastníci byli zařazeni do výzkumu pouze na základě jejich vztahu ke zkoumanému tématu, byl vytvořen heterogenní vzorek.

Jednotliví účastníci výzkumu nebyli vybráni všichni najednou, jak je jasné z popisu fází rekrutace. Naopak k rekrutaci, sběru dat a jejich analýze docházelo zároveň a navzájem se jednotlivé fáze ovlivňovaly. Proces kvalitativního výzkumu nebývá lineární, nýbrž cirkulární. Jednotlivé fáze se překrývají, jsou realizovány paralelně a co více, výzkumník se neustále vrací k předcházejícím stádiím a modifikuje je (Švaříček, Šedřová, 2007:51). Hendl k tomu píše: Kvantitativní metody zpracování dat mají cyklický charakter, který je označován jako hermeneutický kruh, resp. hermeneutická spirála (Mišovič, 2019:125). Jedná se o metodu, kdy během sběru dat dochází k jejich zachycení i vyvozování závěrů a zároveň se během pozdějších částí analýzy stále vracíme zpět, analýza má tedy cyklický charakter. Výzkumník tak může během analýzy přicházet na nové zdroje dat a vrací se k jejich sběru, dokud nedosáhne výzkumného cíle. Při kvalitativní analýze a interpretaci jde

o systematické nenumerické organizování dat s cílem odhalit témata, pravidelnosti, datové konfigurace, formy, kvality, vztahy (Hendl, 2005:223).

Díky této vlastnosti procesu kvalitativního výzkumu bylo možné rozpoznat, kdy už není nutné hledat nové účastníky. Ačkoliv klasické poučky o kvalitativním výzkumu říkají, že kvalitativním výzkumem zjišťujeme mnoho informací o velmi malém počtu jedinců (Disman 2018: 286), přesnější ovšem je, že obvykle zjišťujeme mnoho informací o velmi úzce vymezeném jevu/fenoménu. A to v úzce vymezeném prostředí, resp. Ve vztahu k úzce vymezenému výzkumnému problému na relativně malém počtu jeho nositelů (Novotná, Špaček, Šťovíčková, 2019:311).

Vzhledem k náročnosti hledání účastníků výzkumu, ačkoliv to bylo s každým rozhovorem snazší a snazší, bylo povzbuzující, když jsme rozpoznali, že došlo k saturaci. Na začátku výzkumu ani nebylo dopředu určeno, kolik osob bude dotazováno, protože jsme spoléhali na metodu kvalitativního výzkumu. To ale není v tomto případě ani nutné. Počet osob nemusí být rozsáhlý, ale musí být dobře zvolený, aby poskytl požadované informace. Zpravidla se využívá menší zastoupení účastníků. Neexistuje pravidlo pro určení velikosti výběrového vzorku. [...] doplňujeme vzorek, než se nasytí (opakují) významové kategorie, jež slouží k charakteristice případu. Tento postup se nazývá „nasycení dat“, „saturace dat“ (Mišovič, 2019:45). Nakonec se podařilo získat patnáct informantů v obci Horní Jiřetína a dvanáct v obci Nové Heřminovy.

Samotný sběr dat probíhal od srpna 2018, kdy začala první fáze, tedy nezávazné poznávání terénu, do července 2019. První rozhovory proběhly v Horním Jiřetíně během podzimu (září, říjen) roku 2018 a rozhovory v Nových Heřminovech proběhly na jaře (březen, duben) roku 2019. Jednalo se tedy o dlouhodobý sběr, který sestával nejen z rekrutace a samotných rozhovorů, ale i poznávání místa, kde se výzkum odehrával. V rámci terénu jsme se snažili i „načerpát atmosféru“ procházkami po okolí, které má zásadní význam pro utvoření názorů místních obyvatel.

V tomto ohledu je zajímavá jedna věc. Obce leží v naprosto odlišných krajinách. Zatímco Nové Heřminovy leží především v zalesněné krajině s několika poli na úpatí Jeseníků, tedy v krajině překypujícími přírodními prvky, Horní Jiřetín leží v naprosto opačném typu krajiny. Na kraji velkolomu, kde se již desítky let těží těžkou technikou hnědé uhlí, region je znám ekologickými katastrofami v minulosti, jako byly kyselé deště. Na obzoru je možné vidět komíny elektráren a kopce Českého středohoří a Krušných hor, do kterých se už zaryly lopatky rypadel. Přesto obyvatelé obou obcí své okolí vnímají velice pozitivně a zdůrazňují především lesní prostory. V Nových Heřminovech je to pochopitelné.

V Horním Jiřetíně dochází k tomu, že se obyvatelé ve svých představách vymezují vůči blízkému Litvínovu, na jehož kraji, hned vedle Jiřetína, stojí velké sídliště Janov. Obyvatelé Jiřetína tak své rodinné domy a zahrádky považují za ten kus přírody mezi paneláky. Zároveň v nejbližším okolí Jiřetína se nachází zalesněný vrchol Točnicku a Kapucínu. A to jsou místa, která si místní vybírají, když si představují svůj domov.

3.2.2 Rozhovory

Všechny rozhovory probíhaly buď v místě bydliště, nebo pracoviště účastníka výzkumu. Všichni účastníci podepsali informovaný souhlas, v němž se výzkumník zavazuje k anonymizaci získaných dat. Všichni účastníci výzkumu souhlasili s pořízením audionahrávky za účelem samotné analýzy dat. Někteří účastníci, konkrétně v Nových Heřminovech, nesouhlasili s přímými citacemi částí jejich rozhovorů v této práci. Vzhledem k náročnosti získání informantů jsme přistoupila i k tomuto slibu.

Konkrétně jsme zvolili metodu polostrukturovaných rozhovorů. Polostrukturované rozhovory byly jako metoda vybrány pro jejich flexibilitu a zároveň schopnost držet se hlavního tématu. Respektují pohled informantů na téma a dávají mu prostor k vyjádření se, nehledá nějakou objektivní pravdu. Výzkumník nahlíží na aktéra jako na osobu, která může být ovlivněna společenskými podmínkami, politikou, a nelze ji pokládat za zdroj objektivní pravdy (Mišovič, 2019:82). Polostrukturované rozhovory navíc umožňují rozdílné strategie přístupu k rozhovoru podle toho, kdo je informantem. To se během výzkumu ukázalo jako velice praktické.

Na začátku jsme vycházeli z hypotézy, že obyvatelé obcí nesouhlasí s demolicí své obce a snaží se proti ní bojovat. Tato hypotéza vznikla na základě mapování mediálních výstupů na téma možných demolicí těchto dvou obcí. Nicméně během průzkumu obce, který probíhal převážně pomocí nezávazných konverzací s místními obyvateli, byla hypotéza velice rychle vyvrácena. Ukázalo se, že v obou obcích existuje skupina lidí, která naopak demolici podporuje. Proto jsme pak při výběru participantů dbali na to, aby obě skupiny byly zastoupené. Ačkoliv během výzkumu se ukázalo, že existuje ještě třetí skupina. O tom níže. Tento úkol byl celkem náročný, protože některé skupiny byly méně ochotné se výzkumu účastnit než jiné.

Rozhovory vedené během kvalitativního výzkumu nelze chápat jako neutrální výpověď o realitě. Jsou vždy výrazem toho, jak ten, kdo hovoří, realitě rozumí, jak se k ní vztahuje, co si pamatuje, na co klade důraz atd., současně ale i toho, kdo se jej ptá a jak řeč

plyne (Novotná, Špaček, Št'ovičková, 2019:317). Toto chápání rozhovoru lze nazvat sociálně-konstruktivistickým a z něho jsem také při analýze i vedení rozhovorů vycházela. Epistemologická východiska metody mého výzkumu byla vysvětlena výše.

Pro vedení rozhovoru ovšem není důležitý pouze jeho obsah, tedy to, co účastník výzkumu říká, ale i to, jakou má formu. Konkrétně například to, čemu sám přikládá váhu, jaká slova volí, jakou intonací hovoří, emoční projevy během rozhovoru i to, jak sám své odpovědi skládá. Důležitou součástí analýzy je pak i nějaké pozadí samotného aktéra, jeho životní příběh, kde pracuje, z jaké rodiny pochází, kdy do obce přišel apod. Zároveň musí mít výzkumník na mysli i větší obraz problematiky, které přesahují hranice samotné obce, jako byla v našem případě politická situace, problematika životního prostředí atd. Výzkumník je nástrojem výzkumu a kvalita poznatků získaných při rozhovoru závisí na schopnostech, citlivosti a znalosti tématu tazatele (Kvale, 2009:49).

Vzhledem k tomu, že cílem bylo zjistit, jak sami aktéři reagují na situaci ve své obci, jak oni sami vnímají celou situaci a jaké si oni volí strategie, bylo použití rozhovorů zvoleno jako nejvhodnější metoda pro získání dat.

Jako první bylo nutné vytvořit si osnovu rozhovorů, která sloužila k zúžení výzkumného problému. Jedná se o tematické okruhy, kterých jsme se chtěli dotknout na základě vytyčených cílů výzkumu. Témata jsme nechali spíše širší, aby měl informant možnost rozvinout své myšlenky a neměl pocit, že se musí striktně držet něčeho úzkého. To bylo důležité především kvůli nedokonalé znalosti terénu a problematiky.

Na začátku každého rozhovoru se pokládaly především obecnější otázky na to, jak dlouho informant v obci žije, co jej do ní přivedlo, na jeho práci, zdraví a současnou situaci. Cílem této části bylo především získání důvěry a nebuzení příjemné atmosféry. Jak již bylo naznačeno, téma demolice obce je velice citlivé, až výbušné téma. Během oslovování informantů docházelo ke konfliktům a obviňováním. Důležité také bylo zachování anonymity dotázaných a tajemství toho, kdo všechno se výzkumu účastnil. To se nakonec ukázalo jako klíčové.

Druhou částí rozhovoru pak už byla přímo témata věnující se jádru výzkumu. Rozhovory se zaměřily na několik témat:

- Postoj k situaci a motivace k tomuto postoji – otázky, které se týkaly toho, jak obyvatelé vnímají celou situaci, respektive na jaké straně stojí a proč tomu tak je. Součástí tohoto tematického okruhu bylo hlubší porozumění motivací informantů vzhledem k jejich životu, délce života v obci atd. Toto bylo celkem problematické téma, protože informanti na počátku rozhovoru avizovali nějaký postoj, postupem rozhovoru se ale

ukázalo, že ve skutečnosti stojí na škále trochu jinde. K tomuto se dostane pak v hodnocení výsledků výzkumu Bohumila Frantála u konkrétních skupin.

- Strategie řešení a reakce na situaci – okruh týkající se toho, jakým způsobem obyvatelé reagují na diskuzi o demolici. Jak jsou s ní smířeni, nebo naopak. Zároveň jsme se věnovali tomu, jaké strategie používají k tomu, aby se se situací vyrovnali. Během analýzy této části jsme aplikovali Model ohrožení, který vytvořil profesor Dennis Smith a představil ho ve své knize *Civilized Rebels: An Inside Story of the West's Retreat from Global Power (Global Connections)* v roce 2018.

- Zájem o problematiku – tento okruh se věnoval tomu, zda se informanti snaží získat nějaké podrobné informace o situaci jejich obce. Pokud ano, pak jsme se zaměřili na to, jak si vybírají zdroje a jaké to jsou. Zároveň jsme sledovali, jak tato informovanost či domnělá informovanost ovlivňuje názory informantů.

- Výhled do budoucna – otázky na toto téma se týkaly toho, jak vidí obyvatelé svou budoucnost a zda si vytvářejí nějaké plány. Toto bylo klíčové téma, neboť potvrzovalo, či vyvracelo avizovaný postoj informanta.

Rozhovory končily závěrečnými doplňujícími dotazy, ujištěními, rozloučením a hlavně ujištěním anonymity. Rozhovory trvaly přibližně hodinu až hodinu a půl.

V rámci přípravy analýzy dat jsme použili tzv. doslovnou transkripci, kdy byl celý rozhovor doslovně přepsán z audio do textové podoby. Tuto metodu, ačkoliv je časově velice náročná, jsme zvolili hlavně, protože všechny části rozhovoru nějakým způsobem vypovídaly o informantovi a jeho postojích. Například úvodní otázky odhalily, jak dlouho informant v obci žije nebo jaký názor avizuje na začátku. Ačkoliv by se úvodní část rozhovoru mohla zdát redundantní, protože obsahuje především obecné komentáře, dokresluje kontext celému rozhovoru.

Získané rozhovory byly pak kategorizovány podle témat a nakonec podle jednotlivých pojmů.

Rozhovory s informanty byly doplněny historickým studiem obou obcí. Během něho jsem se zaměřila na několik věcí. Zaprvé historie obce z pohledu její struktury obyvatel. Obě obce leží v oblasti tzv. Sudet, její obyvatelé tedy přišli většinou po roce 1945. Dalším problémem je pak vývoj rozšiřování lomu/stavby přehrady. Díky historickému přehledu bude zřetelnější, jak dlouho se vede diskuze o demolici obcí, jaké měla varianty atd.

Pro analýzu rozhovorů byly také důležité poznámky, které jsme si dělali během rozhovorů, které obsahovaly především informace o prostředí, ve kterém se rozhovor

odehrával, pokud došlo k nějakému vyrušení, popis celkové atmosféry během rozhovoru, první dojmy z toho co je pro informanta důležité a další věci.

3.2.3 Technika analýzy rozhovorů

Jak jsme již uvedli, před analýzou jsme provedli doslovnou transkripci, abychom mohli pracovat s celými rozhovory. To se ukázalo jako velice užitečné, ačkoliv velice časově náročné, během sběru dat, kdy jsme byli nuceni neustále se vracet k již hotovým rozhovorům a analyzovat je. Už během prvních analýz se pomalu rodily tři skupiny postojů k situaci okolo demolice v rámci každé obce. Díky analýze, která probíhala již během sběru dat, jsme mohli i jednotlivé informanty přiřazovat k těmto skupinám, a tím je klasifikovat, abychom si vytvořili dobrou základnu pro konečnou interpretaci dat.

Úryvky z některých rozhovorů, pokud to bylo umožněno informantem, jsou součástí empirické části této práce. Některé úryvky byly lehce upravovány vzhledem k jejich srozumitelnosti (například byla odstraněna opakuující se slova) tak, aby nebyl nijak narušen jejich původní obsah. Pokud byly některé části vymazány kvůli anonymizaci (například informant uvedl své zaměstnání či jméno někoho jiného), je to uvedeno přímo v úryvku slovem *anonymizováno*.

Během analýzy jsme si zvolili směr kategorií. Při zpracování dat je možné rozlišit analýzu orientovanou na kategorie a analýzu orientovanou na případy (Mišovič, 2019:135). Naši i zahraniční autoři se shodují v tom, že pod termínem analýza kvalitativních dat je třeba chápat:

- Kódování
- Propojování dat
- Komentování a doplňování dat
- Vyvozování závěrů a verifikaci
- Vytvoření interpretačního rámce
- Grafické znázornění průběžných i konečných výsledků (Mišovič, 2019:138).

Analýza vycházela z principů y interpretativní fenomenologické analýzy (Koutná Kostínková, Čermák, 2013:9-43), kdy byla zaměřena na osobní zkušenost obyvatel žijících dlouhodobě v obcích, o kterých se vede diskuze, která zahrnuje i možnost demolice obce. Na svém počátku byla analýza prováděna zvlášť pro každou obec a na nižší úrovni zvlášť pro každý rozhovor. Každý rozhovor byl přepsán, řádně pročten a bylo vyznačeno vše, co

bylo důležité vzhledem k tématu výzkumu. Během poznámkování se vytvářel také popis každého tématu.

V této chvíli byla vysledována tzv. rodící se témata. Tento krok vyžaduje změnu analytického přemýšlení – pracujeme více s vlastními poznámkami a komentáři než s původním přepisem textu. V předchozích fázích byl v centru zájmu respondent, nyní se jím stává sám výzkumník, protože organizuje data a interpretuje je. Avšak v dalších krocích analýzy jsou v centru zájmu oba - stejně důležité je respondentovo i výzkumníkovno vnímání fenoménu (Koutná Kostínková, Čermák, 2013:19).

Díky této fázi došlo k uspořádání jednotlivých témat, která se v rozhovoru objevovala. Jednotlivé části rozhovorů byla přiřazována k jednotlivým tématům a postupně se vytvářel seznam témat a podtémat objevujících se v rozhovorech. Bylo tedy možné mezi nimi hledat vztah, různě je začleňovat, nebo úplně vymazat, protože se netýkala výzkumných otázek ani předmětu výzkumu. Výsledkem této fáze tedy byl seznam nadřazených témat s jejich podtématy.

V další fázi se mezi jednotlivými tématy a podtématy hledaly vztahy, hodnotila se jejich nadřazenost, byly včleňovány do sebe, hodnotila se jejich intenzita atd. Pro každou obec takto vzniklo vlastní grafické znázornění témat, která se objevovala v rozhovorech a která byla relevantní pro předmět výzkumu.

Z epistemologického hlediska vycházíme pro další interpretaci dat ze sociálně konstruktivistického směru, který klade důraz na aktéra a zkoumá, jak on sám si vytváří svět kolem sebe, jak on mu rozumí, jaký mu dává význam.

Ukázalo se, že všechny skupiny v rámci obce používají podobné výrazy a zajímají je podobná, téměř stejná témata. Jediným rozdílem je to, jakým způsobem na ně nahlízejí, jak si je vysvětlují, jaký jim přisuzují význam a důraz. Respondenti dokonce zmiňovali stejné události, které byly klíčové pro jejich postoje. To velice usnadnilo analýzu i interpretaci, protože vzorek respondentů byl spíše heterogenní. Informanti nebyli vybíráni na základě podobností ve smyslu například sociodemografických údajů, ale pouze na základě jejich života ve vybrané obci. Takový typ vzorku se pro tento typ analýzy příliš nedoporučuje, nutné je ale dodat, že informanti rozhodně dobře reprezentovali téma výzkumu. Všichni s ním měli zkušenosti a sami si prožili události s ním spojené. Bylo proto zajímavé zjistit, že i když mají informanti společnou jen tuto jednu charakteristiku, není to pro analýzu důležité.

V konečné fázi pak byly výsledky analýzy vysvětleny pomocí modelu ohrožení, který představil Dennis Smith. V rámci každé obce byly definovány tři skupiny, k jejichž

vzniku došlo na základě reakce na diskuzi o demolici obce. To se jeví jako ideální pro využití Modelu ohrožení a jeho pomocí vysvětlit reakce obyvatel obcí.

4 Empirická část

V naší práci se budeme věnovat dvěma obcím, o kterých se hovoří v souvislosti s možnou demolicí. Tato diskuze probíhá v nejvyšších patrech, tedy především na jednáních vlády ČR či ministerstev. Zároveň má tato diskuze i mediální pokrytí, což znamená, že se dostane až k jednotlivým obyvatelům. Důkazem o reálnosti tohoto ohrožení je i to, že v obcích, které jsme zkoumali, se zformovaly politické strany či hnutí, které přímo ve svém programu reagují na diskuzi o demolicí.

Obce, kterým jsme se věnovali, je Horní Jiřetín a Nové Heřminovy. Proč se ale mluví o jejich demolicí?

Horní Jiřetín stojí v okrese Most přímo vedle lomu Československé armády. V celém regionu se tradičně těží hnědé uhlí povrchoвым způsobem těžby. V minulosti, před rokem 1989, byla tato oblast, tedy Severočeská hnědouhelná pánev, základem pro energetickou politiku státu. Především v sedmdesátých letech docházelo k nárůstu množství vytěženého hnědého uhlí. Důvodem byla modernizace a zvýšená potřeba elektrické energie, nedostatek jiných zdrojů energie na českém území a nízká výhřevnost uhlí (srov. Vitíková, 2005). V důsledku tohoto rozšiřování na území Severočeské hnědouhelné pánve zanikly stovky obcí a sídel. To znamená, že tento region již má nedávnou zkušenost s demolicemi obcí v souvislosti s těžbou uhlí. Důležité je také poznamenat, že vzhledem k minulosti, je tento region spojen s těžbou i ekonomicky. Společnosti, které v současnosti lomy vlastní, jsou velkým zdrojem práce pro místní obyvatele.

Nové Heřminovy byly určeny jako místo, kde se má postavit přehrada s původní myšlenkou ochrany proti povodním. Přehrada v Nových Heřminovech je plánována již desetiletí, nicméně dlouhou dobou byla jen nápadem či potenciální hrozbou. Ovšem po povodních na Moravě v 90. letech byla tato myšlenka obnovena a v současnosti je o její stavbě již rozhodnuto. Vláda ČR jako investora určila Povodí Odry, které zároveň nejvíce komunikuje s místními obyvateli.

Obě obce a jejich obyvatelé se tedy vyskytli uprostřed velkých rozhodnutí a procesů. Na pozadí klimatické změny, energetické bezpečnosti, zaměstnanosti a ochrany regionu před povodňovou katastrofou se odehrávají konkrétní příběhy obyvatel obcí. Zároveň se obě obce nacházejí na území pohraničí.

Pohraničí chápeme jako území hraničních okresů, přimykající se k dnešní státní hranici česko-německé, česko-polské a česko-rakouské, kde až do let 1945-1947 žilo německé obyvatelstvo, a to většinou jako majoritní populace (Čapka, Slezák, Vaculík, 2005:

9). V obou obcích vybraných do výzkumu žilo před rokem 1945 převážně německé obyvatelstvo.

Po roce 1945 se na našem území vlivem dopadů druhé světové války a událostí, které se odehrávaly před i během ní, rozšířila myšlenka „vyčištění“ státu od Němců. Během roku 1945 se český veřejný diskurz naplnil metaforami čištění (čistka, vyčištění) a likvidace, které označovaly prostory (Sudety) i obyvatelstvo (Němci, kolaboranti) (Glassheim, 2019: 65). V důsledku toho započal proces velké nucené migrace a z našeho území bylo vysídleno milióny lidí německé národnosti. Na toto období ovšem okamžitě navázala další migrační vlna v rámci osídlování pohraničí.

Do pohraničí tak přišlo dva a půl miliónu Čechů a Slováků, kterým byly přiděleny majetky, jež se zkonfiskovaly bývalým obyvatel. Díky tomu tito lidé získali levně majetky a to v nich vyvolávalo pocit, že je za to potřeba být vděčný především komunistům. Dokonce nejvyšší vedení komunistické strany vydalo pokyny, aby byli noví osídlenci průběžně přesvědčováni o tom, že se vše děje zásluhou právě komunistů. To ovšem nebyla celá pravda, protože k osídlování pohraničí docházelo v rámci programu tehdejší vlády Národní fronty (Čapka, Slezák, Vaculík, 2005: 185). Kromě vysídlování Němců do zahraničí v prvních měsících po konci druhé světové války, následně pokračovalo vysídlování směrem do vnitrozemí. Němci byli přidělováni do zemědělských a průmyslových podniků daleko od hranic.

V důsledku vyhnání německého obyvatelstva a osídlení území úplně novým došlo v těchto regionech k radikálním proměnám ve velice krátké době. Z osídlenců a zbytků původního obyvatelstva v pohraničí se jen velmi pomalu a obtížně formovala nová, homogenní společnost. Tento proces v sobě zahrnoval tvorbu nových sociálních vazeb a formování obecných hodnot soužití (Čapka, Slezák, Vaculík, 2005: 195). Nově vzniklá společnost byla velice heterogenní na úrovni ekonomické i kulturní, což vyvolávalo konflikty. Zároveň s tím zanikly i mnohé tradice, zvyklosti a instituce spojené s původními německými obyvateli. Spolu s počesťováním pohraničí přišlo i přejmenování obcí. Horní Jiřetín se původně jmenoval Obergeorghenthal a Nové Heřminovy byly původně Erbersdorf.

Navzdory snahám osídlovacích komisí přesto zůstávaly některá místa v pohraničí stále prázdná. Zároveň se postupně rozšiřovala nelibost se stavem pohraničí. V polovině 60. let se ze strany Čechů začaly stále častěji objevovat veřejné pochybnosti a dotazy, co se ve znovuosídleném pohraničí pokazilo. [...] Vzdálenější pohraniční vesnice zůstávaly i nadále vylidněné a izolované, a dokonce i v řadě větších měst scházel lákavý kulturní a společenský

život. Přes vládní pobídky se z okresů stěhovali mnozí dosídlenci opět pryč, kdykoliv se jim k tomu naskytla nějaká příležitost (Glassheim, 2019: 221).

V Horním Jiřetíně ani Nových Heřminovech nebyla situace příznivější. Horní Jiřetín patří do regionu nejvíce postiženým ničení životního prostředí vlivem právě těžby hnědého uhlí a výroby energie v nedalekých elektrárnách a teplárnách. Nové Heřminovy byly zase desetiletí v područí stavební uzávěry, která byla stanovena vlivem plánu stavby přehrady.

V roce 1989 se zdálo, že se situace změnila. V devadesátých letech byly stanoveny těžební limity, které určovaly, kam až může těžba na lomech dojít, aby chránily přilehlé obce. Stavební uzávěry byla v Nových Heřminovech uvolněna a bylo možné opravovat domy a dokonce později stavět nové.

V obou obcích se ovšem myšlenka na demolici vrátila velice rychle. Vlivem plánování energetické bezpečnosti a samostatnosti a i soukromých zájmů společností, které lomy privatizovaly, začaly být limity těžby zpochybňovány. Po povodních v roce 1997 se i na Bruntálsku obnovila myšlenka stavby přehrady. V oblastech, kde celkem nedávno byla vyměněna velká část obyvatel, byly zpretrhány vazby a žily zde velice rozdílné rodiny, se obyvatelé obcí ocitli v situaci, která přímo ohrožuje jejich další život v těchto obcích.

4.1.1 Rozdílná sebe prezentace dvou obcí

Než se však pustíme do prezentace výsledků výzkumu, představíme Horní Jiřetín a Nové Heřminovy tak, jak se obce samy prezentují na svých webových stránkách (hornijiretin.cz a noveherminovy.eu) je to proto, že webové stránky obce je jedna z prvních věcí, kterou si člověk otevře, když zjišťuje informace o Horním Jiřetíně či Nových Heřminovech. Zároveň je to něco, co zastupitelé obce záměrně vystavují směrem k veřejnosti.

Hned na úvodní stránce obou obcí je možné vidět prezentaci fotek z obce a blízkého okolí, v Horním Jiřetíně je to především ze zámku Jezeří. Jezeří má velice zajímavou minulost, která by si zasloužila prostor. Naštěstí si tento prostor našla už v jiných, převážně historicky zaměřených knihách (srov. Koukal, 2005; Konečný, 2018). Nové Heřminovy prezentují historické budovy v obci i místa pro sportovní vyžití. Obě webové stránky obsahují základní informace o aktuálním dění v obci, zápisy z jednání zastupitelstva, další povinně zveřejňované informace a formuláře. V tuto chvíli se jejich stránky příliš neliší od prezentace jiných obcí, které nestojí před situací jako Horní Jiřetín nebo Nové Heřminovy.

Obě obce obsahují stručné shrnutí historie svých území. První zmínky obou sahají až do 13. století a obě zdůrazňují německou minulost. Především upozorňují na staré německé názvy a postupně popisují různé vlastníky obcí až do nedávné minulosti. Popisují běžný život v obcích a stavby nejdůležitějších staveb, jako například železnice.

Pokud ale víme, v jaké situaci se obě obce nacházejí, zajímá nás, jak je toto téma prezentováno. A v tom se obce zásadně liší. V následujících částech této práce se dozvíme, že obě města jsou zastoupena především těmi, kteří zásadně nesouhlasí s demolicí. Minimálně to tak bylo v době výzkumu. Dalo by se tedy předpokládat, že tento názor bude na stránkách dominantní.

Horní Jiřetín má ovšem úplně obyčejné webové stránky. Kdyby si člověk nebyl vědom, v jaké je situaci, ze stránek města by se to nedozvěděl. Naopak získá dojem, že je obec velice živá, pořádá mnohé akce pro děti i dospělé. Nic nenaznačuje, že se hovoří o demolicí. Obec vydává i vlastní tiskovinu Jiříkoviny a ani tam v posledních letech není ani zmínka o událostech.

Webové stránky Horního Jiřetína prostě nenaznačují skoro nic z toho, co jsme se dozvěděli z výzkumu. Tedy blízkost lomu, chemických závodů a problémů s tím spojených, diskuze o demolicí, spekulace s nemovitostmi, rozpory mezi občany.

Abychom našli zmínku o situaci Horního Jiřetína, je třeba listovat v Jiříkovinách až do roku 2016, což je rok, od kterého je možné tuto tiskovinu najít na webu. V listopadovém najdeme slovo starosty:

„Letošní podzim přinesl kulaté výročí, které připomíná pro naše město mimořádně významnou událost. Právě v říjnu 1991, tedy přesně před pětadvaceti lety, přijala česká vláda pod vedením premiéra Petra Pitharta usnesení č. 444/91, kterým byly stanoveny tzv. „územní ekologické limity“ těžby hnědého uhlí v Podkrušnohoří. Tento významný dokument určil jasné hranice, za něž nesmí postoupit povrchová těžba uhlí ani jiné činnosti s takovou těžbou spojené. Protože usnesení vlády je závazné pro orgány státní správy, staly se územní ekologické limity také mimořádně důležitým nástrojem územního plánování obcí a měst, jejichž území leží zcela anebo zčásti v tzv. „dobyvacích prostorech“ nebo tzv. „chráněných ložiskových územích“. Díky tomu byl v roce 1994 vydán tzv. „souhrnný souhlas s umístěním staveb“ v dobyvacích prostorech v katastrálním obvodu Horního Jiřetína. Po předchozích desetiletích faktické stavební uzávěry bylo umožněno nastartování rozvoje naší obce. Díky tomu byla v posledních dvaceti letech vybudována chybějící a obnovena zastaralá infrastruktura, bylo postaveno mnoho desítek nových domů, byly rekonstruovány a adaptovány polorozpadlé staré domy atd. Při příležitosti tohoto kulatého výročí bych rád

vyzdvihl osobnost tehdejšího ministra životního prostředí Ivana Dejmala, jehož podíl na stanovení limitů byl rozhodující.“ (Jiříkoviny, 2016)

Jak se dozvíme dále v práci, předchozí rok 2015 byl asi nejvyhrocenějším roce po vzniku limitů těžby, co se týče diskuze o jejich zrušení. Vláda rozhodovala o jejich prolomení a v obci probíhaly spekulace s nemovitostmi. Všichni informanti uvedly rok 2015 jako zlomový. Zároveň se všichni shodli na tom, že od té doby se situace trochu uklidnila.

Horní Jiřetín a jeho představitelé rozhodně svou prezentaci budují tak, že město Horní Jiřetín je prostě další město v České republice. Zdůrazňují existenci zámku Jezeří a nevěnují se těžbě, lomům ani demolici.

Na rozdíl od Nových Heřminov. Tam boj proti přehradě probíhá i veřejně právě prostřednictvím webových stránek. Stavba přehrady a její historie mají vlastní kategorie a obsahují mnoho dokumentů, které prezentují boj obce proti ní. Historii plánování stavby datují tvůrci stránek až do 19. století a postupně vykreslují obrázek snahy „spoutat zdejší podhorskou divokou přírodu“ (*Vše o plánovaném záměru výstavby přehrady, 2008*).

Na stránkách je možné najít reakce na všechna rozhodnutí ministerstev, Povodí Odry, expertní posudky či reportáže. A jedná se o skutečně dlouhý seznam. Na ukázkou představujeme některé z nich:

- Komunikace Ivo Dokoupila s redakcí ČT o nevyvážené zprávě odvysílané 20.10.2020
- Odpověď starosty ministerstvu zemědělství 9.5.2019
- Odpověď ministerstva zemědělství 30.4.2019
- Dopis starosty ministrovi ing.Tomanovi 28.3.2019
- Odpověď min. ing.Tomana 24.9.2018
- Reakce na reakci Povodí Odry 4.10.2018
- Odpověď starosty MZe ing. Tomanovi 13.8.2018
- Dopis od ministra zemědělství ing. Tomana z 19.7.2018
- Odpověď na dopis min. zem. z 20. 6. 2018
- Dopis ministra zemědělství z 20. 6. 2018
- Reakce MŽP na petici
- Odpověď na reakci MZe 23.5.2018
- Reakce ing. Kendíka na petici a dopisy členům vlády
- Reakce na článek "Mýtus ing. Čermák"
- Vyjádření Ing. Václava Čermáka pro web Koalice pro řeku

- Vyjádření pana Ing. Václava Čermáka – EKOLIST
(*Vše o plánovaném záměru výstavby přehrady*, 2008).

Autoři tyto informace představují tak, že je zveřejňují, aby zabránili především šíření dezinformací. „Vzhledem k tomu, že přibývá různých zkreslených informací až dezinformací v médiích, rozhodlo se zastupitelstvo tímto způsobem aktuálně zveřejnit každou novou událost nebo významný výrok týkající se projektu přehrady,“ (*Aktuálně o přehradě*) vysvětlují autoři obsahu webu. Celkově vše, co je na stránkách kolem přehrady zveřejňováno, vysílá jasnou zprávu: jsme oběti, jsme v tom sami, všichni o nás lžou, ale my stále bojujeme.

Kromě lítosti nad celou situací je možné ale na stránkách najít i urputilost boje a jistou hrdost na činnost, která je vykonávána v tomto boji. „*Z vesničanů, kteří pouze nesouhlasí s tím, aby jejich obec zatopila voda, se postupně stali odborníci na protipovodňovou problematiku,*“ (*Vše o plánovaném záměru výstavby přehrady*, 2008) pyšní se autor příspěvku. To se pak během výzkumu ukázalo jako v určité míře pravdivé, nicméně jen však pro některé skupiny.

Stránky také vyzdvihují studii Ing. Václava Čermáka, která slouží jako argument proti stavbě přehrady. Kromě celého textu této studie je na ni také odkazováno ve většině reakcích na jiné odborné studie či rozhodnutí. Václav Čermák má na stránkách i několik vlastních reakcí na různé aktuální události.

Když se ovšem zaměříme na data zveřejnění jednotlivých dokumentů i příspěvků, je zřetelné, že se postupně stránky začínají měnit. Rozhodně od posledních obecních voleb v roce 2022. Je to zřetelné i z místního zpravodaje, který je také na stránkách k dispozici. Ještě v roce 2022 ve slově starosty najdeme: „*Záležitost územního plánu ani nebudu komentovat, každý normální občan ví, jak se věci mají, a nikoho současný stav v ničem neomezuje. Pokud jde o mé bránění v přivedení elektřiny k novostavbě občana, to už je úplně zmatení pojmů. Skutečnost je taková, že stále platný výsledek referenda z roku 2008 zavazuje zastupitelstvo k bránění všem demolicím v souvislosti s přehradou a zároveň k vystupování ve všech správních řízeních a případných soudních řízeních proti přehradě. Mimochodem mě zajímá, jak si s tímto chce současná opozice v případě vítězství ve volbách poradit,*“ (Zpravodaj obce Nové Heřminovy, 2022: 2) což ukazuje několik věcí. Zaprvé jasný postoj vedení obce ke stavbě přehrady, který koresponduje s obsahem webových stránek, zadruhé lehce odkrývá rozpory v obci a vyhocenou předvolební kampaň, která se kolem přehrady točila a jeden ze zásadních argumentů proti přehradě – referendum z roku 2008. O všech těchto tématech bude hovořeno dále. V dalším čísle Zpravodaje se už starosta loučí se svou

funkcí s tím, že už kandidovat nebude. Předpovídá katastrofické následky výhry opozice a apeluje na občany a apeluje na občany, aby přišli k volbám.

Další číslo Zpravodaje už není k dispozici.

Od voleb v roce 2022 na stránky přibývají převážně příspěvky z každodenního života obce, informace o konání různých akcí pro občany a jejich děti. To ukazuje velký obrat v seberepresentaci obce a směřuje směrem, kterým se vydal i Horní Jiřetín. Nebýt obcí, která je známá pouze tím, že se má demolovat.

To, jakým způsobem jsou naplňovány webové stránky obce, ovšem vystihuje pouze to, jak si svou prezentaci představují nejvyšší představitelé obce, členové zastupitelstva, často vítězové voleb. Horní Jiřetín se vydal cestou neutrálního informování o aktuálním životě v obci. Nové Heřminovy nejprve vedly na svých stránkách urputný boj proti přehradě, v současné době se pomalu dostávají ke stejné neutralitě jako Horní Jiřetín.

Oba postoje se dají vysvětlit tím, že v Horním Jiřetíně není situace okolo demolice natolik vyhrčená či aktuální, minimálně v posledních letech. Na rozdíl od Nových Heřminov, kde stavba přehrady byla již schválena a demolice části obce je skoro jasná. Pokud tedy v čele města stojí ti, kteří proti přehradě bojují, využívají ke svému boji i stránky města.

Co se ale odehrává uvnitř obce, mezi obyvateli?

4.2 Horní Jiřetín: Rozšiřování těžby uhlí

Obec Horní Jiřetín leží v severozápadních Čechách na úpatí Krušných hor, 8 km od města Most. Žije v ní přibližně 2 200 obyvatel a její historii lze dohledat až do 13. století. Minulost obce se dá snadno odhadnout podle jejího hovorového pojmenování v místním nářečí Jörten, které jasně dokazuje německou minulost. Původně se také město jmenovalo Obergeorghenthal. Jeho obyvatelé se živili rybolovem v Komořanském jezeře a zemědělstvím. Nicméně těžba rud má na tomto území dlouhou historii. A těžba hnědého uhlí se zde souvisle těží už od 19. století.

Asi nejvýznamnější památkou v okolí města je zámek Jezeří, který vystupuje ze svahů Krušných hor. Z terasy zámku je dnes možné dobře sledovat, jak se okolní krajina za posledních sto let proměnila. Především během období komunistického režimu, který toto území považoval za klíčové pro získání zdroje elektřiny a tepla. Mnohé obce musely tedy ustoupit těžbě, která musela být rozšiřována v důsledku zvýšené potřeby dodávek elektřiny

během druhé poloviny 20. století. V důsledku těžby zaniklo od 60. let 20. století přes 100 obcí. Komunistický režim, který prosazoval plánovanou ekonomiku, obce, kterých se demolice týkala, nijak nezařadil do rozhodovacího procesu. Obyvatelům byla nabídnuta možnost náhradního bydlení v okolních obcích, kde se velkou rychlostí stavěla nová panelová sídliště. Tato výstavba se však potýkala s velkými problémy v důsledku nedostatku surovin a pracovní síly, proto nebyl vždy brán zřetel na požadavky vystěhovávaných obyvatel v tom, kam se chtějí odstěhovat.

Do dálky se při pohledu z hlavní terasy zámku Jezeří rozpíná obrovský lom Československé armády, který se zakusuje do samotných kopců kolem. Není už možné zahlédnout ani náznaky desítek obcí, které lom při svém rozšiřování pohltil. Jediným pozůstatkem na demolice je kostel Nanebevzetí Panny Marie. Gotický chrám je jediným důkazem toho, že před rokem 1975 existovalo město, v němž ještě v roce 1961 žilo přes 45 tisíc obyvatel (*Historický lexikon obcí České republiky 1869–2011*, 2015). Kvůli potřebě většího množství hnědého uhlí ovšem bylo město zbouráno.

Těžba uhlí ovlivňuje region už po několik generací a Horní Jiřetín v současné době přímo sousedí s lomem Československé armády (ČSA), kde těží Severní energetická. V lomu se těží povrchovým způsobem hnědé uhlí využívané pro výrobu elektřiny a tepla. Během komunistické éry byl tento region základ pro těžbu uhlí a výrobu tepla a elektřiny a patřil do Severočeského hnědouhelného revíru (SHR).

Severočeský hnědouhelný revír, kde Horní Jiřetín leží, je území na severozápadě Čech, který se rozprostírá v dnešním Ústeckém a Karlovarském kraji. Největší naleziště hnědého uhlí je pak na úbočí Krušných hor, které revír ohraničují z jedné strany, a na pomezí Českého středohoří, které k němu přiléhá ze strany druhé. Největší je pak v revíru severočeská hnědouhelná pánev. Právě zde stojí Horní Jiřetín. Do revíru patří pak ještě sokolovská a chebská pánev, zde se také v minulosti těžilo uhlí, ale v současnosti zde těžba neprobíhá.

Severočeská hnědouhelná pánev sahá od Kadaně až po Ústí nad Labem na ploše kolem 80 km podél Krušných a Doupovských hor na ploše více než 800 km². Na vývoj tohoto území a jeho současný charakter měla především tzv. saxonská tektonika na začátku třetihor, kdy se zlomil Český masiv a započal proces vytvoření Krušných hor, silné sopečné činnosti a postupného vytvoření močálovitého území, které dohromady vytvořily základ pro budoucí vznik hnědého uhlí.

Otázka demolice vesnice v Horním Jiřetíně se pokládá už dlouhá léta. Většina zdejších obyvatel, která se v Horním Jiřetíně narodila, se s tématem demolice potýká již od

dětství. Důl Československé armády, který leží jen kousek od posledního domu v Horním Jiřetíně, je toho neustálou připomínkou.

Demolice obce před rokem 1989 v podstatě nebyla otázkou, ale plánem. Horní Jiřetín totiž kromě úpatí Krušných hor leží také v Severočeském hnědouhelné pánvi (SHP). Ta se během druhé poloviny 20. století stala základem pro výrobu elektřiny a tepla.

Těžba uhlí na území Severočeského hnědouhelného revíru se dá vysledovat až do 15. století, ale pro účely paliva se hnědé uhlí začalo těžit až ve století šestnáctém. Velký vliv na rozvoj těžby uhlí měla průmyslová revoluce v 19. století spolu se stavbou železnice. Mezi lety 1803 a 1848 došlo v SHP k navýšení těžby z 20 na 123 tisíc tun, mezi obdobími 60. a 70. let 19. století těžba stoupla z 546 tisíc tun na více než 5 milionů tun uhlí za rok. Do začátku 1. světové války pak těžba dále vystoupala na 18,5 milionu tun, z čehož 4,3 milionu připadalo na těžbu v povrchových lomech (Kurka, 2015:12).

Těžba během počátků 20. století lehce poklesla, ovšem byla opět nastartována především v rámci válečného průmyslu, kdy už oblast patřila k tehdejší Třetí říši a byla klíčovým faktorem. Těžba byla poznamenána během druhé světové války a pak i po ní. Odsunem původního německého obyvatelstva přišla tato část země o mnoho pracovních sil. Nicméně v rámci kategorizace Němců, kteří byli odsunuti, bylo zaměstnání v dolech na odborné pozici významným faktorem, který mohl vést k rozhodnutí o neodsunutí konkrétních lidí. Byli zařazeni do kategorie tzv. specialistů. Tedy lidí, kteří měli v tu dobu nenahraditelné vědomosti.

V důsledku zvyšující se životní úrovně se zvyšovala i spotřeba elektrické energie. Zatímco například v roce 1965 byla spotřeba elektrické energie 27 471 GWh, o pět let později v roce 1971 to bylo už 36 724 GWh. K tomu přispělo mnoho faktorů, jako je například elektrifikace železnic. Parní lokomotivy přestaly na československých kolejích jezdit v 80. letech, ale už dávno předtím je postupně nahrazovaly elektrické či motorové. Elektrická energie ale nesloužila jen v rozvíjející se dopravě, ale podporovala téměř všechna odvětví hospodářství (Vitíková, 2005:48). Elektrická energie čím dál tím víc ovlivňovala nejen průmysl, ale i vědecko-technický rozvoj nebo životní úroveň obyvatelstva. Domácnosti byly vybavovány elektrickými přístroji, jako byla pračka, lednička nebo televize a postupem času se toto vybavení stalo standardem.

V roce 1971 byla vydána Ministerstvem paliv a energetiky *Zpráva o koncepci rozvoje těžby uhlí v jednotlivých revírech do úplného vyuhlení zásob* (NA, 1971), kde se počítalo do roku 2050 s vytěžením všech zásob uhlí v regionu. Zpráva se věnuje potřebě rozšíření těžby tuhých paliv a upozorňuje na nedostatečný dovoz zemního plynu a ropy.

Těžba v Severočeském hnědouhelném revíru, jak se oblasti říkalo, byla v roce 1974 57 mil. tun/rok a měla se zvýšit na 75 mil. tun/rok v roce 1985. Hlavním zdrojem pro tento plán měl pak být velkolom Československé Armády, kde ovšem největším problémem bylo, že vydolované uhlí obsahovalo příliš velké množství síry. To způsobovalo, že je potřeba mnohem větší množství uhlí pro výrobu potřebné energie. Tehdejší energetická koncepce byla založena na exploataci bohatých zásob málokvalitního (energetického) hnědého uhlí, výhodně uloženého pod povrchem, na lokalizaci tepelných velkoelektráren bezprostředně u zdrojů, na minimalizaci dopravních nákladů a na jednostranných „úsporných“ opatřeních v těžbě uhlí a výrobě elektřiny (Farský, Zahálka, 2008:212).

Hnědé uhlí bylo v roce 1974 z 90% hlavní zdroj pro výrobu elektřiny a tepla v ČSSR. Do budoucna, tedy do 90. let 20. století byl plán postavit další elektrárny v celkovém výkonu 4700MW, k tomu ale bylo potřeba vytěžit cca 25 mil. tun/rok. Plán tehdejšího vedení státu tedy byl úplně vytěžit veškeré zásoby uhlí v celém regionu. Postupem času se mělo přejít na jadernou energii. Počítalo se tedy s demolicí nejen Horního Jiřetína ale například i Litvínova a dalších obcí v okolí.

Těžba hnědého uhlí a hlavně dodávání elektrické energie se od druhé světové války potýkalo se značnými problémy. Neustále se zvyšovala potřeba velkého množství energie v důsledku rozvoje průmyslu a zvyšování životní úrovně obyvatelstva. Za jiné zdroje energie byla považována hlavně ropa. Ta ovšem musela být dovážena, což se potýkalo s velkými problémy především kvůli zpomalování výstavby ropovodu ze Sovětského svazu. Směrování tehdejšího československého režimu k závislosti na Sovětském svazu znemožňovalo získávání zdrojů z jiných oblastí (obchod s ropou také narazil v roce 1973 na ropnou krizi, kdy se cena ropy zvýšila) a hnědé uhlí se stávalo více a více hlavním zdrojem pro výrobu energie a tepla. Během 60. let docházelo k velkým výpadkům energie a vzhledem k malé výhřevnosti hnědého uhlí v Severočeském hnědouhelném revíru (velký obsah síry) bylo nutné těžbu neustále rozšiřovat. A tedy u lomy na jeho území.

Lom ČSA se postupně rozšiřoval a v důsledku toho byly v minulosti bourané obce jako Komořany, Ervěnice nebo Kundratice – jako poslední byla demolována obec Libkovice (už v 90. letech). Od druhé světové války bylo zlikvidováno přes 80 obcí a vesnic v důsledku rozšiřování těžby hnědého uhlí. Největší akcí zůstává demolice starého Mostu v 60. letech, která zasáhla kolem 50 000 lidí. Ten se začal trhavinou bourat v roce 1965 a spolu s tím se vedle stavělo nové město Most.

V důsledku těžby došlo v regionu ke zhoršení životního prostředí, devastaci krajiny a vznik tzv. měsíční krajiny, výskytu oxidu siřičitého a prachu v ovzduší a s tím spojené

zdravotní problémy obyvatel, hlavně nemoci dýchacích cest i úmrtí. Tyto problémy vedly v 90. letech k zavedení limitů těžby. Změna nastala v devadesátých letech, kdy byly zavedeny limity těžby hnědého uhlí. Ty byly ustanoveny v roce 1991 vládou Petra Pitharta a definují hranice jednotlivých dolů, které nesmí těžaři překročit. Jejich zavedení mělo dva důvody. Prvním z nich byla ochrana už v té době zdevastované krajiny a životního prostředí, druhým pak záruka obcím v regionu, že nebudou demolovány a mohou se tak dál rozvíjet. Bez prolomení limitů by těžba na ČSA měla skončit mezi lety 2022 a 2025. Diskuze o prolomení limitů těžby se nese ve dvou rovinách. Zaprvé ekonomické, kdy se hovoří o možném zvýšení nezaměstnanosti v regionu, kde je již nyní vysoká. V roce 2018 byl podíl nezaměstnaných v Ústeckém kraji druhý nejvyšší v České republice (*Analýza vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti v roce 2018*, 2019).

Druhá rovina se věnuje důsledkům těžby na životní prostředí a zdraví obyvatel. Pokud by byly limity těžby prolomeny, hrozila by úplná demolice Horního Jiřetína.

Diskuze o jejich prolomení nicméně vznikla záhy po jejich ustanovení. Důvody, které vedou k přesvědčení o prolomení územních limitů těžby, jsou hlavně dva. Prvním z nich je zachování zaměstnanosti v regionu, který se s nezaměstnaností tradičně potýká. Druhý pak zachování levného zdroje energie a energetické nezávislosti na okolních státech.

Horní Jiřetín se tak dostává do středu diskuze o energetické bezpečnosti a stabilitě. Mezinárodní energetická agentura (IEA) pojem energetické bezpečnosti popisuje jako „přístup k dostatečnému množství spolehlivé energie za přijatelnou cenu a s ohledem na životní prostředí“. V širším pojetí surovinové a energetické bezpečnosti jde o zajištění přístupu k dostatečnému množství surovin a energie, přičemž tento přístup je podmíněn na zdrojové straně diverzifikací zdrojů, zdrojových teritorií a diverzifikací přepravních cest a na straně výroby a spotřeby zajištěním spolehlivé, kapacitně dostatečné a přiměřeně zálohované technické infrastruktury včetně kvalifikované obsluhy a zásob strategických komodit s cílem eliminovat krizové stavy a zajistit plynulý rozvoj státu (*Východiska ke koncepci surovinové a energetické bezpečnosti České republiky*, 2011).

U v roce 1998 předložil Český báňský úřad návrh na prolomení limitů, který nebyl přijat. V roce 2005 se tehdejší ministerský předseda Jiří Paroubek (Zuntych, 2005) vyjádřil pro zrušení limitů těžby, čímž nastartoval diskusi napříč politickým spektrem. K jeho postoji se vyjádřil v otevřeném dopise bývalý prezident Václav Havel. „Kladu si otázku, zda je v dnešních podmínkách jednorázový a bezprostřední efekt těžby hnědého uhlí důležitější než staleté kořeny Horního Jiřetína a Černic. A která sídla přijdou na řadu příště, když je ani někdejší vládní záruky neochrání? Můžeme se nazývat kulturní zemí, když staleté historické

dědictví přeměníme během několika let na energii, kterou navíc vyvezeme za hranice? Domnívám se, že kulturní dědictví je vyšší hodnotou než momentální zisk.“ (Havel, 2005)

Tato diskuze nicméně nevedla k žádnému rozhodnutí. V roce 2008 vláda Mirka Topolánka potvrdila existenci územních limitů těžby usnesením ze dne 10. září 2008 č. 1176 k územně ekologickým limitům těžby hnědého uhlí v Severočeské hnědouhelné pánvi., nicméně upravila linii na lomu Bílina. Existence limitů těžby byla i součástí koaliční smlouvy jeho druhé vlády, jejíž součástí byla i Strana zelených, která měla toto téma ve svém volebním programu.

V tomtéž roce byla ustanovena nezávislá energetická komise vedená Václavem Pačesem, která měla přinést doporučení vládě pro budoucí energetickou politiku. Ani ta ve své zprávě nepočítala se zásobami uhlí za hranicí limitů těžby ustanovených v roce 1991. Nicméně prolomení limitů těžby se stalo hlavním tématem politického boje v roce 2010 v Ústeckém kraji, kde kandidoval Jiří Paroubek. Ten se vyslovil, že pokud by se lidé v referendu vyjádřili pro prolomení, nebyl by proti. *„Prolomení limitů by mělo podle Paroubka na snižování nezaměstnanosti v kraji zásadní dopad, kladně by podle něho také ovlivnilo energetickou bezpečnost České republiky,“* (ČTK, 2010) hlásila média.

Ministr průmyslu a obchodu Martin Kocourek pak o rok později vydal závěry dvou studií o stavu teplárenství, kde je naznačeno, že by se prolomení limitů těžby mělo uvažovat. Neziskové organizace však nezávislost komise zpochybnily.

V roce 2012 přijala sněmovna novou podobu Horního zákona (ČTK, 2012), který znemožňuje vyvlastňování půdy kvůli těžbě. To znamená, že těžba již není důvodem pro vyvlastnění soukromého majetku občanů.

V roce 2013 došlo ve změně majitelů lomu ČSA, když těžební firma Czech Coal prodala svou část, která vlastní velkolom ČSA, firmě nově přejmenované na Severní energetická. Společnost začala dolovat zásoby uhlí hlubinně tzv. chodbicováním a nechala si udělat společností STEM výzkum o postojích obyvatel v Horním Jiřetíně. V té době byl prezident Miloš Zeman zastáncem prolomení limitů těžby a po pádu Nečasovy vlády ustanovil úřednickou vládu, jejíž předseda Jiří Rusnok vyvíjel snahy o prolomení limitů. Rozhodnutí ovšem nepadlo až do konce Rusnokovy vlády v roce 2014. V tom roce ministr průmyslu Jan Mládek prohlásil, že o budoucnosti limitů těžby se bude rozhodovat v následujícím roce.

V lednu 2015 bylo oznámeno, že se vláda bude rozhodovat mezi 4 scénáři státní energetické koncepce (Vobořil, 2015):

1. Bez prolomení limitů – územní limity zůstanou zachovány v původní podobě na dole ČSA i na dole Bílina

2. Prolomení limitů na dole Bílina – varianta minimálního prolomení limitů bez likvidace obcí

3. Prolomení limitů na dole Bílina a částečné prolomení na dole ČSA – včetně tzv. „malého bourání“ Horního Jiřetína – bourání téměř 200 domů, postup k západní části Litvínova až na vzdálenost 500 m od hrany lomu

4. Prolomení limitů na dole Bílina a úplné prolomení na dole ČSA – s tzv. „velkým bouráním“ celého Horního Jiřetína a Černic, postup na 500 m od západní části Litvínova

Ještě v lednu 2015 se Komise pro životní prostředí AV ČR již podruhé vyjádřila pro zachování limitů těžby: „*Všechny tyto argumenty mluví v současné době jednoznačně ve prospěch zachování územních ekologických limitů těžby v SHP přinejmenším v následujících dvou desetiletích a pro jejich zakotvení v územně plánovací dokumentaci Ústeckého kraje i obcí, na území kterých se zbývající zásoby uhlí nacházejí.*“ (Šrám, 2015) O několik dní později se v Horním Jiřetíně demonstruje, účastníci protestu se vyjadřují proti prolomením limitů těžby. Na to reagoval Odborový svaz pracovníků hornictví, geologie a naftového průmyslu, který zorganizoval demonstraci před ministerstvem průmyslu, aby se její účastníci vyjádřili pro prolomení. V únoru téhož roku jednala tripartita, jejíž strany se neshodly na jednotném stanovisku. V říjnu pak vláda svým rozhodnutím zachovává limity na velkolomu ČSA, ale posouvá je na lomu Bílina.

Diskuze v roce 2015 měly na obyvatele Horního Jiřetína zásadní vliv. V této době dochází ke spekulaci s nemovitostmi a zhruba třetina domů v obci je prodána jedné realitní společnosti, jejíž majitelé jsou obyvateli podezříváni z vazeb na těžební společnosti. Tato situace vede k výměně obyvatel v Horním Jiřetíně a obchodu s chudobou.

Pokud by nedošlo k prolomení limitů, musela by těžba na lomu ČSA skončit v období let 2022 až 2025, zatímco při jejich úplném prolomení by těžba mohla pokračovat až do roku 2120. Horní Jiřetín ve skutečnosti nestojí na velkých zásobách uhlí, které bylo v minulosti vytěženo především hlubině. Nicméně je překážkou v dosažení zásob tzv. hornojiřetínskou výsypkou. To je oblast s rozměrem 411 ha, která sloužila pro ukládání odpadu při těžbě surovin.

V roce 2018 bylo hnědé uhlí největším zdrojem výroby elektřiny a tepla v České republice (ERÚ, 2019). Ministerstvo průmyslu a obchodu se ve své zprávě Východiska ke koncepci surovinové a energetické bezpečnosti České republiky vyjádřilo takto: Z hlediska

surovinové a energetické bezpečnosti je další významnou komoditou na domácím poli uhlí, a to jak hnědé uhlí využívané v elektroenergetice i v teplárenství, tak i černé uhlí, tvořící základní vstupy pro metalurgický a hutní průmysl v ČR i sousedních zemích. ČR disponuje potenciálem zdrojů černého i hnědého uhlí jak na těžných ložiscích, ale také v rezervních (dosud netěžených) lokalitách. V současné době se v rámci aktualizace Státní energetické koncepce vede diskuse nad dalším osudem neopominutelného množství zásob kvalitního hnědého uhlí za tzv. územně ekologickými limity, tedy hranicemi povolené těžby, které byly administrativně stanoveny v roce 1991. Tzv. územně ekologické limity omezují budoucí rozšíření těžby na dvou lomech – Bílina, kde za jejich hranicemi leží cca 100 mil. tun suroviny a žáná sídla a Lom ČSA, kde by se ve všech fázích mohlo jednat až o 750 mil. tun suroviny, avšak v těžebním prostoru se současně nacházejí dvě obce a areál rafinérie (*Východiska ke koncepci surovinové a energetické bezpečnosti České republiky*, 2011:9).

Horní Jiřetín, ač malá obec na severozápadě Čech, se stal symbolem boje dvou táborů v rámci diskuse o budoucnosti energetiky a životního prostředí v České republice. Obě skupiny používají jako své argumenty „vyšší zájmy“ celé České republiky. Devastace krajiny, zhoršování životního prostředí a ovzduší, zpátečnictví těžby hnědého uhlí, vývoj technologií a záchrany Země na straně jedné a energetická bezpečnost, soběstačnost, suverenita České republiky, zajištění pracovních míst v regionu a tradice na straně druhé.

V posledních letech se diskuse o životním prostředí a změnách klimatu zaměřovala mimo jiné na alternativní zdroje energie a boje proti suchu. Pokud jde o alternativní zdroje energie, které jsou více šetrné k životnímu prostředí, zůstává Česká republika stále závislá na tradičních zdrojích, především na spalování hnědého uhlí. V této souvislosti se rozvinula diskuse o environmentální nespravedlnosti a nerovné distribuci výhod a nevýhod používání hnědého uhlí jako zdroje pro výrobu elektrické energie. Bohumil Frantál s Evou Novákovou ve své studii *A curse of coal? Exploring unintended regional consequences of coal* (Frantál, Nováková, 2014) zkoumali z geografického hlediska uhelnou energii. Zaměřují se na vztah mezi nerovnoměrným rozšířením uhelných elektráren v prostoru a environmentálními a socioekonomickými trendy. Pomocí případové studie zjišťují, že energie z uhlí je environmentálně nespravedlivá. V oblastech s uhelnými elektrárnami jsou například rozšířeny některé technické služby, jako je centrální vytápění, nicméně jsou zapláceny zdravotními problémy. Navíc všechny ekonomické benefity plynoucí z přítomnosti uhelného průmyslu, jako mírně vyšší mzdy či důchody, nejsou distribuovány rovnoměrně, jak dokazuje vysoká kriminalita, nezaměstnanost a bezdomovectví. Frantál s Novákovou se

ve svém výzkumu zaměřují tedy na tzv. prokletí zdrojů, tedy na komunity či oblasti, jejichž vývoj byl závislý na získávání energie z přírodních zdrojů, typicky neobnovitelných.

Bohumil Frantál o dva roky později v roce 2016 vydal výsledky výzkumu, který byl prováděn přímo v Horním Jiřetíně a Litvínově. Jeho výzkum se zaměřoval na postoje obyvatel k případnému prolomení těžebních limitů a faktory, které k tomuto postoji vedou. Výzkum používal kvantitativní metodu pomocí dotazníků. Autor dotázal 200 respondentů (100 z Horního Jiřetína a 100 z Litvínova) a používal kvótní výběr na základě věku, pohlaví a vzdělání respondentů. Hlavní otázkou dotazování bylo, jaký postoj mají obyvatelé Horního Jiřetína a Litvínova (konkrétně části Janov) k možnosti prolomení limitů těžby, se zaměřením na míru vazby obyvatel k místu, kde žijí. „Nezjistili jsme statisticky významné rozdíly ve vazbě k místu v závislosti na pohlaví, vzdělání a překvapivě ani na věku. Nicméně míra vazby k místu je ovlivněna délkou pobytu. Zatímco v podskupině Horní Jiřetín je vazba k místu ovlivněna délkou pobytu, byla zjištěna pozitivní korelace (Pearsonovo $r=0,30^{**}$) mezi mírou vazby a délkou pobytu v obci. V podskupině Janov byla mezi těmito proměnnými zjištěna slabší negativní korelace ($r= -0.19^*$), což znamená, že síla vazby k místu klesá s dobou bydlení v Janově. (Frantál, 2016: 389) Frantál upozorňuje, že v Janově jeho obyvatelé vnímají své okolí jako průmyslové a že je Janov tvořený především panelovými domy. V Horním Jiřetíně, kde je zástavba tvořená především rodinnými domky, oceňovali jeho obyvatelé hlavně přírodní a historické památky v okolí. Výzkum představil respondentům tři výroky. „Těžba uhlí patří k tradicím českého průmyslu, přispívá k energetické nezávislosti, a proto by měly být limity těžby uhlí prolomeny,“ druhým výrokiem bylo: „Zásoby uhlí jsou pro spotřebu dostačující, tedy limity těžby mají být zachovány a není nutné těžbu uhlí rozšiřovat,“ a třetí výrok byl: „Těžba uhlí by měla být výrazně omezena, doly by se měly zavřít, zásoby uhlí odepsat a měli bychom přejít na obnovitelné zdroje energie.“ Tyto tři výroky tak reprezentovaly tři názory na prolomení limitů těžby. Ve výzkumu více než polovina respondentů zvolila třetí výrok, tedy že by měla být těžba omezena a mělo by se přejít na obnovitelné zdroje energie.

My budeme tyto tři postoje dále rozvíjet.

4.2.1 Tři skupiny v Horním Jiřetíně

Jak tedy situaci vnímají samotní obyvatelé obce? Jaké strategie pro „přežití“ si vytvářejí? Jaký vliv má desítky let dlouhá diskuze na vztahy mezi lidmi v Horním Jiřetíně? Získat informanty ochotné k rozhovoru bylo velice problematické. Atmosféra v obci je spíše

neprátelská a při zmínění tématu jsme se setkali s nevraživostí. Původní záměr použít metodu skupinových diskuzí musel být velice rychle zamítnut. Informanti nebyli ochotní mluvit před jinými obyvateli v obci. I samotné rozhovory probíhaly pouze pod zárukou úplné anonymity.

Výběr informantů k rozhovorům již na začátku tedy odhalil, že Horní Jiřetín není semknutá komunita, která by bojovala proti demolici vlastní obce, jak by se mohlo z mediálních výstupů zdát. Nejen titulky jako: *Horní Jiřetín a Černice bojují dál proti prolomení těžebních limitů* (Benešová, Matlovič, Piroch, Panuška, 2009) nebo *Odpůrci těžby uhlí se bojí, že lobbisté v Horním Jiřetíně zmanipulují volby* (Černý, Janoušek, 2010) nebo *Nechceme bourat obce kvůli těžbě, zní z Ústecka* (CT24, 2014) vedly i autory na počátku výzkumu k přesvědčení, že obec je jednotná.

Během analýzy poskytnutých rozhovorů jsme odhalily tři skupiny, které se od sebe liší postojem k prolomení limitů těžby i motivy. Spojuje je ovšem jedna věc. Žádná z nich v zásadě nechce, aby se Horní Jiřetín demoloval. Nicméně pevnost tohoto přesvědčení se u různých skupin liší. Dalším spojovacím znakem byl pocit frustrace a nejistoty, který dlouhodobě působí negativně nejen na kvalitu života a psychickou pohodu, ale i na vztahy v obci.

Jednotlivé skupiny jsou charakterizovány pouze na základě přístupu jejich příslušníků k situaci ohrožení demolicí. Důležitým faktorem pro výběr informantů nicméně bylo to, že v obci žijí minimálně 10 let.

4.2.1.1 Skupina 1: Za žádnou cenu

Hlavní charakteristikou skupiny 1 je pevnost v postoji, že těžební limity se nemají prolamovat. Představa, že by se limity prolomily a obec by byla zbourána, je pro její příslušníky něco nepředstavitelného a hlavně absurdního. Vychází to z jejich přesvědčení, že by se jednalo o naprosto zbytečné rozhodnutí, které by nepřineslo vůbec nic dobrého.

Vliv skupiny 1 se projevuje v místních volbách. Současný starosta obce Vladimír Buřt, který je hlavním zastupitelem této skupiny, byl do zastupitelstva obce zvolen již v roce 1998. Už od roku 2003 je hlavním hlasem v boji proti prolomení územních limitů těžby. Starostou Horního Jiřetína je od roku 2014, kdy strana Sdružení SZ, NK vyhrála místní volby s více než 27% s volební účastí 72,33% (volby.cz, 2014). V roce 2022 v obecních volbách vyhrálo již s 61% s volební účastí už jen 47,42% (volby.cz, 2022). Kvůli propojení starosty

Buřta se Stranou Zelených je tato skupina ostatními často nazývána jako „zelení“ nebo „ekologové“.

Skupina 1 má tedy své zastoupení ve vedení města a je o ní nejvíce slyšet. Je velice aktivní, spolupracuje s médii a dalšími subjekty, jako jsou neziskové organizace, které ji podporují v boji proti prolomení těžebních limitů. Nejčastěji se jedná o takové organizace, které se ve své činnosti věnují životnímu prostředí či lidským právům, jako je Greenpeace či Hnutí Duha. Její zástupci neváhají odpovídat na otázky novinářů a popisovat život v obci. Zároveň nemají pocit, že by svůj názor nemohli vyjádřit i před ostatními obyvateli. Je to skupina, která se na rozdíl od ostatních skupin necítí být za svůj názor ostrakizována.

„Jako vyjádřit svůj názor určitě asi mám, máme volný zastupitelstvo, můžem jít na zastupitelstvo a tam můžeme svůj názor přednést, kterej je zapsán. Myslím si, že omezená nějak nejsem, že můžu vyjádřit svůj názor na to.“²

Ostatní skupiny se pak cítí upozaděny a nevyslechnuty. Důvěřují také vedení města, které tuto skupinu reprezentuje, které zároveň má i prostředky (vzhledem ke svému postavení) takové kontakty navazovat. Mnozí ze skupiny 1 vstupují do politických stran či místních hnutí a jsou volebně aktivní. Jejich volební programy jsou velice zaměřené právě na problematiku těžby a těžebních limitů a toto je také jejich hlavní předvolební téma.

Mezi strategie Skupiny 1 patří budování obrazu, že občané Horního Jiřetína jsou jednotní ve svém boji a většina z nich odmítá prolomení limitů těžby. Její příslušníci takto i o místních lidech hovoří.

„Já myslím, že rozdělení nejsou, že jsou právě semknutý a že všichni věří, že to dobře dopadne. Rozhodně.“³

Patří to k jejich přesvědčení, že „v jednotě je síla“, pokud bude obec jednotná, není podle příslušníků této skupiny možné, aby se rozhodlo v jejich neprospěch. Během rozhovoru ale připouštějí, že dlouhodobá diskuze o prolomování limitů, která se pravidelně opakuje, vyvolává v obyvatelích Horního Jiřetína frustraci a pocit nejistoty. Vnímají, že vztahy mezi lidmi nejsou ideální, ale přisuzují to především rozvířování diskuze a nějakým vnějším vlivům. Pokud by měli někoho označit za štváče, jsou to většinou zástupci těžařské společnosti nebo spekulanti s nemovitostmi.

---

² Rozhovor s P., 7. 10. 2018, 00:08:25

³ Rozhovor s Š., 28. 8. 2018, 00:04:30

S těžaři naprosto odmítají jednat. Protože je tato skupina zastoupena vedením města, znamená to, že zastupitelstvo Horního Jiřetína se úplně odmítá účastnit jakýchkoliv diskuzí, při kterých by byli přítomni buď přímo zástupci těžařské společnosti, nebo kdokoliv, kdo je s ní i jen vzdáleně spojený. Jakákoliv debata či jen přistoupení k ní považují za zradu. Věří, že jednání by bylo v podstatě složení zbraní, vzdání se. Nevěří, že by lidé kolem dolu ČSA měli dobré úmysly, považují je za podvodníky. Tato skutečnost je této skupině nejvíce vyčítána skupinami ostatními.

Příslušníci Skupiny 1 se velice aktivně zajímají o téma těžby uhlí a případných alternativních zdrojů energie. Většinou citují odborníky, kteří poukazují buď na devastující důsledky těžby na krajinu či zdraví lidí, nebo na ty, kteří upozorňují na nesmyslnost touhy po rozšiřování lomu ČSA s tím, že je to zbytečné. Jejich znalosti jsou buď velice hluboké, ovšem zároveň selektivně vybírané pouze z toho tábora, nebo jsou převzaté od jiných členů skupiny, kteří jsou považováni na opinion leadery.

„Tam je to, že já vůbec nevidím do toho, jestli opravdu je tady to uhlí, protože někdo mi tvrdí, že není, někdo mi tvrdí, že je, když došlo na tu debatu, že jsme se o tom bavili. Že se dělaly nějaký kontrolní vrty a že v těch vrtech bylo minimum a že tam toho uhlí tolik není. A teď když se přechází na ty ekologičtější zdroje, tak si myslím, proč bourat kvůli tomu vesnici?“⁴

Ačkoliv někteří váhají s vyjádřením svých znalostí, jiní se naopak cítí být dobře podrobně znalí problematiky a kompetentní ke znaleckým vyjádřením. Jejich názorem je, že hnědé uhlí je zastaralý způsob výroby energie a bourání obce by bylo zbytečné, protože se brzy přejde na alternativní zdroje. Nevěří v užitečnost uhlí. Jejich argumenty zahrnují devastaci krajiny, špatné ovzduší.

Pořádají také různá setkání, na která si zvou odborníky, kteří potvrzují jejich stanovisko. Podle skupiny 2 toto hraničí se zatajováním pravdy a vybíráním si jen toho, co se jim hodí.

„Byla tady třeba šéfová hygienický stanice, a ta jim řekla na rovinu: podívejte se, já chci, aby moje děti měly práci, já souhlasím s pokračováním těžby. A když měla říct jakoby objektivně, co skutečně znečišťuje ovzduší a nakolik se podílí ta těžba, tak řekla: výsledky měření, který byly jasný, tak říká, že největším znečišťovatelem nebo zdrojem prašnosti je doprava a zemědělská činnost, a v tu chvíli jste viděli, jak ztuhli, jak tam bylo takový to skalní

---

⁴ Rozhovor s P., 7. 10. 2018, 00:14:44

jádro těch ekologů, jakoby těch místních, co prostě najednou jsou ochránci životního prostředí a v tu chvíli oni očekávali, že ta paní řekne, postaví se na jejich stranu a řekne, to ty těžaři jsou ty oškliví. A ona řekla něco jinýho. No v tu chvíli se na ni vrhli jako sršni, že jo, a tak vy jste ta špatná paní.“⁵

Skupina 1 nevěří, že se územní limity těžby prolomí. K podpoře tohoto svého přesvědčení příslušníci skupiny jednak využívají různé „zákulisní informace“ nebo „expertní posudky“. Jeden informant například vyprávěl o svém známém, který pracuje pro těžařskou společnost, vlastní nemovitost v Horním Jiřetíně a zároveň mu byl nabízen odkup nemovitosti:

„Já si myslím, že se to bourat tady vůbec nebude. [...] On pracuje pro doly a když mu nabízeli tady ty, co to zkupovali nějakou částku, on to rozhodně neprodal. Ani by to neprodal. Protože on ví, že se to tady ani bourat nebude. Nevím, jakým způsobem, ale prostě to ví.“⁶

Objevují se tu dva přístupy. První přístup se zaměřuje na aktivní boj a jeho zastánci věří, že případnou demolici obce dokáže zvrátit. Svůj boj vedou prostřednictvím aktivistické činnosti – pořádáním demonstrací, diskuzí či navazováním kontaktů s politiky a dalšími na celostátní úrovni, často hovoří v médiích.

Druhý přístup spoléhá na nelogičnost. Těmto lidem přijde demolice obce tak nesmyslná, že jsou přesvědčeni, že lidé, kteří o tom rozhodují, nemohou najít žádné logické důvody k tomu limity prolomit, tudíž se to nestane.

„Už je většina možností, víc možností, že se dá topit něčím jiným, že to může nahradit něco jinýho než uhlí.“⁷

Toto jejich přesvědčení si utvrzují různými událostmi, které se v obci dějí. Například různé rekonstrukce v obci nebo výstavba nových domků.

„Proč by vlastně ty lidi to stavěli? Vynaložili nějaký velký náklady, to je drahej dům postavit, kdyby věděli, že za 5, za 10 let by jim to museli zbourat.“⁸

Navzdory tomuto přesvědčení pociťují intenzivní strach z toho, že by se to mohlo stát, i když ho připouštějí jen těžce a tak mimochodem. Jediný důvod, který připouštějí, že

---

⁵ Rozhovor s K., 28. 8. 2018, 00:20:44

⁶ Rozhovor s Š., 28. 8. 2018, 00:03:03

⁷ Rozhovor s R2., 7. 10. 2018, 00:02:09

⁸ Rozhovor s Š., 28. 8. 2018, 00:03:57

by mohl demolici způsobit, jsou peníze. Tedy ziskuchtivost těch, kteří o prolomení rozhodují. Všechny, kteří nesdílí jejich postoj, podezírají z nějakých postranních úmyslů založených na touze po penězích. Pokud politik řekne, že podporuje prolomení limitů, obviňují ho z podplacení zástupci těžební společnosti a jejich nadstandartními vztahy. Pokud tento postoj zastává někdo z obce, vidí za tím to samé.

„Já si myslím, že kvůli penězům. Že budou mít za ty baráčky, že budou dostávat peníze, tak kvůli tomu, jinak nevim.“⁹

Príslušníci Skupiny 1 mají velice pozitivní vztah k Hornímu Jiřetínu. Většina z nich se tu narodila, nebo se přistěhovala už před desítkami let. Často zmiňují, že je v Horním Jiřetíně život jako na vesnici, mají zahrádky, lidé se tu znají, jsou zde zvyklí, nemusejí se bát, že by se jejich dětem něco stalo. Největší hrozbou je představa nastěhování se do panelového domu. V minulosti, když byly bourány vesnice v okolí, lidé z nich byli nastěhováni do nově vznikajících sídlišť v okolních městech. Například v blízkém Chomutově vznikl celý nový pás sídlišť určený především pro lidi vystěhované z demolovaných obcí. V blízkosti Horního Jiřetína je také sídliště Janov (Litvínov), které nemá dobrou pověst a místní ho považují za takového strašáka z budoucnosti, která je čeká po vystěhování z jejich domů, které si léta opečovávají.

„No mám strach. Protože bych samozřejmě odsud nechtěla odejít. Děti jsou tady spokojený, maj tu kamarády, můžou zatím bez problému vylízt ven a nemusí se bát, že se jim něco stane, že to není zase tak strašný, jako co se Janova týče. Takže zatím tady je to dobrý, tak mám strach.“¹⁰

Pro prolomení limitů těžby uhlí se používá především ekonomický argument, který hovoří o hrozbě vysoké nezaměstnanosti, se kterou se Ústecký kraj dlouhodobě potýká, neschopnost bývalých horníků rekvalifikovat se a devastace na doly navázaných služeb a průmyslu, tedy propouštění tisíců lidí. Tento argument zástupci Skupiny 1 odmítají s tím, že doly už stejně nezaměstnávají tolik lidí, a když člověk chce, tak si práci najde. Nefunguje zde ani faktor členů nejbližšího okolí, kteří jsou zaměstnáni v oboru.

„Takže máme taky šachťáky v rodině, ale ty už jsou zavřený, tady ty dvě šachty zrovna. A taky pak si práci našli jinou, když se to zavřelo. Takže myslím si, že když člověk chce pracovat, tak se o sebe postará a práci si vždycky najde.“¹¹

---

⁹ Rozhovor s R2., 7. 10. 2018, 00:03:31

¹⁰ Rozhovor s P. 7. 10. 2018, 00:09:49

¹¹ Rozhovor s P. 7. 10. 2018, 00:21:56

Pokud rozumnost ekonomického argumentu připouští, uvádí vzápětí, že není tak důležitý. Naopak podle nich nejdůležitějším argumentem je právě ochrana krajiny a zdraví obyvatel regionu. Zde je vidět, že členové skupiny si sami pro sebe vytvořili jasné argumenty, kterými obhajují svůj postoj. To je způsobeno tím, jak často jej musejí obhajovat. I když si to nepřipouštějí, zmiňují neutuchající diskuze se sousedy. V tuto chvíli už nestačí jen prosté – já nikam nechci – nebo – prostě to tu mám rád. Neustálá diskuze donutila příslušníky této skupiny najít pro sebe argumenty, které převyšují jejich osobní zájem a jsou dobré pro obecnější populaci.

Velice důležitý je tedy pro tuto skupinu argument, který reprezentuje „vyšší zájem“. Snaží se poukázat na to, že z demolice Horního Jiřetína nebude nic prospěšného pro společnost. Naopak celý region upadne do ještě větší deprese, krajina bude ještě více zdevastovaná a ovzduší naplní ještě větší množství prachu.

4.2.1.2 Skupina 2: Šachta má fungovat

Nejvíce charakteristické pro skupinu 2 je pocit, že je odsunuta z diskuze, šikanována a nevyslyšena. Členové Skupiny 2 nepřipouštějí, že by bylo jejich záměrem demolování Horního Jiřetína. Nicméně uznávají, že argumenty pro prolomení těžby jsou důležité a pádnější než jejich láska k domovu.

„Říkám, tak lokalita, ten pohled tady na ten horskej masiv, i za ten by se mělo platit, takže já se odsud nechci stěhovat.“¹²

Jejich vztah k obci je tedy velice pozitivní. Většina z nich žijí v rodinných domech, mají zahrádky a oceňují okolní přírodu. Ovšem upozorňují, že to, co mají, je zásluhou právě šachty.

„Já jsem tady v takovým pomyslným ráji pro mě. Ale díky uhlí.“¹³

Zároveň to, že nahlas říkají svůj názor, považují za odvážný krok, sdílejí pocit, že jdou proti „zblázněné“ většině, že oni jsou ti, kteří jediní mají rozum vidět pravdu a mají dost odvahy tuto pravdu říkat.

Příslušníci skupiny 2 se vyznačují melancholickými pocity k době před listopadovou revolucí nebo v době, kdy pracovali v dolech.

---

¹² Rozhovor s K., 28. 8. 2018, část 2, 00:03:51

¹³ Rozhovor s V., 17. 9. 2018, 00:16:41

„Jak se říká, za komunistů to řidič velkostroje, to byl brigádýr, a to byl někdo.“¹⁴

Objevuje se u nich pocit, že je třeba být „šachtě“ vděčný. Spojují s těžbou uhlí převážně pozitivní jevy v regionu. Hlavně zaměstnanost místních obyvatel, hrdost na to, že byl kdysi region základem pro výrobu energie. Šachtě přisuzují především snahu svému okolí pomoc, podporu okolních obcí převážně finančně.

„Ale ta obec je živa z toho uhlí do teďka, máme peníze, nikdo to nepřizná, že to uhlí přináší tomu Jiřetínu, až ta Armáda skončí, tak budeme chudý.“¹⁵

V současné době hodnotí Horní Jiřetín sice pozitivně z hlediska své vazby k místu, ale zároveň si všímají nedostatků a úpadku, který potvrzuje jejich přesvědčení, že nemá cenu za město bojovat.

„Plyn tu není, dřívějc tu bylo všechno, teď je tady z toho skanzen, není tady snaha, lékarna, řezník, trafika, nic, nebejt tady jeden vietnamec, tak musíme jezdit do Litvínova i pro rohlíky.“¹⁶

Obviňují také vedení obce, a tedy zástupce skupiny 1, že se zaměřuje pouze na boj proti prolomení limitů těžby, ale další problémy v rámci obce jsou jim lhostejné. Hlavní věc, kterou této skupině vyčítají, je její neochota jednat se „šachtou“.

Majitelé velkolomu ČSA jsou ze zákona povinni odvádět obcím, na jejichž katastrálním území se lom nachází, procenta ze zisku z těžby. Skupina 2 je přesvědčená, že kdyby vedení města s těžaři jednalo, bylo by schopné vymoci mnohem více finančních prostředků, které by se daly použít na zkrášlení obce.

„Vedení města odmítá se šachtou jednat. Co vím, tak už předtím, tak starosta, oni nám vlastně dodávali ty odvody, tu rentu za uhlí, to je podle zákona, ale chtěli nám dát i nějaký dary, a starosta to odmítnul. Jsme vlastně jediná vesnice, která tady v kraji je vedle nějakýho důlního zařízení, tak jsme jediný, který z toho nemají žádný jiný výhody než ty zákonný.“¹⁷

Zástupci této skupiny jsou velice aktivní a vyhledávají informace o problematice těžby uhlí stejně jako příslušníci skupiny 1. Dochází zde však ke stejnému jevu, kdy se opírají především o takové studie a odborníky, kteří podporují jejich postoj. Jedná se

---

¹⁴ Rozhovor s B., 17. 9. 2018, 00:22:31

¹⁵ Rozhovor s B., 17. 9. 2018, 01:00:31

¹⁶ Rozhovor s B., 17. 9. 2018, 00:06:53

¹⁷ Rozhovor s V., 17. 9. 2018, 00:18:31

především o takové, které hovoří o negativních důsledcích zastavení těžby. Především tedy nezaměstnanost v regionu.

„Pak přišla ve 2008 krize, to nebyla moc dobrá situace na severu, my jsme tady měli větší nezaměstnanost než na ostravsku. A zavřít takhle velké důl, velkodůl ČSA, to by byla katastrofa. [...] Ted'ko zažíváme ekonomické boom, ale řada lidí si nedokáže uvědomit, že to je taková perioda. Že po tom blahobytu vždycky přijde ten pád dolů, prostě to je statistika, to je neúprosný.“¹⁸

O odbornících, kteří hovoří proti prolomení limitů těžby, si myslí, že nerozumí tomu, o čem hovoří, nebo že jsou zaplacení, aby lhali.

„Tam byli nějaký ty akademici a mleli tam nesmysli, že tady v Jiřetíně je jediný místo, kde je panenská příroda. Vstup ze Středohoří do Krušnejch hor. Ještě říkal, že tady byl, že to tu zná. Přitom tady to jsou všechno kopy, to je všechno navezený, rekultivovaný. Všechno je převoraný, přeypaný.“¹⁹

Mnohem více než skupina 1 vidí skupina 2 ve skupinách a lidech s opačným postojem nějaké postranní úmysly. Především zástupcům skupiny 1 nevěří upřímnost jejich postoje. Jsou přesvědčeni, že využívají téma prolomení limitů pouze pro svůj prospěch a vůbec jim nejde o dobro obce.

„Ačkoliv ve zbytku republiky se města, obce, bytového fondu zbavovaly, privatizovaly, tak u nás jsme ho drželi a dva spříznění lidé přes vzdálené příbuzenské svazky dostávali zakázku na opravu tohoto bytového fondu.“²⁰

Takto popisuje informant, jak se jeden občas díky tématu prolomení limitů dostal do zastupitelstva, aby mohl využívat svou moc k získání zakázek. Většinou jsou ale obhájci limitů obviňováni z toho, že chtějí jen získat politické body. Jejich ekologické argumenty shazují ze stolu s tím, že tomu stejně obhájci nerozumí a jen cítují to, co se jim hodí. Za jejich cíl je pouze získání politického postu nebo pozornosti.

„Ono je to takhle, jak v tý politice, jak se říká ta uřvaná menšina je víc slyšet. Ty lidi, co si myslí svoje a maj názor, jsou zticha, a ty, co potřebujou v červených trencích skákat, jako v politice, tak jsou slyšet a vidět, ale jejich kolikrát míň.“²¹

---

¹⁸ Rozhovor s K., 28. 8. 2018, část 1, 00:08:52

¹⁹ Rozhovor s V., 17. 9. 2018, 00:29:22

²⁰ Rozhovor s K., 28. 8. 2018, část 1, 00:13:20

²¹ Rozhovor s B., 17. 9. 2018, 00:31:47

Zároveň odborníky, které by uznávali, obviňují ze lhaní kvůli politické objednávce. Skupina 2 zároveň podezřívá všechny, kteří jsou proti prolomení limitů těžby, z toho, že pouze svůj postoj předstírají. Jak už bylo řečeno tak buď kvůli získání nějakých výhod, nebo se strachu.

„[část rozhovoru o tom, zda je v Jiřetíně více lidí, kteří jsou proti prolomení] No minimálně se tak tvářej a říkaj to. Ale když s hromadou lidí, s ktorejma mluvím, protože já jsem byl zastáncem toho prolomení, tak se mě občas zeptaj, jestli to ještě půjde, nebo nepůjde“²².

Príslušníci skupiny 2 hovoří o tom, že „uhlí se stalo sprostým slovem“ a lidé se tedy stydí vyjádřit svůj skutečný názor na věc. Tuto situaci přisuzují často ekologickým aktivistům. Obyvatelům Jiřetína, kteří prosazují zachování limitů za každou cenu, jejich postoj vyčítají. Mají pocit, že neoceňují to, co pro Jiřetín šachta udělala.

„Je paradoxem, že i lidi, kteří na šachtě dělali do svého penzijního roku, jakože šli do penze a dělali na šachtě, tak dneska prosazujou, aby se šachta zavřela. Přitom se sami živilí a baráky opravovali jen za šachetní peníze. Peníze za uhlí.“²³

Skupina 2 se cítí nejvíce utlačována. Tento pocit je posílen především tím, že není zastoupena v nejužším vedení obce. Její příslušníci mají pocit, že se média zajímají pouze o skupinu 1. Neobviňují z toho ale média, nýbrž právě skupinu 1, která podle nich vytváří umělý dojem, že obyvatelé obce jsou semknutí v boji proti prolomení limitů těžby.

„Oni si myslí, že to ovlivňují, tady přijela spousta politiků, aby si tady vařila politický body. [...] vy jste tady teďko, u někoho jste byla, možná tady nejste poprvé, a sama vidíte, že je tady relativně klid, žádný plakáty, žádný transparenty. Přijed'te se podívat, až se tady oficiálně bude nějaký mítink, že přijede nějaký politik, v momentě je tady tolik lidí, který jste v životě přes rok neviděla, který tady nebydlej a který maj strašnou potřebu vás zachraňovat. A to je to, co nás rozčiluje, protože my si to dokážeme vyjednat sami.“²⁴

Jako důkaz o neexistenci sjednocené obce a zároveň o neupřímnosti skupiny 1 poukazují na to, kolik lidí bylo v období výkupu nemovitostí (viz níže spekulace s nemovitostmi) ochotno prodat svůj dům.

---

²² Rozhovor s V., 17. 9. 2018, 00:10:45

²³ Rozhovor s V., 17. 9. 2018, 00:06:33

²⁴ Rozhovor s K., 28. 8. 2018, část 1, 00:41:15

„Takže o čem se bavíme? Tady se v televizi vytváří umělej obraz, že prostě lidi nechtěj, ale na druhý straně realita, že ty lidi chodili a říkali, kupte od nás ten barák.“²⁵

Zároveň se v jejich výpovědích objevuje pocit, že nemohou vyjádřit svůj názor, protože by je čekaly nějaké špatné důsledky v rámci soužití v obci. V roce 2013 provedla agentura STEM v obci kvantitativní výzkum, který se zaměřoval na to, zda jsou lidé v obci ochotní opustit své domovy a za jakých podmínek. Průzkum zadala společnost Severní energetická.

„Je otázka soudit, když není průzkum úplně poctivej, jaká je skutečnost. Protože když tady u nás běžela anketa, jestli jo se stěhovat, tak spousta lidí právě kvůli tady těm ůřvanejm se bála projevit názor.“²⁶

Na aktivistickou činnost skupiny 1 z hlediska spojování se s dalšími organizacemi hledí skupina 2 přezíravě. Zaprvé v aktivismu nejen skupiny 1 vidí především její snahu o vlastní prospěch, jak jsme psali výše, ale zadruhé jim přijdou směšné metody, které k získání svého cíle využívají především neziskové organizace, které se s vedením Horního Jiřetína spojují.

„To není že bych byl a priori proti ekologii, ale tady to, co tady dělaj, to taky není to pravý vořechový, jo? Jak lezou na ty bagry a to, protože to já zase tady v tom, mě musí brzdit, jsem ortodoxní. Já jsem na tý šachtě dělal a dělal jsem [anonymizováno], tak vím, jaký to je, no, a když tam nějakěj blbeček vyleze a připoutá se, já bych ho tam nechal.“²⁷

Obecně jsou příslušníci skupiny 2 velice nevraživí vůči neziskovým organizacím, které v Horním Jiřetíně působí, nebo působily.

„Protože jsou to lidi, který v životě nemakali, peníze jim dává někdo, oni ani sami neví kdo, ale jsou rádi, že je maj, a nikdo z nich tady nebydlí ani. Tak nevím, proč by takový lidi měli rozhodovat o tom, co tady bude, nebo nebude, o tom by si měli rozhodovat lidi, co tady bydlej.“²⁸

Jak je vidět u informanta VM, ale sdílí ho skupina 2 obecně, tak problém s neziskovými organizacemi není jen to, že prosazují jiný názor, než skupina 2, ale i to, že

---

²⁵ Rozhovor s K., 28. 8. 2018, část 1, 1:00:07

²⁶ Rozhovor s B., 17. 9. 2018, 00:32:21

²⁷ Rozhovor s B., 17. 9. 2018, 00:09:39

²⁸ Rozhovor s VM, 17. 9. 2018, 00:11:07

nemají s regionem nic společného, přijeli odjinud, nemají tedy podle skupiny 2 právo se do problému vůbec vměšovat. Přivádění lidí z venku je vyčítáno skupině 1.

Jedním z hlavních argumentů proti prolomení územních limitů těžby je ekologický argument – záchrana krajiny a čistší ovzduší. Tento argument skupina 2 neuznává. Připouští zvýšenou prašnost v regionu, nicméně ekologové jim připadají jako pseudovědci a spojují si je spíše s radikálnějšími aktivisty, kterými pohrdají. Zároveň upozorňují na nevýhody hledání alternativních zdrojů energie.

„Jsem byl v Německu a jsou tam celý ty vesnice větrníkový, to najednou jedete a vpravo větrníky, vlevo větrníky, před váma větrníky, to není nic hezkýho.“²⁹

Mnohem důležitější je podle nich právě ekonomický argument. Vysoká nezaměstnanost a zničení průmyslu v regionu jim přijde jako příliš velká cena za zachování limitů těžby. V jejich výpovědích je patrný pozitivní vztah k tradici hornictví a smutek nad její případnou ztrátou.

Výraznou charakteristikou skupiny 2 je i pocit naléhavosti jednat. Podle skupiny 2 tím, že se nejedná se zástupci těžbařské společnosti, přicházejí obyvatelé Horního Jiřetína o příležitost mít vlastní prospěch z pro ně tragické situace. Ačkoli cítí obecný vděk šachtě za to, že podle nich region prosperuje a většina dobrého se stala právě zásluhou těžební činnosti, je tento pocit spojován spíše s minulostí. To, že nyní na lomu ČSA těží soukromá společnost, je pro zástupce skupiny 2 dostatečně silný argument pro to, aby necítili negativní pocity při touze po kompenzacích. Vděčnost tedy míří spíše k těžbě uhlí jako oboru, a ne konkrétní soukromé společnosti, které v tuto chvíli těží v lomu, který má Jiřetín pohltit. Jejich představa je, že těžbařská společnost, aby se Jiřetín zbavila, je ochotna jejím obyvatelům nabídnout mnohonásobně větší částky za jejich domy, než je jejich skutečná tržní hodnota. Zároveň však vyjadřují jistou beznaděje a frustraci z toho, že se nic neděje, a pocit, že už nemá boj vlastně smysl, že se jednou ukáže, že měli pravdu.

Věří, že prolomení územních limitů těžby je nevyhnutelné. Nejvíce se obávají, že přijde situace, kdy budou jejich domy vyvlastněny a oni přijdou nejen o domov, ale i adekvátní náhradu za něj.

---

²⁹ Rozhovor s B., 17. 9. 2018, 00:20:00

„Říkám, že z hlediska energetiky je to nutnost, proto říkám ano, ať ta těžba pokračuje, proto říkám, je nutný, ano bourat, ale zároveň říkám, když už k tomu má dojít, tak rozhodně my nepůjdeme s nějakou almužnou.“³⁰

Příslušníci Skupiny 2 jsou přesvědčeni, že vůči těžařské společnosti jsou v silnějším postavení. Jediné, co brání získání velkých částek peněz, je nečinnost Skupiny 1, která odmítá se šachtou jednat. Skupina 2 tak má pocit, že tím ztrácí možnost vyjednávání, o kterém je přesvědčena, že je možné. V budoucnosti vidí nějaký okamžik, kterým je rozhodnutí o prolomení limitů těžby, kdy se jejich situace obrátí a již nebudou v pozici silnějšího. Dostávají se pak pod tlak a pocítují frustraci a bezmoc.

Tato skupina vnímá rozpory mezi obyvateli Horního Jiřetína. Vztahy v obci popisuje jako vyhocené, informanti vypovídali, že k vyjádření jejich názoru na prolomení limitů potřebují velkou odvalu, vidí Jiřetín jako rozpadlou komunitu.

„Jiřetín je rozdělený na dva tábory: chtějí-nechtějí, nesmiřitelně.“³¹

Ten samý informant pak doplňuje příklad konkrétního konfliktu.

„Na poště a to byla taková ta bašta, takový to ohnisko takových těch co odmítali, a co začli napadat prostě slovně všechny lidi, který se odvážili říct nahlas svůj názor. A tehdy jedna z prvních tam byla nějaká paní. Ten článek vyšel v novinách, byla tam snad její fotka, tak tam se stalo to, že oni to vystříhli a nakreslili nad tím článkem šibenici, jakože půjdeš, a dali to na nástěnku v hospodě. To je pro mě projev primitismu.“

Příslušníci Skupiny 2 se staví do role obětí těchto útoků.

„Jak někdo byl proti, tak byl vyvrhel, pomalu vrah.“³²

Zároveň za původce konfliktů označují především příslušníky skupiny 1.

„No taky neobstáli proti tady těm štěknům, nenávistnejm lidem, který zkrátka říkají ne, ale neví co.“³³

Je zajímavé, za útoky na své soukmenovce nevidí žádné vnější vlivy. Z rozhovorů nevyplývá, že by si mysleli, že jsou konflikty uměle vyvolávány někým zvenčí. Zároveň jim ale konflikty v obci život příliš neznepríjemňují. Mluví o nich spíše s pohoršením nebo nadhledem někoho, komu takové jednání přijde dětinské a hloupé.

---

³⁰ Rozhovor s K., 28. 8. 2018, část 1, 00:44:39

³¹ Rozhovor s K., 28. 8. 2018, část 1, 00:46:11

³² Rozhovor s B., 17. 9. 2018, 00:23:13

³³ Rozhovor s B., 17. 9. 2018, 00:18:06

Skupina 2 stejně jako Skupina 1 byla nucena často obhajovat svůj postoj. Jako hlavní argument pro prolomení limitů těžby uvádějí především dobro pro region v podobě zaměstnanosti a zachování tradice těžby. Tedy stejně jako Skupina 1 „vyšší zájem“ pro společnost.

4.2.1.3 Skupina 3: Nic jiného nám nezbyvá

Ačkoli samotní informanti vypovídají o vztazích v obci tak, že by se mohlo zdát, že jsou rozděleni pouze na dvě skupiny, během rozhovorů se vynořila ještě třetí. Ani příslušníci této skupiny nechtějí, aby byl Horní Jiřetín zbourán. Přesto je jejich hlavním znakem to, že jsou pevně přesvědčeni, že se limity těžby prolomí a k demolici dojde.

„Já si myslím, že to stejně jednou prolomí, protože jak já tady žiju od narození v tom, tak celý život jsem vychovávána k tomu, že se Jiřetín zbourá. A pamatuju si i jako holka, když nějaký příbuznej měl svatbu, tak na výboře byla cedule, že v roce, teď nevím, vymyslím si letopočet, dejme tomu 1992, dojde k likvidaci Horního Jiřetína.“³⁴

Považují to za tragédii a nevidí v tom žádné pozitivum na rozdíl od skupiny 2. Nemyslí si, že by měli být šachtě nějakým způsobem vděční a nespojují si ji s pozitivními jevy v regionu.

„Já myslím, že to je pořád stejný, pořád stejnej problém. A stejně jednou se to zbourá. Protože prakticky to je všechno vybydlený, sice je to tady hezký bydlení, ale už to není ono v tom Jiřetíně, protože sice se do toho investuje, ale pořád ta spodní část dole to nic hezkýho není.“³⁵

Více než ostatní dvě skupiny cítí bezmoc a nesmyslnost jakékoliv snahy o záchranu. Nevěří, že by obyvatelé Horního Jiřetína nebo jeho vedení mělo jakoukoliv možnost o něčem rozhodovat. Vyznačují se odevzdaností a tím, že berou situaci tak, jak je nyní a příliš neuvažují o budoucnosti. Stejně jako skupina 1 mají silný vztah k obci a pocit, že zde mají své kořeny.

Daleko více než ostatní skupiny vnímají i další dění v obci. Diskuze o prolomení limitů vidí jako překážku k tomu, aby se obec mohla rozvíjet. Berou to tak, že diskuze bere veškerou pozornost sousedů i vedení města, které kvůli tomu neřeší reálné problémy v obci.

---

³⁴ Rozhovor s S., 7. 10. 2018, 00:04:57

³⁵ Rozhovor s R., 17. 9. 2018, 00:10:23

Jsou nejméně aktivní skupinou. Její příslušníci se nespojují s žádnou organizací, která by podpořila zachování či prolomení limitů. Neúčastní se aktivně žádných demonstrací a jedinými dvěma aktivitami je jejich účast ve volbách nebo prosté rozhovory se sousedy. Mnohem více se tématu prolomení vyhýbají, odsouvají ho někam pryč, nechtějí se o něm příliš bavit, protože to v nich vyvolává úzkost.

Skupina 3 je názorově skutečně mezi Skupinou 1 a Skupinou 2. Ve volbách volí různě podle toho, jak se zrovna cítí. Chápu všechny argumenty vstupující do diskuze. Ekologické i ekonomické. Na činnost organizací, které přicházejí z venku a spolupracují s vedením města, nemají tak ostrý názor jako skupina 2. Nehledají konspirace za její činností, nicméně mají pocit, že je to zbytečné a někdy až úsměvné jednání.

„No Greenpeace, ty tady blbnu furt. Jako je to hezký, že oni se prakticky, že oni o to bojujou víc než my, co tady bydlíme, ale zase zastavujou těžbu a tak. Jako jsou to normální lidi, který prostě holt nechtěj, aby se těžilo, a brání to zuby, nehty. Sice je blbý, že se s nima nejde nějak jako domluvit, že oni si prostě vlezou na bagr a máte smůlu.“³⁶

Příslušníci skupiny 3 nemají velký problém se s aktivisty pustit do řeči, ale vnímají je spíše jako někoho, kdo má naivní představy o tom, kde se věci rozhodují a co je možné udělat.

Co se ekonomické argumentace týče, chápu závažnost možného zvýšení nezaměstnanosti v regionu. Přesto i zde na ně přichází pocit, že už stejně i doly brzy skončí hlavně kvůli tomu, že z regionu obecně odcházejí lidé.

„I z toho pohledu zaměstnaneckýho, protože ty lidi do tý práce v těch dolech by teďko strašně špatně sehnali, protože, tuhle jsme zrovna koukali na takový tři chlapi, jak prodávaj buřty, a jak jim je hezky, si tam vyzpěvujou, když si to představíte, taková dvanáctka denní v tý šachtě dole, co ty lidi musej vytrpět, to žhavý železo a prachu všude hrozně, teď ty pásový dopravy, všude to práší jak pitomý, no koho voni tam teď seženu? Nikoho.“³⁷

Mají povědomí o využívání obnovitelných zdrojů energie. Na rozdíl od skupiny 1 se ale nejedná o nějaké ekologické myšlení, ale spíš použití argumentu pro zachování Horního Jiřetína. Je to pro ně stéblo, kterého se chytají, aby obhájili nesmyslnost prolomování limitů. Aktivně nestudují tematiku, nevyznají se v nových trendech a nezacházejí příliš do hloubky.

---

³⁶ Rozhovor s S2, 7. 10. 2018, 00:14:33

³⁷ Rozhovor s B2, 17. 9. 2018, 00:30:40

Zároveň ale podporují myšlenku, že by se mělo jednat s těžařskou společností. Stejně jako Skupině 2 jim nepřijde příliš chytré se uzavřít. Podle Skupiny 3 by mělo vedení obce využít situace blízkosti lomu a získávat s tím spojené výhody nad rámec zákonné povinnosti platit obcím procento ze zisku.

„Bohužel mě mrzí, že ta částka není využita jakoby pro ty občany toho Horního Jiřetína. Třeba vím, že v těch Čížkovicích, jak je ta cementárna, tak tam celá vesnice má udělaný nový střechy, a nová okna, protože jim to zaplatili oni.“³⁸

Doufají, že až dojde k demolici, dostanou díky komunikaci se šachtou dobrou výkupní cenu. Ovšem necítí tu naléhavost jako skupina 2. Nemají pocit, že v tuto chvíli přicházejí o nějaké lukrativní nabídky.

U této skupiny se nejvíce vyskytuje pocit, že nemá cenu bojovat. Nevěří, že by obyvatelé obce nebo její vedení mohlo nějakým způsobem ovlivnit rozhodnutí o prolomení limitů. Jsou přesvědčení, že je to něco, co se rozhoduje někde v Praze, někde daleko od nich, a oni nad tím nemají vůbec žádnou kontrolu. Zároveň nedůvěřují ani vedení města. Na jednu stranu oceňují jeho snahu zachovat Horní Jiřetín, na stranu druhou se jim nelíbí jeho nečinnost. Mají pocit, že jsou jim zatajovány informace.

„To je jasný, musí zatajovat. Určitě něco zatajujou, oni určitě mají víc informací, než máme my, ale nemají důvod, proč nám to říkat. Všude je furt ta finanční částka. Bůh ví, o čem oni tam jednaj a o jakých penězích tam jednaj, ale k nám se dostane třeba jenom půlka. Přece jenom se to tady nebude počítat v miliónech, ale v miliardách.“³⁹

Příslušníci skupiny 3 nedokáží určit, zda chtějí v Horním Jiřetíně zůstat, nebo ne. Respektive nechtějí odejít, k městu mají silný vztah a nikdy by se z něho stěhovat nechtěli, to mají společné se skupinou 1. Přesto situace okolo rozhodování o prolomení limitů je pro ně tak stresující, že o tom uvažují. A jejich pocit jistoty, kterou mají, že se limity jednou prolomí, v nich vyvolává nutkání odejít, protože jsou již frustrováni stresem, který jim diskuze přináší, a strachem, aby nebyli vystěhováni bez adekvátní náhrady.

„Přemýšlela jsem o tom [pozn. autora o prodeji a odchodu z Horního Jiřetína], když tady jsme měli minule tu masáž, když jsme nevěděli, jestli se ty limity opravdu prolomí, nebo

---

³⁸ Rozhovor s S2, 7. 10. 2018, 00:04:13

³⁹ Rozhovor s S2, 7. 10. 2018, 00:11:17

*neprolomí, jestli, když všichni známi kolem prodávali baráky, byla tady ta nejistota, tak jsem fakt nevěděla co.*⁴⁰

Přiznávají tedy, že o odchodu uvažovali, ale jejich vztah k obci je tak silný, že se nedokázali k tomuto kroku odhodlat.

Stejně jako skupina 2 si všímají špatných vztahů v obci, které jsou ovlivněny dlouhodobou frustrací a diskuzí o prolomení limitů. Tyto rozpory vnímají mnohem citlivěji než ostatní skupiny. Sami vnímají pouze dva názorové tábory, i když se vlastně nedokáží zařadit ani do jednoho.

*„No třeba v Sokole se tam mezi těma starejma ženskejma projevíly takový nevraživosti, naše předsedkyně skvělá [anonymizováno] která bydlela v bytě toho Nečase, a nechala se chudák napsat na jeho kandidátku, no ta to teda slízla, vod těch, co byli ortodoxně proti, tak měla z toho potom nepříjemnosti.“*⁴¹

Podle výpovědí to je ale tak, že mají lepší vztahy se skupinou 2. To je hlavně z důvodu, že připouštějí diskuzi s těžařskou společností a stejně jako skupina 2 jim přijde uzavřenost obce vůči dolům nesmyslná. A zároveň tenhle aspekt je to, co je naprosto vyčleňuje ze Skupiny 1, která připuštění této myšlenky podle nich bere jako zradu.

*„No na mě třeba řval mladej kluk, že já jako jdu k nim, že oni jsou zelený všichni, a mluvím s jejich tátou. Takový studený tady byly ty vztahy, hrozný tady byly ty vztahy, hrozný.“*⁴²

Skupina 3 napětí v obci vnímá ale mnohem intenzivněji než skupina 2. Jejím příslušníkům celá situace přináší stres. Skupina 2 vnímá roztržky mezi obyvateli trošku s nadřazenou ironií, přijde jim to směšné. Skupina 3 naopak konflikty silně prožívá.

Její příslušníci si uvědomují, že skupina 1 se snaží pomocí médií vytvářet obraz semknuté obce. Přiznávají, že tento obraz není pravdivý, ale chápou, proč to skupina 1 dělá a trošku je v tom podporuje, protože jejich hlavním cílem je zachování Horního Jiřetína, i když sami nevěří, že se to povede.

Jedná se o nejvíce rozpolcenou skupinu. Není možné její příslušníky začlenit ani do skupiny 1, ani do skupiny 2. S oběma skupinami sdílí některé společné prvky, ale vyznačují se i vlastními. Například jejich neaktivita a odsouvání rozhodování o odchodu do nějaké

---

⁴⁰ Rozhovor s S., 7. 10. 2018, 00:00:48

⁴¹ Rozhovor s B2, 17. 9. 2018, 00:25:11

⁴² Rozhovor s S., 7. 10. 2018, 00:09:26

vzdálené budoucnosti. Nejvíce ze všech tří skupiny nejednají ani jedním směrem. Nesnaží se aktivně prosazovat jedno stanovisko, mají pocit, že si žijí svůj život a vše je mimo jejich ruce a moc. Skupina 3 si navíc navzdory svému přesvědčení o budoucím prolomení limitů nevytváří nějaké strategie do budoucna ani v podobě hypotetických plánů.

„To nevím, co bysme dělali. Kdyby nám teď tohle to řekli, tak nevím. To budu někde sháněn nověj barák, nebo budu stavět nověj barák? Ted' tady máme spoustu zvířat, takže bysme museli přemýšlet, co s tím. To nevím teda. Vůbec nevím, kam bych šla.“⁴³

Společným přáním skupiny 3 je, aby se situace konečně rozhodla. Aby to rozhodnutí bylo nezvratné a oni tak mohli svůj život nějakým směrem posunout. Na rozdíl od předchozích dvou skupin jsou argumenty skupiny 3 pro vysvětlení postoje velice osobní. Mají Jiřetín rádi, jsou už staří na stěhování, potřebují peníze, aby mohli začít znovu někde jinde, pokud se Jiřetín zbourá. Na rozdíl od ostatních dvou skupin tedy nevysvětlují nic „vyšším zájmem“, což je dáno především jejich neaktivitou. Příslušníci této skupiny nebyli tak často vystavováni situaci, kdy by se měli obhajovat.

4.2.1.4 Vztahy mezi skupinami – osudový rok 2015

Všechny skupiny sdílejí touhu po zachování Horního Jiřetína. Nikdo z informantů neřekl, že by chtěl, aby se město zbouralo. Odděluje je to, jakou prioritou toto zachování je a zda věří, že bude zachován.

Pokud se vrátíme k výroky, které studoval Bohumil Frantál ve svém výzkumu, tedy: *„Těžba uhlí patří k tradicím českého průmyslu, přispívá k energetické nezávislosti, a proto by měly být limity těžby uhlí prolomeny,“* druhým výroky bylo: *„Zásoby uhlí jsou pro spotřebu dostačující, tedy limity těžby mají být zachovány a není nutné těžbu uhlí rozšiřovat,“* a třetí výrok byl: *„Těžba uhlí by měla být výrazně omezena, doly by se měly zavřít, zásoby uhlí odepsat a měli bychom přejít na obnovitelné zdroje energie,“* je možné je přiřadit i ke třem našim skupinám. První z nich rozhodně patří skupině 2, která se nejvíce přiklání k názoru, že těžba uhlí je v regionu tradicí a těžařské společnosti, respektive díky těžbě se region rozvíjel, navíc uhlí je zdroj, který vede k energetické nezávislosti a stabilitě a je jen otázka času, kdy ho budeme potřebovat.

„Jednou stejně ustoupí [Horní Jiřetín], protože to uhlí budou potřebovat jako domácí zdroj. Stát bude potřebovat uhlí na energii. A jestli to vytěží šachta, nebo si to zpátky pod

---

⁴³ Rozhovor s S2, 7. 10. 2018, 00:21:07

*sebe vezme stát...Momentálně je to asi v takový fázi, že tu šachtu má pod sebou soukromej podnikatel, proto s tím nechce nikdo nic dělat. Myslím si, že kdyby ta šachta zůstala tak jako státní podnik, tak už tady dávno nejsme.*⁴⁴

Třetí výrok naopak jasně patří skupině 1, která nejvíce propaguje přechod na obnovitelné zdroje energie, v těžbě hnědého uhlí vidí něco zastaralého a nebezpečného. Lze ale druhý Frantálův výrok přiřadit skupině 3? Jak jsme již psali, skupina 3 vidí prospěšnost těžby, ale zároveň doufá v přechod na obnovitelné zdroje energie. Přímo v Jiřetíně by zachování limitů těžby, který nabízí druhý výrok, znamenal ukončení těžby v lomu ČSA během několika málo příštích let. Motivem skupiny 3 ale není zachování tradice, ani ekologičnost výroby energie. Skupina 3 prostě jen chce dál žít své životy, nezajímá se o problematiku zaměstnanosti nebo ekologie. Svírá jí strach z budoucnosti, proto se přiklání k jednomu nebo k druhému pólu. Pokud se příslušníků skupiny 3 zeptáte, zda chtějí zachovat limity těžby, odpoví, že ano. Jsou však skeptičtí k obnovitelným zdrojům. Jednoduše řečeno zdroj výhody a nevýhody různých typů zdrojů energie pro ně nejsou důležité. Důležité je, aby jejich město bylo zachráněno.

Největší nevraživost panuje mezi skupinou 1 a skupinou 2. Nazývají se navzájem „zelený“ a „bourači“. V obci dochází ke slovnímu napadání a v minulosti se objevily i výhrůžky v podobě anonymních dopisů konkrétním osobám. K násilným střetům nedochází. Nicméně situace mezi obyvateli vyvolává v jedněch vztek, v jiných strach. Vztek, protože žijí s lidmi, kteří nemají stejný postoj jako oni, což jim přijde nelogické, strach z následků projevení vlastního názoru.

Všechny skupiny sdílí společný pocit nejistoty a strachu. Pokaždé, když nějaký politik otevře téma prolomování limitů, situace v obci se zhorší a zvýší se i míra strachu v obyvatelích.

*„No teď už se to trošku uklidnilo, spíš ten pocit. Pořád taková ta nejistota, kdy člověk neví, co ho čeká.“*⁴⁵

Situace v obci se logicky zhoršuje v obdobích, kdy se blíží volby, protože strany, které zde kandidují, mají toto téma v programu, nebo když se rozhoduje o prolomení limitů těžby na vyšších stupních. Jako nejhorší situaci všichni popisují v roce 2015, kdy se na úrovni vlády objevily čtyři scénáře rozhodnutí o prolomení. V té době se i v obci konaly ty

---

⁴⁴ Rozhovor s VM, 17. 9. 2018, 00:02:31

⁴⁵ Rozhovor s P., 7. 10. 2018, 00:02:32

největší akce, sjížděly se lidé z neziskových organizací, ale co bylo klíčové, objevila se osoba, která začala skupovat nemovitosti v obci. Všichni informanti se k tomuto roku vracejí a popisují ho jako klíčový, kdy došlo ke zlomu v obci.

Milan Nečas a Oldřich Skalický nabízeli přes dvě firmy Double Pro a Double B už od roku 2011 výkup nemovitostí v Horním Jiřetíně. Nejprve se zaměřovali na ty majitele, kteří se potýkali s dluhy. Když však bylo oznámeno, že se bude rozhodovat o prolomení limitů, získaly tyto firmy do svého vlastnictví kolem 130 domů. Nejprve to bylo tak, že často v domech zůstali jejich původní majitelé a platili nájem. V této době se ale mnozí z nich vystěhovali. Noví majitelé do domů začali stěhovat sociálně slabé občany, jejichž nájem pak získávali ze sociálních dávek.

„No on tam dal nájemníky. Vesměs to byli lidi, a dodnes jsou jakoby bez zaměstnání, který jsou nahlášený na sociálce a sociálka to platí. On jim dá smlouvu a dostává 14 tisíc za jeden dům měsíčně, a to platíme my daňoví poplatníci. Ty peníze jdou rovnou ze sociálky k němu na účet. Já říkám, on to proměnil na ubytovny.“⁴⁶

Tímto byla naprosto rozrušena původní sociální struktura v obci a všichni informanti to berou jako nějaký zlom událostí. Podle slov informantů byl zájem o prodej nemovitosti v roce 2014/2015 obrovský. Přisuzují to hlavně strachu, že by jejich nemovitosti mohly být vyvlastněny v případě prolomení limitů a oni by nedostali dost peněz na další život. Příslušníci skupiny 2 toto chápou jako důkaz o neupřímnosti jednání skupiny 1.

„A jeden z prvních byl pan [anonymizováno], který byl taky v zastupitelstvu za SZ, to byl obrovskéj poprask v Jiřetíně, to se projednávalo snad, někdo mi říkal, že se to projednávalo na schůzi.“⁴⁷

Skupina 1 celou situaci naopak chápe jako zoufalství lidí a obviňuje z celé situace především těžařskou společnost a vládu. Skupina 1 je přesvědčena, že vykupování nemovitostí bylo instruováno právě těžaři.

Podle výpovědí informantů byl rok 2015 ten rok, kdy se skupina 3 začala více přiklánět ke skupině 2 a možnostem vyjednávání přímo se šachtou. Změny v obci vnímají všichni negativně a vede to k tomu, že se změnil jejich postoj k městu a životu v něm.

„Ještě navíc sem pak přišel ten pan Nečas a ten ty baráky vykupoval a nasazoval se nepřizpůsobivý. Ať byli bílý nebo černý, prostě nepřizpůsobivý. A on měl určitě nějaký befeť

---

⁴⁶ Rozhovor s K., 28. 8. 2018, část 1, 00:37:25

⁴⁷ Rozhovor s K., 28. 8. 2018, část 1, 00:34:22

z tý šachty a určitě i měl nějaký prachy z tý šachty, protože kdyby ne, tak by to asi byla nejbohatší realitka tady, protože on snad tady vykoupil 150 baráků během krátký doby. A právě asi se tady i snažil rozložit ty lidi tím, že sem nacpe ty nepřizpůsobivý. Takže ta atmosféra tady byla úplně strašná.“⁴⁸

Zároveň tento postoj ale nebyl patrný během voleb v předešlém roce, kde Milan Nečas kandidoval do zastupitelstva. Milan Nečas je brán napříč skupinami jako negativní postava celého příběhu. Vykupoval nemovitosti, mnozí jsou přesvědčení, že k tomu užíval peníze od šachty, a následně do domů nastěhoval podle místních „nepřizpůsobivé“ a začal obchod s chudobou. Podle skupiny 2 jejich kandidáti pod hnutím Dialog, nevyhráli volby jen proto, že se lidé obecně začali bát, že by se spojili se stranou Nečase. Tím podle skupiny 2 přišli o hlasy skupiny 3, která se ale názorově spíše shoduje právě se skupinou 2.

Ve chvíli, kdy vláda rozhodla o neprolomení, výkup nemovitostí se zastavil. Někteří informanti hlavně ze Skupiny 3 dnes trochu litují, že svůj dům tehdy neprodali. Všichni se ale shodnou na tom, že to nebyl jev v žádném případě pozitivní a zhoršil situaci v obci.

„Z důvodu toho, že se sem začli stěhovat nepřizpůsobiví občané, díky tomu, že tady začli prodávat ty baráky. Takže díky tomu je to trošku horší, stoupla kriminalita a takovýhle. Takže kvůli tomu.“⁴⁹ „Takže to je dost nebezpečný, a střídá se to tady...ty baráky nejsou upravený.“⁵⁰

---

⁴⁸ Rozhovor s S., 7. 10. 2018, 00:09:47

⁴⁹ Rozhovor s P., 7. 10. 2018, 00:00:27

⁵⁰ Rozhovor s B2, 17. 9. 2018, 00:12:04

4.2.2 Horní Jiřetín: Interpretace dat

Během analýzy jsme v rozhovorech charakterizovali několik témat a subtémat:

Téma	Subtéma
Územní limity těžby	<ul style="list-style-type: none"> • Prospěšnost/neprospěšnost existence limitů těžby • Prospěšnost/neprospěšnost prolomení limitů těžby • Důsledky prolomení/neprolomení pro obec • <u>Možnost zvrátit prolomení</u>
Vyšší účel	<ul style="list-style-type: none"> • Zaměstnanost v regionu • Stav životního prostředí • Energetická stabilita
Domov	<ul style="list-style-type: none"> • Vztah k obci • Historie rodiny a příchodu do obce • Vnímání svého okolí
Soudržnost	<ul style="list-style-type: none"> • Soudržnost obyvatel (konflikty, incidenty, obraz soudržnosti) • Spekulace s nemovitostmi (ceny nemovitostí, výkupy nemovitostí, stěhování obyvatel z nebo do obce, výměna obyvatel obce)
Pocit vyslyšenosti	<ul style="list-style-type: none"> • Zastoupení v institucích • Důvěra institucím • Přístup k médiím • Strach/Odvaha vyjádřit vlastní postoj
Vztah k těžařům	<ul style="list-style-type: none"> • Možnosti jednání s těžařskou firmou • Historie rodiny v oboru dolování • Vlastní minulost či přítomnost v dolování uhlí • Vztah k minulosti
Strategie vyrovnávání	<ul style="list-style-type: none"> • Aktivita/pasivita jednání • Spolupráce s dalšími subjekty • Opatření do budoucnosti • Přání do budoucnosti • Získávání odborných vědomostí

Z hlediska hierarchie témat jsme jako klíčovou kategorii určili postoj k prolomení limitů těžby. Všechna ostatní témata utvářejí právě tento postoj nebo následky z něj

plynoucí. Klíčové pro rozhodnutí je síla kategorií domov a vyšší zájem. Tyto dvě kategorie stojí proti sobě a vedou k odlišným postojům. Kategorii domov vytvářejí tři jiné, a to vztah k obci a pocit vyslyšenosti, tedy jak se lidé v obcích cítí být vyloučení z diskuze nebo do jaké míry se obávají následků, když svůj postoj vyjádří, a pocit soudržnosti obyvatel obce. Na konci jsou pak tři důsledky postoje k limitům těžby a z toho plynoucí tři typy strategií.

Skupina 1 má nejvyšší míru pocitu vyslyšenosti, je nejvíce zastoupená v médiích i vedení obce. Má tedy i kladný vztah k obci jako takové a jejímu vedení, o kterém se domnívá, že dělá vše pro to, aby obec zachránilo. Jejím zástupcům nevádí vystupovat veřejně a vyjadřovat se k situaci. Zároveň nejlépe vnímá míru soudržnosti v obci a často si ani nepřipouští, jak hluboce jsou obyvatelé v rámci obce rozdělení. Ačkoli při delším rozhovoru konflikty v obci připouští, bere to jako něco okrajového a záležitost pár případů. Zároveň tyto konflikty přisuzuje štváčům zvenčí, především šachtě.

Skupina 2 má naopak se na škále míry vyslyšenosti nachází někde na jejím dně. Vyčítá skupině 1, že buduje obraz sjednocené obce, což považuje za pokrytecké jednání. Skupina 2 má pocit, že její názor není nikde veřejně prezentován a je naprosto vyloučená z jakéhokoliv jednání, tedy je složité prosadit se. Nemá důvěru ve vedení obce a obec jako svůj domov vnímá pozitivně pouze z hlediska estetického, velice negativně už nahlíží na současný stav obce. Rozhodně nevnímá obec jakou soudržnou, naopak vidí rozpolcenost. Má nejsilnější vztah k historii regionu jako tradičně hornické oblasti, má pozitivní vztah k minulosti, kdy hornictví a uhlí bylo základem ekonomiky státu. Hornictví a doly také vnímá jako příčinu toho dobrého, co se v regionu povedlo. Věří, že uhlí je důležité i do budoucna.

Skupina 3 nad tím, jak moc je její postoj slyšet, příliš nepřemýšlí. Je to dáno i tím, že stojí mezi oběma ostatními skupinami. Některé její postoje tedy jsou prezentovány veřejně. Zároveň má nejmenší potřebu se k problematice vyjadřovat, aby její příslušníci zbytečně nevyvolávali konflikty se svými sousedy. Nejvíce však vnímá rozpolcenost obce, což zástupcům skupiny přináší pocit nejistoty, strachu a rozpolcení. Obě předchozí skupiny konflikty v obci vnímají jako součást boje za svou věc a spíš vnímají jejich nesmyslnost (v tom, že nedokáží pochopit postoj jedna druhé), skupina 3 konflikty více prožívá a přináší jí to mnohem větší pocit nepohodlí. Její zástupci nemají kladný vztah k šachtě, nemyslí si, že by jí měli být za něco vděční. Vnímá však velice silně náklonost k samotné obci a touží po jejím zachování.

Další kategorií, která utváří konečný postoj a následné strategie obyvatel Horního Jiřetína, je pocit, že celá problematika má nějaký vyšší účel. To znamená, zda za prolomením

limitů vidí něco, co by pomohlo více lidem, například celému regionu nebo i státu. Tedy zda prolomení limitů vnímá jako záležitost celé společnosti, nebo jen soukromé problémy mezi obyvateli obce a vlastníky šachty.

Skupina 1 vnímá vyšší účel v neprolomování limitů těžby, a tím záchraně životního prostředí. Nesouhlasí s argumentem zachování zaměstnanosti v regionu, není pro ně tolik důležitý. Vnímá to tak, že lidé si mohou najít jinou práci a že už ani nyní není šachta tak důležitá pro zaměstnanost. Energetickou stabilitu České republiky nevnímají jako problém. Věří v přechod na obnovitelné zdroje energie a vidí v nich budoucnost. Těžba uhlí je naopak zastaralá záležitost minulého režimu. Hlavní vyšší účel pro skupinu 1 je tedy otázka životního prostředí a záchrany krajiny, popřípadě zmírnění klimatické změny.

Skupina 2 naopak odmítá přechod na obnovitelné zdroje energie. Zástupcům skupiny přijde jako naivní představa, že by byly schopné zajistit energetickou stabilitu a samostatnost České republiky. Uhlí je pro ně jedinou jistotou do budoucna, obzvlášť v dobách zvyšujících se cen energií. Zaměstnanost je pro ně spíše druhotný argument, ale má větší sílu než u skupiny 1. Vnímají, že se nejedná pouze o lidi, kteří jsou přímo zaměstnáni v dolech, ale i všechny na důlní činnost navázané firmy a podniky. Hlavním vyšším účelem je tedy energetická stabilita a zaměstnanost.

Skupina 3 má nejmenší míru vnímání prolomování či neprolomování těžebních limitů ve světle jakéhokoliv vyššího účelu. Jejich hlavní motivací je zachování obce. Připouštějí, že jsou všechny argumenty pro i proti důležité, ale nemyslí si, že natolik, aby byla jejich obec obětována. To znamená, že celou problematiku vnímá skupina 3 velice soukromě, jako záležitost obce, která se ovšem stala obětí nějakým pletich.

Pocit nějakého vyššího účelu je tedy silný u skupiny 1 a skupiny 2. U skupiny 3 má mnohem větší sílu kategorie domov. Ačkoliv skupina 2 často argumentuje kompenzacemi pro obyvatele obce, jedná se spíše o důsledek snahy získat pocit zadostiučinění. My se obětujeme, musíme za to být odměněni. Ačkoliv by se mohlo tedy na první pohled zdát, že příslušníci skupiny 2 chtějí získat především finanční odměnu sami pro sebe, při bližším zkoumání se ukazuje, že to tak není. Finanční kompenzace jsou v této skupině používány spíše jako druhotný argument, na který si ale činí nárok.

Součástí první kategorie, tedy postoje k prolomení limitů těžby je ovšem jedno subtéma, které má samo o sobě velkou sílu a velice ovlivňuje zvolené strategie, respektive reakce na hrozbu demolice obce. Tímto tématem je přesvědčení o prolomení limitů těžby v budoucnosti. Není možné z tohoto podtématu udělat vlastní kategorii, protože samo o sobě nestojí mimo, je závislé na téma postoje k prolomení, nicméně trošku v pozadí hraje velkou

roli na reakci skupin. Skupina 1 je přesvědčena, že se limity těžby neprolomí. Vysvětluje to především tak, že se v současné době hodně hovoří o přechodu na udržitelné zdroje výroby energie, že je to celosvětový trend, dává příklady z Německa a politiky Evropské unie. Přijde jim nemyslitelné a nesmyslné, že by vláda ČR demolovala obce v zájmu zachování už zastaralého a neekologického způsobu výroby energie.

Skupina 2 a skupina 3 jsou naopak přesvědčeny, že se limity těžby prolomí. Skupina 2 to přisuzuje potřebě zachování suverenity státu v energetické oblasti, upozorňuje na závislost na jiných státech v případě opuštění uhlí. Skupina 3 toto rozhodnutí přisuzuje chamtivosti těch, kteří o tom rozhodují. Její příslušníci jsou přesvědčeni, že společnost, která vlastní lomy, je dostatečně silná a bohatá, aby si to zařídila.

Síla těchto kategorií pak ústí v konečný postoj k prolomování limitů těžby uhlí, v jejichž důsledku by byla obec Horní Jiřetín demolována. Z tohoto postoje, který je navázán na sílu jednotlivých kategorií, které ho určují, vyplývají tři typy strategií, jak se se situací vyrovnávají samotní obyvatelé.

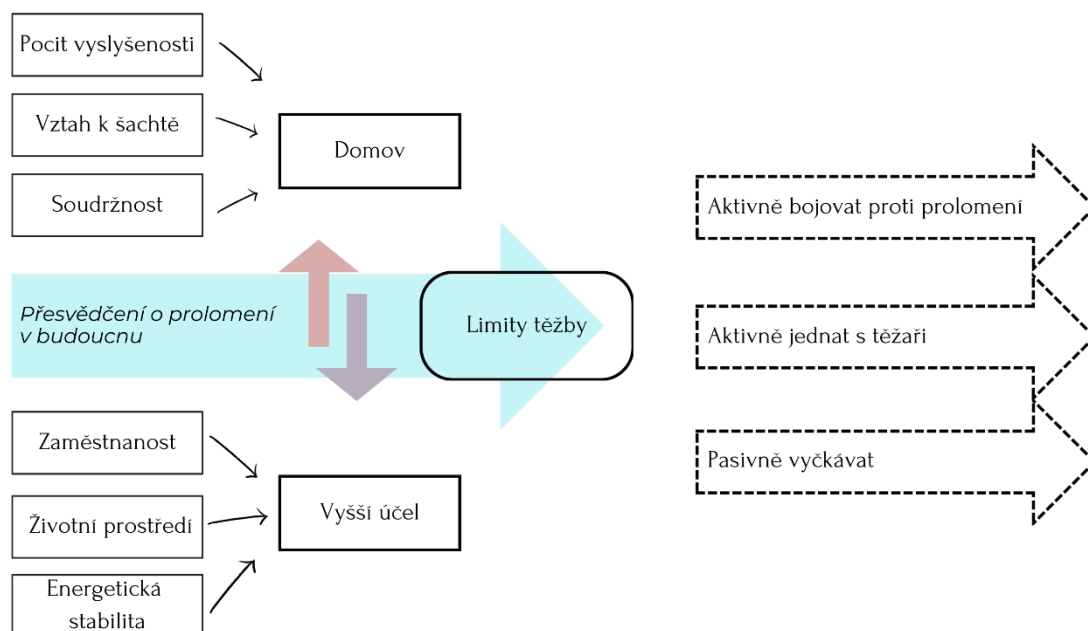
Prvním je aktivní boj proti prolomení limitů těžby, zachování obce za každou cenu. Tento postoj přiřazujeme ke skupině 1. Aktivita boje je zakotvena především v organizování různých akcí, sdružování se v politických hnutích a aktivní snaha participovat na rozhodovacím procesu. Zároveň dochází ke spolupráci s dalšími subjekty, které sdílí stejný postoj. Vzhledem k této strategii jsou příslušníci skupiny 1 často vystavováni situaci, kdy musejí svůj postoj obhajovat. To vede ke studiu různých oborů týkající se těžby uhlí, životního prostředí, geologie atd.

Druhou strategií je pak aktivní jednání s těžaři, snaha získat co nejvíce výhod pro sebe a pro prospěch celého regionu. Tato strategie je využívána skupinou 2 a zahrnuje organizování se do politických hnutí a především snahu jednat s těžařskou společností i navzdory rozhodnutí zastupitelstva obce. Rozdíl je tedy v tom, že tato skupina nebojuje veřejně. Nesnaží se získat veřejnost a média na svou stranu, i když by se jí líbilo, kdyby to tak bylo. Volí naopak strategii jednání, získávání kontaktů na strategických pozicích, jednoduše více skryté typy jednání.

Třetí strategií je pasivní vyčkávání, doufání v lepší budoucnost, strach z nečinnosti a uvažování o stěhování. Skupina 3 je tedy velice pasivní. Projevuje se především během voleb, kdy většinou podporuje zástupce skupiny 1. Přesto souhlasí s tím, aby se jednalo s těžařskou společností, což vychází z jejího přesvědčení, že k prolomení limitů těžby nakonec skutečně dojde. Nijak se ale zástupci této skupiny neorganizují, nezakládají žádná sdružení ani hnutí, nesnaží se o kontakt vnějších subjektů ani samotné těžařské společnosti. Řešení odsouvají

někam do budoucnosti, nechtějí na celou situaci myslet, protože v nich vyvolává strach a úzkost.

Graf 1. Hierarchie témat Horní Jiřetín

Jakým způsobem jsou témata a podtémata chápána jednotlivými skupinami a jak jsou pro ně důležitá, jsme rozebrali podrobněji u každé skupiny zvlášť.

4.2.2.1.1 Staliňák

Rozhovory byly zaměřené především na život vedle velkolomu ČSA a situaci spojenou s diskuzí o prolomování územních limitů těžby. Nicméně se spontánně napříč skupinami objevilo jiné téma. Jak se ukázalo, život vedle dolů už je pro obyvatele Horního Jiřetína standardem. Jeho negativní vliv si uvědomuje především Skupina 1, Skupina 2 nějaké problémy připouští, ale zároveň upozorňuje na důležitou roli lomu nejen v historii regionu, ale i v dnešní době pro celou republiku. Skupina 3 připouští negativní dopady, ale nebere je jako závažné.

Vynořilo se ale téma, které zastínilo všechny problémy, které by lidé v Horním Jiřetíně mohli mít spojené s těžební činností. Tou je existence rafinérie v Litvínově, která v současné době patří společnosti Orlen Unipetrol. Kdykoliv jsme se s informanty dostali k tématu negativního vlivu těžby na životní prostředí, zdůraznili, že to není nic proti tomu, co se děje v nedaleké chemičce.

„To je větší ohrožení, než bylo to uhlí. To tam zapracujte, že větší nebezpečí Jiřetín, protože Dolní Jiřetín, ačkoliv říkali, že je to kvůli uhlí zlikvidovanéj, tak de facto byl zlikvidovanéj kvůli Petrochemii, protože tam ta část už stojí, kde byla v Dolním Jiřetíně sokolovna. A teďto teda vlezli ještě dál, takže tam to napište, že Hornímu Jiřetínu nehrozí uhlí, ale Petrochemie.“⁵¹ ..

S provozem chemických závodů v Litvínově si lidé spojují především poškození vlastního zdraví a zhoršení života v podobě zápachu v ovzduší a světelného znečištění.

„Ted'ko poslední dobou je smrad, ted' měli právě zarážku, takže to pak je znát. Nejenom, že je to cítit, ale i bolesti hlavy, kolikrát až na zvracení. [...] Opravdu je to znát a ten hukot. Hukot a žár. To nemusíme svítit ani. My teda máme okna na druhou stranu, ale když paní máma měla okna sem, tak nemusela ani svítit, protože od tý fagle měla ozářenej byt.“⁵²

Dalším bodem nespokojenosti s existencí chemických závodů je to, že nenesou žádnou odpovědnost za okolí továrny. Doly mají povinnost odvádět procento ze zisku okolním obcím, informantům přijde nespravedlivé, že chemické závody nemusí.

„Jakej prospěch z toho maj lidi v okolí? Kolem Temelínu žijou lidi královsky, v Litvínově jsou tak blbý, to jsem se vždycky rozčilovala, protože voni chodili bojovat za Jiřetín, v kostele zpívali dojemně písň a pod okny jim postavili takovou fabriku, ted'kon už najíždí ta trojka, Italové to tady stavěli, takže to je kolos, to je ohromnej kolos, kterej tady, až začnou najíždět, na konci září, tak to tady bude osvětlený celý těma fagulema.“⁵³

Ačkoliv se nejedná o téma této práce, bylo během výzkumu informantům slíbeno, že i toto bude v práci uvedeno. Z jejich výpovědí bylo jasné, že je to něco, co je velice trápí a nikdo s tím nic nedělá. Někteří dokonce vyjádřili obavu o svůj život s tím, že mají strach, že v závodech dojde k výbuchu, protože se v něm už v nedávné minulosti událo několik nehod.

---

⁵¹ Rozhovor s B., 17. 9. 2018, 00:38:08

⁵² Rozhovor s P., 7. 10. 2018, 00:18:33

⁵³ Rozhovor s B2, 17. 9. 2018, 00:35:57

4.3 Nové Heřminovy: Stavba přehrady

Nové Heřminovy je obec, která leží v okrese Bruntál v Moravskoslezském kraji. V současné době v ní žije kolem 400 obyvatel. Počet obyvatel se během posledních desetiletí prudce měnil. Důvodem byl záměr postavit zde vodní nádrž. Tento záměr navázal v první polovině 20. století na myšlenku postavit v těchto místech přehradu, která pochází již z 19. století. V roce 1960 byla komunistickým režimem potvrzena v podobě vydání stavební uzávěra. To znamená, že se nesmí budovat žádné nové stavby a ani se nesmějí výrazně přestavovat či opravovat ty staré. Obec se tak nemohla rozvíjet. V té době žilo v obci téměř tisíc obyvatel. Ti postupně odcházeli kvůli hrozbě bourání obce.

V roce 1979 se Nové Heřminovy staly v důsledku úbytku obyvatel součástí města Bruntál, což se změnilo na konci roku 1991, kdy se opět osamostatnily. Během tohoto období došlo k velké ztrátě počtu obyvatel skoro o polovinu. Na začátku devadesátých let bylo obci povoleno postavit asi 20 nových domů a opravit ty stávající. Po celou dobu až do současnosti obyvatelé obce žádají zrušení záměru postavit vodní nádrž ve své blízkosti, což by vedlo k demolici obce.

Obnovení myšlenky stavby přehrady a zároveň vymyšlení jejího nového smyslu byly povodně v roce 1997, které celou oblast rozsáhle a katastrofálně zasáhly. Povodně přišly v červenci jako následek neobyčejně dlouhotrvajících srážek. Zasažena byla část Moravy, celé Slezsko a východní Čechy. Povodeň si vyžádala na 50 lidských obětí a rozpoutala diskuzi o nedostatečnosti protipovodňových opatření v České republice. Na začátku července spadlo na povodí řeky Odry a Moravy někde až více než polovina ročního úhrnu. V povodích Odry po Bohumín, Moravy po Strážnici a Labe po Přelouč v období 4. - 8. 7. 1997 spadlo 3651 mil. m³ srážek. Tyto srážky měly výjimečnou intenzitu a délku trvání. 5denní úhrn srážek větší než 500 mm byl zaznamenán v 6 stanicích v severních Beskydech a Hrubém Jeseníku, nejvíce Šance - 617 mm (Zpravodaj MŽP, 1999). Výjimečnost těchto srážek nebyla pouze jejich intenzita, ale především délka trvání, která byla pět dnů.

Ačkoliv byly povodně v minulosti součástí běžných přírodních procesů, během 20. století dochází k úpravám vodních toků a budování prvních ochranných opatření proti povodním. Po povodních v červenci 1997 započala rozsáhlá diskuze o dalším protipovodňových opatřeních. Do diskuze se kromě odborníků z řad vodohospodářů (Povodí Moravy, Výzkumný ústav vodohospodářský T.G. Masaryka apod.) zapojila také občanská sdružení svými návrhy (Nadace Partnerství, Unie pro řeku Moravu apod.) zaměřenými především na ekologická řešení protipovodňových opatření. Shoda mezi technickým a

ekologickým přístupem řešení této problematiky byla, a stále je, ve většině případů velmi obtížná (Klemešová, 2010: 35).

Už v prosinci 1997 v rámci studie, kterou prováděl Výzkumný ústav vodohospodářský T. G. Masaryka, byla definována tzv. velká varianta přehrady Nové Heřminovy jako možného protipovodňového opatření, která měla 36 mil. m³ a znamenala by zatopení celé obce Nové Heřminovy. V následujících letech proběhly dvě konference v Krnově, na nichž se diskutovaly varianty přehrady možné alternativy k velké variantě.

V lednu 2002 vláda České republiky vydává usnesení o schválení Změny č. 1 Územního plánu velkého územního celku Jeseníky s územním hájením nádrže Nové Heřminovy o velikosti 36 mil. m³. Tuto variantu pak schválilo i vedení Moravskoslezského kraje.

Obyvatelé Nových Heřminov proti zaplavení obce protestovali a v dubnu 2006 na objednávku ekologické organizace Nadace Partnerství zpracovává Václav Čermák a Helena Králová studii *Zkapacitnění řeky Opavy v Krnově a začlenění toku do struktury města*. Ta se věnuje protipovodňovým ochranám především v Krnově a oponuje návrhu postavení retenční nádrže Nové Heřminovy. „Likvidace obce Nové Heřminovy je však příliš vysokou cenou za uváděné přínosy nádrže. Kromě sociálních rizik oponenti této varianty poukazují i na další negativní stránky této investice, na ekologické důsledky a na příliš vysoké investiční, příp. provozní náklady. Náklady spojené se stavbou nádrže jsou odhadovány ve výši 2,3 až 3 mld. Kč.“(Čermák, Králová, 2005:3) Tato studie je klíčová pro argumentaci obyvatel Nových Heřminov, kteří se brání stavbě vodní nádrže dodnes.

V prosinci 2006 byl vypracován společný posudek VUT a ČVUT *Ochrana území v povodí horní Opavy před povodněmi*, který posuzuje všechny dosud vypracované studie včetně studie od Čermáka. V rámci tohoto posudku je zmiňována i studie *Sociální rizika a přínosy zamýšlené výstavby retenční nádrže pro obyvatele obce*, která byla dílem kolektivu Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity. V posudku je upozorněno na to, že tato studie vznikla na žádost vedení obce bez kontaktu přímo s obyvateli. Závěrem pak bylo, že dodržení tohoto požadavku zabránilo hlubšímu pochopení postojů obyvatel Nových Heřminov (*Ochrana území v povodí horní Opavy před povodněmi*, 2006).

V roce 2008 vláda rozhodla o stavbě přehrady na řece Opavě usnesením č. 444 ze dne 21. 4. 2008. Vláda ovšem reagovala na protesty a zvolila tzv. malou variantu přehrady s objemem 15 mil. m³ Ještě ten rok obyvatelé Nových Heřminov zavázali v referendu vedení obce k tomu, aby využilo všech zákonných prostředků k zabránění stavbě přehrady. A to dodnes dělá. Přesné znění referenda bylo: Souhlasíte s tím, aby obec Nové Heřminovy

aktivně využila všech zákonných prostředků a dalších legitimních nástrojů, aby zabránila bourání budov na území obce v souvislosti s plánovaným záměrem přehrady v obci Nové Heřminovy, zejména aby ve všech správních či soudních řízeních souvisejících s povolováním přehrady v obci Nové Heřminovy vystupovala vždy proti realizaci záměru přehrady. Účast při hlasování byla 35 % a z toho 71,4 % hlasujících souhlasilo. Referendum se tak stalo závazné.

Jako reakce na schválení malé varianty přehrady byla v roce 2010 zrušená stavební uzávěra v obci. To znamená, že je možné v obci stavět nové stavby. Stalo se tak po více než padesáti letech.

V roce 2010 byla vodní nádrž označena za veřejně prospěšnou stavbu. To je stavba určená k rozvoji nebo ochraně území obce, kraje nebo státu vymezená v územně plánovací dokumentaci a stavby a zařízení s ní související nebo podmiňující její realizaci (Zákon č. 283/2021 Sb.) Taková stavba musí splňovat několik podmínek Zákon č. 283/2021 Sb.):

- a) jde o stavbu
- b) stavbu pro veřejnou infrastrukturu
- c) určená k rozvoji nebo ochraně území
- d) vymezená ve vydané územně plánovací dokumentaci
- e) ve veřejném zájmu

Ve chvíli, kdy je stavba prohlášena za veřejně prospěšnou, znamená to, že je možné pozemky a nemovitosti, které brání ve stavbě přehrady vyvlastnit podle usnesení č. 185/2006 Sb.. Vlastník nemovitosti je povinen strpět použití jeho věci, v této situaci jeho pozemku či stavby, za podmínek stavu nouze nebo v naléhavém veřejném zájmu, nelze-li dosáhnout účelu jinak, opět na nezbytně dlouhou dobu, v nezbytné míře a za náhradu (Musilová, 2010:27).

Přesto vláda v roce 2014 rozhoduje, že obci Nové Heřminovy náleží za stavbu nádrže na jejím území kompenzace ve výši přes 400 miliónů korun. V rámci těchto kompenzací se ovšem počítá s některými úpravami obce, které jsou nutné právě kvůli stavbě nádrže. Jednou takovou úpravou je výstavba kanalizace v obci. Dále se za finanční prostředky z kompenzací mají nahradit některé budovy a místa, která budou zatopena nebo demolována. Například fotbalové hřiště.

V rámci schválení přeložení silnice, které bylo nutné ještě před stavbou přehrady, započalo vykupování majetků v roce 2016 a v roce 2017 bylo v majetku Povodí Odry přes 90 % těchto nemovitostí a pozemků. Lidé, kteří prodali své pozemky a domy, se ve většině

odstěhovali z obce. Zastupitelstvo obce nemělo pozemky, které by poskytlo vykoupěným tak, aby v obci mohli zůstat.

Zastupitelstvo obce se mezitím odvolávalo proti rozhodnutí postavení přehrady. Stížnost došla až k Ústavnímu soudu, kde byla zamítnuta v roce 2018. Obec odmítá schválit územní plán, který by počítal se stavbou přehrady, což znemožňuje činnost obce i stavbu přehrady.

Přehrada Nové Heřminovy je plánována jako protipovodňové opatření na řece Opavě a investorem stavby byl určen státní podnik Povodí Odry. Plánované vodní dílo má mít objem nádrže 14,54 mil. m³, maximální výšku hráze: 26,5 m, délka hráze v koruně cca 330 m, délku zátopy cca 2900 m a zátopová plocha má být 129,64 ha (Povodí Odry, 2018). Stavbu přehrady doplňují další protipovodňová opatření, jako je úprava koryta řeky nebo suché nádrže.

V posledních letech se nicméně účel stavby přehrady Nové Heřminovy začal vydávat jiným směrem. Původně jasný záměr postavit nádrž jako ochranu proti povodním, který byl oživen po povodních v červenci 1997, je nyní obohacen o další argument pro stavbu. Tímto argumentem je sucho, před kterým varují odborníci do budoucna. A tato problematika netrápí pouze odborníky.

Například v květnu 2018, tedy v době konání výzkumu v obci, Centrum pro výzkum veřejného mínění zařadilo do svého pravidelného dotazování v rámci projektu Naše společnost i otázky týkající se životního prostředí. Z odpovědí reprezentativního výzkumu vyplývá, že většina obyvatel České republiky starší patnácti let se staví velice kriticky k situaci ohledně opatření proti suchu a hodnotí je nedostatečné (72 % situace je špatná, 15 % situace je dobrá) (Tuček, 2018).

Tím se stavba přehrady dostává do nového světla veřejně prospěšného zájmu, jak už sama byla definována. Nicméně se stavbou přehrady se nese i mnoho obav především mezi některými obyvateli obce, která má částečně ustoupit její stavbě. Obávají se především zvednutí spodních vod, zásahů do ekologické stability území kolem budoucí přehrady, prašnosti a hluku během dlouholeté stavby nebo zničení některých kulturních památek na území obce, ke kterým už částečně došlo. Problém je i to, že lidé budou vedle přehrady, na níž se plánuje rekreační středisko a vybudování turistických a cyklistických stezek žít, takže jim to naruší již zavedený život, který si v obci vybudovali. Ne ale všichni.

Zahájení prací na přehradě se předpokládají kolem roku 2027 a první napouštění by mělo proběhnout v roce 2032.

4.3.1 Tři skupiny v Nových Heřminovech

Stejně jako v Horním Jiřetíně, bylo sehnání informantů pro rozhovory velice problematickým úkolem. Diskuze o stavbě přehrady je zde aktuální, nejedná se o nějakou vzdálenou budoucnost a tlak na její stavbu je podle obyvatel veliký. To působilo dokonce větší problémy sehnat lidi ochotné hovořit o tématu. Ne všichni, se kterými byly rozhovory nakonec uskutečněny, souhlasili s přímými citacemi v rámci práce. Toto jejich přání bylo dodrženo.

Výběr respondentů byl prováděn stejně jako v obci Horní Jiřetín. Původní záměr uspořádat diskuzní skupiny se rozpadl velice záhy. Byli tedy osloveni všichni obyvatelé nejprve letáky vloženými do schránek, později přímým kontaktem. Celá rekrutace informantů byla v Nových Heřminovech více dramatická než v Horním Jiřetíně, kde je situace výrazně klidnější. Strach ani výhrůžky nebyly výjimečnou situací. Tuto nervozitu obyvatel přičítáme právě živosti kauzy a aktivnímu působení zástupců některých institucí, jako je Povodí Odry, přímo v obci. Ti lidé, kteří nakonec souhlasili s individuálním rozhovorem, tak učinili pouze pod zárukou naprosté anonymity.

Během analýzy jsme stejně jako v případě Horního Jiřetína odhalili tři skupiny, které se různí svým postojem ke stavbě přehrady a hlavně svou motivací k souhlasu, nebo nesouhlasu. V Nových Heřminovech je situace odlišná v tom, že v tuto chvíli se případná demolice netýká celé obce a všech obyvatel v ní. Nicméně se stavbou je spojováno zhoršení prostředí pro život, výstavba budov v blízkosti přehrady a další pro některé nežádoucí důsledky. Zároveň se ukázalo, že stavba tzv. malé varianty přehrady přinesla další problematické okamžiky života v obci, čemuž se také budeme věnovat.

4.3.1.1 Skupina A: Přehrada prostě nebude

Hlavním charakteristikou skupiny A je to, že na rozdíl od ostatních dvou skupin věří, že je možné stavbu přehrady ještě zvrátit. Staví se tedy zásadně proti postavení přehrady. Síla skupiny se stejně jako v Horním Jiřetíně ukazuje v místních volbách, protože v době konání výzkumu měla většinu v místním zastupitelstvu. Sdružení nezávislých kandidátů, které zastupuje skupinu A navenek, získalo v roce 2014 46,01 % hlasů a 4 mandáty v sedmičlenném zastupitelstvu a pozici starosty. V té době kandidovaly do zastupitelstva ještě zástupci stran ODS, KSČM a druhé sdružení nezávislých občanů, účast ve volbách byla 68,89 %. V roce 2018 už kandidovaly pouze dvě jasně vymezená hnutí, která už ve svém názvu dávala najevo svůj postoj k přehradě. SNK PROTI PŘEHRADĚ získalo 56,62 %

hlasů a OBČANÉ PRO ROZVOJ OBCE 43,38 % hlasů s volební účastí 71,62 %. To jasně ukazuje, jak je obec rozdělená a stejně jako v Horním Jiřetíně by se mohlo zdát, že pouze na dva tábory.

Hlavní motivací skupiny A je hlavně nedělat žádné změny a strach z následků stavby. Přehrada pro ně reprezentuje novou obec, kterou příslušníci skupiny A nepoznávají. Nechtějí stavět žádné nové budovy, nechtějí rekreační střediska. Dokonce jim nabídky na vybudování nových středisek a institucí přijdou nesmyslná vzhledem k velikosti obci. Naopak v tom vidí přítěž pro obec, která by se o vše najednou musela starat. Pod tímto motivem se skrývá velký strach, že ve chvíli, kdy by ustoupili, otevírají tak cestu tzv. velké variantě přehrady. Ta by způsobila zkázu celé obce a její destrukci. Nicméně ani stavba malé varianty přehrady je neuklidnila.

„No samozřejmě, že nám to tady na mnoho let totálně zbourá obec, že jsme už o tu dolní polovinu více méně přišli, tam se demoluje prostě. A polovina katastru obce už je prostě odepsaná. Ale tady v tom zbytku ještě se má stavět tzv. hráz proti zpětnému vzdmutí. A ta prostě zasáhne tady do toho zbytku až do srdce obce k tomu obloukovému mostu. Obáváme se různých technických problémů. Že ta hráz bude podsakovat.“⁵⁴

Hlavním jejich nepřítelem je Povodí Odry, které má stavbu přehrady na starosti. Příslušníci skupiny A vnímají Povodí Odry jako samostatnou jednotku s vlastními sobecké zájmy bez závislosti na vládě nebo státu. Oddělují podnik tedy úplně od systému schvalování a věří, že právě Povodí Odry stojí za celým rozhodnutím, respektive že na rozhodnutí tlačilo tak dlouho, dokud se jim to nepovedlo.

Podle skupiny A nedochází k žádné skutečné komunikaci mezi obcí a Povodím Odry, pouze k nařizování. Příslušníci skupiny A tak mají největší pocit vyloučení z diskuze o vlastní obci.

„A přijeli s tím, že je to hotová věc, aniž by někdo tušil nebo věděl něco, jo, prostě bylo vyhlášeno, že bude přehrada a tím to zhaslo.“⁵⁵

Kromě nedostatku komunikace skupina A obviňuje Povodí Odry, které tedy symbolizuje stavbu přehrady, ze lhaní, podvádění a podplácení občanů Nových Heřminov. Říkají, že záměrně překrucují skutečnost a potají se scházejí s těmi občany, kteří jsou nakloněni stavbě přehrady. Tím v nich vidí hlavního rozvraceče vztahů v obci. Z jejich

---

⁵⁴ Rozhovor s D., 24. 7. 2018, 00:15:06

⁵⁵ Rozhovor s O., 22. 3. 2019, 00:01:43

pohledu se tedy nejedná o rozdílnost názorů mezi sousedy. Podle skupiny A ti, kteří souhlasí s přehradou, jen podleli manipulaci a uplácení.

Jako velký příklad uvádějí především vykupování nemovitostí v obci. Podle zástupců skupiny A byly pozemky a budovy vykoupeny za nepřiměřeně vysoké ceny. Nevidí v tom ale nějakou dobrotu či snahu o férovou kompenzaci lidí, ale o způsob manipulace a podplácení.

„Třeba tam bydlí člověk a tady vlastní pozemek, takže oni mu tu parcelku, která má hodnotu směšnou, vykoupí za pět miliónů a v tu chvíli je to jejich člověk a kope za ně a bojuje za ně.“⁵⁶

Z toho vyplývá, že podle příslušníků skupiny A nikdo nemůže přirozeně souhlasit se stavbou přehrady. Jediný důvod, který vidí za podporou Povodí Odry, je touha po penězích. Ve svých odpůrcích tedy vidí zrádce, kteří se nechali zmanipulovat a sledují pouze svůj vlastní záměr.

S tím souvisí i kompenzace, které Povodí Odry slibuje obci. Vláda v roce 2014 vyčlenila 420 miliónů korun jako kompenzace pro Nové Heřminovy za problémy spojené se stavbou vodního díla. Tyto kompenzace zahrnují plán postavení kanalizace v obci a náhradu staveb, které skončí na dně přehrady. Pro zástupce skupiny A se jedná o lež. Zástupci skupiny A v kompenzacích vidí pouze zbytečně vynaložené peníze na něco, co se zbytečně bude bourat.

„Tady se furt nabízej kompenzace ve výši 424 nebo kolik miliónů, jenomže oni lidem neřeknou, co se tím myslí. Oni v tom mají všechno to, co tady bude zničeno a bude muset být znovu postaveno.“⁵⁷

Zároveň i negativně vidí velké plány, které jsou v současné době s přehradou spojeny. Přehrada je prezentována nejen jako pomoc proti povodním a suchu, ale také jako příležitost pro region. Ekonomická pomoc celému regionu, ve kterém ubývá obyvatel, hlavně v oblasti rozvoje podnikání a cestovního ruchu. Přehrada Nové Heřminovy jako nová velká investice v zájmu celého kraje (Povodí Odry 2, 2018). Přímo v Nových Heřminovech by se mělo postavit nové fotbalové hřiště za to staré, které se má zrušit, nový most a především kanalizace, která je nutná pro obec tak blízko vodnímu dílu. Z rozhovorů s informanty vyplynulo, že sliby byly mnohem velkolepější, ale časem se ztratily. Nic z toho

---

⁵⁶ Rozhovor s D, 24. 7. 2018, 00:17:54

⁵⁷ Rozhovor s D., 24. 7. 2018, 00:21:56

příslušníci skupiny A nevidí jako pozitivní. Nepředstavují si, že by tyto změny měly vést k rozvoji samotné obce, příchodu nových lidí, ale naopak že to budou věci, o které se malá obec s malým rozpočtem bude muset starat. Všechny nabídky Povodí Odry berou pouze jako snahu uplatit obec. Nedůvěra vůči Povodí Odry vede k tomu, že ani nevěří, že by se některé plány nakonec uskutečnily. A dokonce ani nevěří, že by bylo vodní dílo postaveno tak, aby něčemu zabránilo. Využívají vlastních vědeckých argumentů, aby dokázali, že přehrada nepojme takové množství vody jako při povodních z devadesátých let, že se její stavbou zhorší podmínky života v obci, že se zvednou spodní vody.

Podle příslušníků skupiny A je jedinou motivací pro stavbu přehrady touha po penězích, hovoří o betonářské mafii, která podplatila rozhodující úřady, a celá stavba je nesmyslná.

Členové skupiny A jsou velice aktivní. Kromě kandidování do místního zastupitelstva zakládají spolky a pořádají akce, na nichž dávají jasně najevo svůj postoj. Zároveň reagují veřejně na každou věc, každé prohlášení, každou reportáž, která se nějakým způsobem týká stavby přehrady. Většinou formou otevřených dopisů. To ukazuje, že nemají obavu z toho se projevit veřejně. Naopak se cítí být v právu využít jakékoliv prostředky k tomu, aby upozornili na problematiku stavby přehrady a zvrácení rozhodnutí o její stavbě. Zároveň se ale nejvíce cítí být pod tlakem. Tento tlak přisuzují především zástupcům Povodí Odry, které podle nich používá nekalé praktiky k tomu, aby si získala přízeň obyvatelů v obci. Kromě podplácení je to podle nich i umělé vyvolávání strachu v obyvatelích.

Pocitují také velkou důvěru ve vedení obce. Stavba přehrady bylo největší téma voleb. Vedení obce argumentuje své jednání především závazností k referendu konaném v srpnu 2008. Účast v referendu byla 35 %, tedy hlasovat přišlo 77 lidí a 55 z toho souhlasilo (MVČR). Znění referenda: *Souhlasíte s tím, aby obec Nové Heřminovy aktivně využila všech zákonných prostředků a dalších legitimních nástrojů, aby zabránila bourání budov na území obce v souvislosti s plánovaným záměrem přehrady v obci Nové Heřminovy, zejména aby ve všech správních či soudních řízeních souvisejících s povolováním přehrady v obci Nové Heřminovy vystupovala vždy proti realizaci záměru přehrady* (MVČR). Povodí Odry na toto referendum reaguje na svých stránkách s tím, že se situace změnila. „Obyvatelé Nových Heřminov měli v době konání referenda obavy ze zbourání všech domů v obci z důvodu záměru výstavby velké varianty přehrady. Ta by znamenala zánik celé obce. V té době však vláda rozhodla o malé variantě, která zachovává 80 % obce Nové Heřminovy. Z toho

vyplývá, že v době konání referenda již 80 % občanů nemělo o co bojovat, neboť jejich domy měly zůstat zachovány.

Koncem roku 2016 však vstupuje do platnosti referenda zásadní obrat. V té době byly dokončeny výkupy a obyvatelé obce dotčení výstavbou přehrady své domy dobrovolně prodali novému vlastníkovi, i když věděli, že je hodlá v budoucnu zbourat. Povodí Odry umožnilo původním majitelům ve vykoupených domech dále žít a teprve nyní dochází k jejich postupnému opouštění a demolicím.

Má tedy logiku, aby vedení obce dále bránilo své občany proti bourání budov, když už jsou v majetku jiného vlastníka. Podle mého názoru referendum ztratilo svůj význam a je překrucován jeho výsledek.“ (Pagáč, 2018)

Jako svou strategii si příslušníci skupiny A pro svůj boj proti přehradě zvolili především uzavřenost, odmítání kompromisů a prodlužování procesu zahájení stavby. K tomu využívají především tři věci. První jsou právní souboje. Obec napadá převážně u soudů každé rozhodnutí, které má něco společného se stavbou přehrady. Tato strategie je, co se týče plánování stavby neúčinná, většina stížností byla soudy zamítnuta. Toho času například Nález Ústavního soudu ze dne 8. 11. 2018, sp. zn. I. ÚS 178/15 (Ústavní soud, 2018), kde vedení obce napadalo zamítavé rozhodnutí Krajského i Nejvyššího správního soudu. Nicméně z hlediska oddalování stavby je tato strategie velice úspěšná a skutečně zabraňuje počátkům výstavby přehrady.

Druhou strategií je argumentace odbornými studiemi, které vyvrací užitečnost stavby přehrady. Využívají k tomu především jednu konkrétní studii, kterou sepsal Ing. Václav Čermák v roce 2005 a která navrhuje jiná protipovodňová opatření, než je stavba přehrady. Tato studie je pro skupinu A klíčovým argumentem zbytečnosti stavby přehrady. Skupina A odmítá jakékoliv vyvrácení této studie, která byla poslána do zahraničí pro získání neutrálního posudku.

Součástí této strategie je i spolupráce s neziskovými organizacemi, jako je Hnutí Duha. Příslušníci skupiny A sami mají velké odborné znalosti. Věnují velké množství času a úsilí ke studiu problematiky z různých úhlů a oborů. Nicméně vybírají si z nich především ty, které podporují jejich názor. Při svých vyjádřeních pak používají odborné výrazy a vědecké důkazy, které podporují jejich přesvědčení. Je to strategie, která z nich v očích veřejnosti má především vzbudit dojem někoho, kdo na rozdíl od ostatních problematice rozumí. Proto nevyžívají ani příliš mnoho emotivních výrazů. Ačkoliv se staví do role oběti, je to vždy z pohledu oběti nějaké větší konspirace, lidí, kteří chtějí na úkor malé obce obohatit sami sebe, ačkoliv je jejich plán z odborného hlediska neopodstatněný.

Třetí strategií jsou pak média. Zástupci skupiny A v reportážích vystupují především jako oběti nesmyslného rozhodnutí. Zároveň budují dojem, že kdyby nebylo podplácení či zastrasování obyvatel obce, všichni by stáli na jejich straně. Nicméně na druhou stranu reagují na všechny mediální výstupy, které podle nich poškozují jejich pohled na věc. Jako příklad lze uvést reakci, která je dostupná na webových stránkách obce, na reportáž České televize odvysílané 20. 10. 2020, která podle nich byla nevyvážená (Dokoupil, 2020). V dokumentu jsou patrné některé charakteristiky této skupiny. Například to, že aktivně spolupracuje s vnějšími organizacemi, protože reakci napsal příslušník organizace Hnutí Duha. Jako první problematická věc se autorovy jeví to, že se v reportáži vůbec zmiňuje bourání nemovitostí. Podle příslušníků skupiny totiž stavba přehrady, jak jsme již uvedli, není vůbec jistá. Všechno, co se děje, jako je vykupování nemovitostí nebo jejich bourání, je jen způsob nátlaku a vyhrožování a snaha vykázat nějakou činnost. Je to reakce na další skupiny, které jsou si jisté, že bude přehrada postavena především proto, že se již do celého projektu dalo velké množství peněz. To ukazuje pevnost názoru skupiny A, že ke stavbě nedojde, respektive že je možné jí zabránit.

Skupina A argumentuje tedy strachem z toho, co se stane ve chvíli, kdy vzdají svůj boj, a přehrada se začne stavět. Nevěří v užitečnost stavby, nevěří, že ochrání okolní obce, nevěří, že se jedná o rozhodnutí ve prospěch společnosti.

„V devadesátém sedmém jsme se všichni tady ujistili, kdo tady byl přítomen, že takovou povodeň žádná přehrada prostě nezachrání. Absolutně žádná. Ani ta takzvaná velká, kterou původně plánovali. Která měla být mnohem, mnohem větší než to, co se plánuje teď. A dokonce i sami pracovníci povodí Odry to sami připustili při jednom rozhovoru se mnou. Že opravdu takovou povodeň, tak 97, nejsou schopni zadržet. No ale nic jim to nebrání v tom, aby na veřejnosti a do sdělovacích prostředků stále vypouštěli tyto informace, že před desetitisíciletou vodou a takový.“⁵⁸

Za rozhodnutím postavit přehrada vidí pouze touhu po penězích ze strany Povodí Odry a všech soukromníků, kteří se budou na stavbě podílet. Mluví o „betonářské mafii“, která korumpuje politiky.

---

⁵⁸ Rozhovor s D, 24. 7. 2018, 00:06:09

„Všichni měli takové ty rozumné řeči, na to nebudou stejně peníze. A to stejně nikdy nepostaví. To ještě nevěděli, že současný režim má peníze na všechno, když chce. Hlavně když se z těch peněz dá něco ulít.“⁵⁹

Zajímavé je, že se nezaměřuje na budování obrazu spojené obce, kde všichni bojují proti stavbě přehrady, jako je tomu v Horním Jiřetíně. Otevřeně připouští, že dlouhodobá diskuze o stavbě obec rozděluje. Nicméně naprosto neuznává, že by k rozporům v názorech docházelo jinak než podvratnou činností Povodí Odry a touhou po penězích.

„Že se obec rozdělila na dvě části. Ti, co byli vykoupení v pořádku, se odstěhovali jako v pořádku, ale ti, co nebyli vykoupení a mysleli si, že budou, tak samozřejmě jim záviděli ty peníze, no, tím se to tak nějak rozdělilo a i ti, kteří byli proti přehradě, tak ustupují od toho, že nechtějí přehradu a nakonec chtějí přehradu.“⁶⁰

Používají tedy rozpory mezi sousedy jako další argument, který ukazuje na nesmyslnost stavby a nežádoucí vliv Povodí Odry. Nepřipouštějí, že by někdo mohl mít nějaký jiný důvod k tomu, aby se stavbou souhlasil.

Argumenty pro stavbu přehrady, tedy ochranu před povodněmi a nyní i suchu, berou jako nesmyslné. Naopak sami používají odborné znalosti a posudky k tomu, aby toto vyvrátili.

Abychom to shrnuli, tak příslušníci skupiny A jsou velice aktivní (pořádání akcí, sledování zpravodajství i činnosti Povodí Odry a reagování na něj, pořádání akcí tématicky spojených se stavbou přehrady), využívají odborných posudků a znalostí ke své argumentaci, neobávají se vyjádřit svůj postoj, mají důvěru ve vedení města, věří v nesmyslnost stavby přehrady a jako důvod pro stavbu vidí pouze chamtivost, jsou uzavření vůči vyjednávání, jejich motivem je strach ze změn a nedostatek kontroly nad dalšími plány a cítí se nejvíce pod tlakem.

4.3.1.2 Skupina B: Obět' pro dobro jiných

Skupina B je jediná skupina, která vidí smysl ve stavbě přehrady. Je to nejméně zastoupená skupina, která se nevyjadřuje příliš otevřeně. Zároveň má nejvíce rozporuplné pocity. Na jednu stranu sdílí se skupinou A strach z budoucnosti a Povodí Odry, na stranu druhou se přiklání ke skupině C, která vidí ve stavbě přehrady možnost oživení obce. Rozdíl

---

⁵⁹ Rozhovor s D, 24. 7. 2018, 00:05:24

⁶⁰ Rozhovor s O, 22. 3. 2019, 00:10:54

ovšem je v tom, že motivace skupiny B není vlastní prospěch ani prospěch obce. Je jí hlavně obecné dobro.

Nejzásadnějším okamžikem v jejich rozhodování byly povodně v roce 1997, které zaplavily nejen obec ale i okolní města. Tuto událost berou příslušníci skupiny B jako katastrofickou událost mýtického významu. Vzpomínají na toto období s představou lidské tragédie.

„Ten 97, ten byl asi zlomový, ta povodeň. To se začalo hodně mluvit o tom, že by ta přehrada měla zabránit těm následkům té vody atak dál.“⁶¹

Zajímavé je, že tato skupina nejvíce hovořila o minulosti kraje a o předcích, myšleno Němcích, kteří tu žili. Podle této skupiny byli lidé v minulosti schopni žít po staletí okolo řeky a byli dostatečně moudří na to, aby věděli, jak se vyhnout takovým tragickým událostem. Daleko pod vrstvami různých prohlášení dojdou nakonec k tomu, že obecně zasahování do přírody a přirozeného řádu je špatné. Tedy i stavění přehrad.

„Všechno, co člověk, největší škodná v přírodě je člověk, když se podíváme 100 roků, 150 roků zpátky.“⁶²

Ale zároveň si příslušníci této skupiny jasně uvědomují, že už je pozdě se k něčemu takovému vracet. Nežijí tedy v nějakém iluzorním světě, v němž by se chtěli především vrátit do doby před stovkami let.

„Já nevím, jak se musej teď ty přehrady, já nevím, já nejsem ani ekolog, ani vodohospodář, já jsem [anonymizováno], co si myslí, že lidi by měli žít v souladu s přírodou. A jak vidíte, lidi v souladu s přírodou nežijou.“⁶³

Řeka je už narušená, spojují to především se stavbou vodní nádrže Slezská Harta. Její stavba byla započata už v roce 1987, ale dokončena až v roce 1997. Zajímavostí je, že se podle původních plánů měla napouštět až do roku 2002, ovšem následkem povodní v roce 1997 se naplnila během několika týdnů (Kobza, 2017) Obecně se toto napuštění bere jako pozitivní událost, která zabránila během povodní mnoho životů. Nicméně příslušníci této skupiny si vzpomínají především na to, jak rychle se napouštěla a jak se všichni obávali toho, že praskne.

Jak jsme už zmiňovali, hlavní motivací skupiny B je obecné dobro.

---

⁶¹ Rozhovor s F, 14. 8. 2018, 00:02:16

⁶² Rozhovor s H., 9. 12. 2018, 00:17:13

⁶³ Rozhovor s H., 9. 12. 2018, 00:15:13

„Si musíme uvědomit, že my vlastně tím, že jsme tady podstoupili část naší obce, tak pomůžeme opravdu velkému množství lidí, kteří bydlí taky roky tam dál, zachráníte kus Brančic, Zátoru, Krnova.“⁶⁴

Příslušníci skupiny B se nejvíce obávají nových vln povodní a sucha v budoucnosti. Pro svůj postoj využívají nejvíce ekologické argumenty, ale rozhodně nestudují žádné odborné studie nebo nejsou v kontaktu s žádnými odborníky či organizacemi. Jednoduše jen cítí, že je něco špatně a že přehrada by to mohla vyřešit. Jedná se o instinktivní pocit, že člověk obecně už do přírody zasáhnul, všechno zničil, nic nerespektoval, ale vymyslel zároveň něco, co by do budoucna mohlo zabránit katastrofě.

K tomu, co je špatně, přidávají i opuštěnost obce. Mají pocit, že se odsud lidé stěhují pryč, nic se v obci nemění k lepšímu a ta postupně umírá. Neprojevují ale takovou nevraživost vůči ostatním skupinám v tom smyslu, že by je podezřivali z nějakých pletich či korupcí. Jejich postoje většinou přiřazují přirozeným lidským vlastnostem.

„Já se nejvíc bojím té arogance těch lidí, kteří nevidí to, že pomůžou těm dalším. Prostě každý já, já, já, my tady, zaprděná vesnička, kde stejně nic nemáme, ale budou bojovat o tom, co ani neví, co chtěou. Absolutně jsou v pasti. Maj strach, protože je straší z jedné strany, maj strach z nějakého obrovského kolosu, který se jmenuje povodí Odry, a přitom neví proč.“⁶⁵

Projevuje se u nich největší nepochopení skupiny A. Naprosto nedokáží artikulovat, proč by někdo mohl být proti stavbě přehrady, když znamená tolik dobra. Vidí v ní dobro pro společnost v podobě ochrany proti povodním a zásobárně vody proti suchu a zároveň dobro pro obec, která může využít situace a rozvíjet se.

„Když už ani nevidí, že pomůžou dalším lidem, kolik můžou zachránit lidí, kdyby přišla zase taková povodeň, tohle nikdo nebere v potaz. To mě děsí.“⁶⁶

Pokud hledají slova pro motivaci skupiny A, většinou se vrací k vykupování domů.

Tato skupina nejostřeji vnímá špatné vztahy mezi lidmi v obci a přisuzuje je právě vykupování nemovitostí v obci. Nicméně na rozdíl od skupiny A to nevnímá tak, že by Povodí Odry mělo někoho podplácet, ale její příslušníci jsou přesvědčeni, že když člověk musí opustit svůj dům či pozemek, je správné ho kompenzovat. Rozpory v obci pak vidí

---

⁶⁴ Rozhovor s F., 14. 8. 2018, 00:09:23

⁶⁵ Rozhovor s F., 14. 8. 2018, 00:24:53

⁶⁶ Rozhovor s F., 14. 8. 2018, 00:25:22

v závisti těch, kteří vykoupeni nebyli, když se rozhodlo o malé variantě přehrady. Tedy opět lidské vlastnosti – závisti.

„Protože když můžeme z nějaké Evropské unie něco získat, kdy všechny okolní obce budou mít školku, kterou jsme tu zrušili, všichni budou mít poštu, všichni budou mít něco, oni tady zrušili, pod obecním úřadem byla pekárna, která se přestěhovala, ne proto, že to někomu vadilo, a já to vidím jenom jako závist. Závist, závist.“⁶⁷

Velkou nespravedlnost vidí v jednání zastupitelů obce, kteří jednají především v zájmu skupiny A vyčítají jim hlavně dvě věci: zabrzdování stavby a tedy neochotu obětovat se pro větší dobro, zadruhé to, že se nedokáže postarat o vlastní občany. Podle názoru příslušníků skupiny B měla obec těm, kteří byli vykoupeni, zajistit místo v rámci obce, aby nikam neodešli a mohli si postavit nové domy. To ale obec neudělala. Bez ohledu na to, jak tuto událost vysvětlují zástupci obce, pro příslušníky skupiny B to byla zrada.

„Většina lidí, která tady prodala baráky, tak to byli starousedlíci. A přijde mi, že tady tehle přístup (že jim město nezajistilo náhradní pozemek) je urážka tady těch lidí, který podstoupili vlastní dům, aby pomohli jiným. A tihle tady stojí na druhém břehu a hážou po vás kamenem.“⁶⁸

To ústí ve velkou nedůvěru ve vedení obce. Nicméně tato skupina není aktivní, nijak se neorganizuje. Pokud by nedošlo k událostem v roce 1997 a k přístupu k těm, kterým byly vykoupeny nemovitosti, rozhodně by stála na straně skupiny A. V tuto chvíli se ale spíše přiklání k argumentu rozvoje obce. Jedná se spíše o obranný mechanismus, názor, kterým si sami pro sebe vysvětlují, proč souhlasí s něčím, co jde proti jejich základním instinktům, tedy životu v souladu s přírodou a dodržování přírodních zákonů.

Skupina B je tedy v zásadě proti stavění přehrady. Především z důvodu vyšších principů, nelíbí se jí, jak moc lidé zasahují do přírodního chodu ve svém okolí. Její příslušníci melancholicky vzpomínají na dávné doby (které ale sami nezažili) před odsunem německých obyvatel s tím, že dříve lidé uměli s přírodou žít v souladu. Tedy že povodně byly součástí koloběhu života, ale protože lidé, kteří žili v okolí řeky to věděli a respektovali to, stavěli si domy dál od břehu a nesnažili se řeku zkrotit. Tento jejich náhled na svět ale úplně zbouraly a obrátily naruby povodně v roce 1997. Dodnes popisují události s hrůzou v očích a se strachem, že se tato událost bude opakovat. To bylo zásadní pro změnu jejich postoje.

---

⁶⁷ Rozhovor s H., 9. 12. 2018, 00:41:54

⁶⁸ Rozhovor s F., 14. 8. 2018, 00:34:19

V přehradě vidí vyšší dobro, které pomůže okolním obcím a v důsledku i jim samotným, protože obec získá možnost se rozvíjet.

Povodí Odry není jejich nepřítelem, jako tomu bylo v případě skupiny A. Podnik zasazují do většího systému rozhodování, nevyklučují ho z jiných státních orgánů. Na druhou stranu ovšem kompenzace, které jim byly nabídnuty, přisuzují právě dobrotě Povodí Odry. Podle jejich názoru Povodí Odry nemuselo dělat žádné velké plány na rozvoj obce. Mohlo jednoduše vykoupit nemovitosti a na ostatní nehledět. To, že se podle jejich názoru snaží vše podrobně vysvětlovat a dělá ústupky, je pro skupinu 2 důkazem, že jsou na dobré straně konfliktu.

4.3.1.3 Skupina C: Za rozvoj obce

Třetí skupina, která se během rozhovorů objevila, měla jiné motivy než dvě předešlé. Její největší charakteristikou je, že jsou její příslušníci přesvědčeni o správnosti stavby přehrady ne z důvodů, jako je skupina B, tedy dobro pro jiné obce a celý region v rámci ochrany proti povodním a suchu, ale proto, že je to příležitost pro obec samotnou, aby se mohla rozvíjet. Tato skupina se upnula ke slibům kompenzací a věří, že ve chvíli, kdy bude přehrada postavena, už nebude nikdy hrozit stavební uzávěra, vše se uvolní a díky přehradě se do obce přistěhují noví lidé.

O stavbě přehrady nemá vůbec žádné pochyby. Podle skupiny B to, co dělá skupina A v čele se zástupci obce, je jen oddalování nevyhnutelného.

„Je politické rozhodnutí, které prostě řeklo, že se bude stavět přehrada. To politické rozhodnutí učinila vláda a podpořil to kraj a teď i ústavní soud, který řekl, že je to sice politické rozhodnutí, ale že je i odborně obhajitelná ta přehrada.“⁶⁹

Příslušníci skupiny C tedy mají se skupinou A společné to, že není úplně přesvědčena o tom, že by přehrada mohla skutečně zajistit to, o čem lidé z Povodí Odry hovoří, tedy zabránit povodním. Nevidí tedy užitečnost ve stavbě jako takové. Přesto se podle jejího přesvědčení rozhodně postaví, a to v důsledku politických a ekonomických tlaků.

Přesvědčení skupiny C tedy je, že díky stavbě přehrady si různé skupiny, které nedokáže přesně specifikovat, mohou vydělat mnoho peněz, že je vlastně celá stavba jen jeden velký obchod. To je také důvod, proč se podle skupiny C na stavbu tak tlačí. Věří

---

⁶⁹ Rozhovor s V, 25. 11. 2018, 00:35:23

v propojenost různých zájmových skupin s politickým zastoupením nejen na úrovni kraje ale i státu.

„Ale prostě jsou lidi, který jsou vlastně státní zaměstnanci, rozhodující o těchto věcech, ti ví, kde ty prachy tečou a kde z toho budou mít největší prospěch, mimo jiné ti lidi sedí ve všech radách dozorčích tady tohohle, takže to jsou ti, který z toho mají ten největší byznys, a to je to proces celý tady tý stavby, že.“⁷⁰

Skupina C se ale ve skutečnosti příliš nezajímá o to, zda je přehrada užitečná a zda skutečně dokáže zabránit povodním nebo suchu. Podle jejich příslušníků je tato otázka vedlejší a nemá moc smysl o ní diskutovat. Pokud o této problematice hovoří, používají ji pouze jako berličku pro podporu svého postoje. To, co je pro jejich postoj zásadní, je podle nich fakt, že se přehrada prostě postaví vzhledem k tomu, kolik vlivných lidí na celé stavbě může vydělat. A to je důvod, proč jim přijde lepší se stavbou souhlasit. Mají pocit, že jsou tito vlivní lidé ochotni vložit do přesvědčení obce velké úsilí i peněz a že by toho obec a její obyvatelé měli využít.

„Až umřou ty starší, tak mladším tady nechtěj povolit bydlet, protože nedělaj nic proto, aby získali ty parcely. A to má přímou úměru s tou přehradou, tak to je. Bude přehrada, bude rozvoj zbytku obce. Nebude přehrada, tak, a to se ještě nebavíme o těch 420 miliónech v kompenzačních opatřeních.“⁷¹

Na jejich postoj má tedy velký vliv dlouholetá stavební uzávěra, která byla vyhlášena v 60. letech právě kvůli plánované stavbě přehrady. Příslušníci skupiny C mají tedy naději, respektive věří, že ve chvíli, kdy celá diskuze o přehradě zmizí, to znamená, že bude postavena, bude v obci možné opět stavět a budou do ní přicházet noví lidé.

Nicméně tuto schopnost dále se rozvíjet po přehradě nepřisuzují příslušníci skupiny C nikomu jinému než obci samotné. Hlavní jejich obavou je, že pokud bude obec nadále zdržovat výstavbu přehrady, pak stát, Povodí Odry i ostatní obce kolem vezmou zpátky své podle skupiny C velice štědré nabídky a nechají obec dál chřadnout. Dobré budoucnosti tedy podle skupiny C stojí v cestě pouze skupina A.

„Pro tu přehradu je všeobecný souhlas všude jinde než v dědině Nové Heřminovy. Sousední obce jako na to tlačí, Krnov na to tlačí, Opava na to tlačí, kraj, všichni nabízej pomoc, všichni nabízejí cokoliv, co jako by té obci mohlo být prospěšné. A na druhé straně

---

⁷⁰ Rozhovor s J., 8. 12. 2018, 00:13:02

⁷¹ Rozhovor s B., 17. 9. 2018, 00:07:51

ovšem číhají jak dravci na ty peníze, které Heřminovská obec odmítá. Takže kdokoliv je v dosahu povodí řeky Opavy, tak se bude snažit z toho urvat, když to nechtějí Heřminovy, tak prostě se bude budovat v těch obcích, které jsou buď nad, nebo pod Heřminovama.“⁷²

Největší strach mezi lidmi zařaditelnými do skupiny C tedy panuje z toho, že Heřminovy a tím i oni sami přijdou o nějakou možnost, která se jim vyskytla. Podle jejich přesvědčení, pokud bude obec dál jednat tak, jak to dělá doposud, tak se přehrada stejně postaví, ale obec a její obyvatelé z toho nebudou mít vůbec nic. A dál bude obec vymírat a chřádnout.

Pro vysvětlení svého postoje příslušníci skupiny B nevyužívají tedy argumentů, jako skupina B, která se obrací spíše k obecnému dobru celého regionu, ale argumenty více zaměřené na obec i je samotné. Skupina C je spokojena s tím, že byla zvrácena stavba velké varianty přehrady a tato malá varianta jí přináší v jejích očích pouze kladné věci a příležitosti do budoucna. To, že se opustilo od stavby velké varianty přehrady, berou její příslušníci jako jediný úspěch, kterého bylo možné dosáhnout a zároveň je to pro ně konec boje proti přehradě.

„Na tu velkou variantu se všichni koukali samozřejmě špatně. Neznám člověka, kterej by s tím tady souhlasil. To byli jednoznačně asi všichni proti. Potom se chvílička vedla diskuze, co se týká obce. Tam si myslím, že se to dotlačilo k té malé variantě.“⁷³

Všichni napříč skupinami vysvětlují, že velká varianta přehrady se nelíbila nikomu a tehdy byli všichni na jedné lodi. To, že se přistoupilo nakonec k malé variantě přehrady berou informanti ze skupiny C nejen jako úspěch vlastní, ale i dobrou vůli státu a v důsledku Povodí Odry. Zároveň je to pro ně uzavřená záležitost a na rozdíl od skupiny A si nemyslí, že by se někdy plány na velkou variantu přehrady mohly vrátit.

„Původně se jaksi bránilo tomu, aby obec nezanikla. Vyhověli v tom smyslu, že schválili takzvanou malou variantu, která v podstatě se nedotkne podstatné části území.“⁷⁴

Na rozdíl od skupiny A si ani nepřipouštějí, že by se stavbou přehrady na území obce mohlo docházet k nějakým nežádoucím jevům a pokud ano, tak se bude jednat o dočasnou záležitost, kterou ale stojí za to překonat.

---

⁷² Rozhovor s V., 25. 11. 2018, 00:28:31

⁷³ Rozhovor s B. 17. 9. 2018, 00:02:40

⁷⁴ Rozhovor s V., 25. 11. 2018, 00:06:22

„Možná prašnost z toho bude nějaká nebo bůh ví co. A jestli se bude dělat nějaká kanalizace, tak to se taky rozkope obec. Z toho mají lidi určitě trošku obavy. Ale to jsou všechno záležitosti dočasné. To není důvod se obávat čehokoliv.“⁷⁵

Navzdory tomu, že nejsou informanti ze skupiny C sami přesvědčeni o smysluplnosti přehrady, jsou kvůli argumentům skupiny A nuceni o tom diskutovat. To vede k tomu, že stejně jako skupina A studují problematiku vodohospodářství a jsou dobře obeznámeni s technickými parametry samotné přehrady. Často se opírají o skutečnost, že Povodí Odry zaměstnává odborníky a využívají jejich argumenty. V té souvislosti také odmítají postoj skupiny A, která tvrdí, že Povodí Odry s nikým nejedná a nic nevysvětluje.

„Kdo chtěl poslouchat, tak oni to tam polopaticky vysvětlovali asi třikrát, čtyřikrát dokola. Vyvraceli jim ty nesmyslné argumenty.“⁷⁶

Naopak Povodí Odry vidí jako jediný relevantní zdroj informací, protože je součástí systému, který přehradu schválil. Podle příslušníků skupiny C je nesmyslné obracet se na kohokoliv jiného, protože ten o ničem nerozhoduje.

Příslušníci skupiny C jsou také velice aktivní. Zakládají hnutí, kandidují do místního zastupitelstva a setkávají se se zástupci Povodí Odry a hájí jeho postoje. To je věc, kterou jim nejvíce vyčítá skupina A a používá to jako důkaz jejich zrady. Jsou navíc rozladěni z toho, že podle nich ti, kteří jsou na jejich straně, nedělají dost pro to, aby zvrátili současné směřování obce.

„V prvé řadě do voleb vůbec nešli lidi, který tam měli jít. [...] Kdyby ti idioti udělali aspoň dvě kandidátky.“⁷⁷

Podle nich je v obci více lidí, kteří jsou na straně skupiny C. To, že se nevyjadřují nebo jsou nečinní, přisuzují aktivitám skupiny A, která podle nich šíří nesmyslný strach mezi obyvateli a využívá nekalé praktiky, a nedostatku informovanosti.

„Já si myslím, že v tom hraje z 99% neinformovanost, nevědomost. Že teď tady zase udělali nějakou přiblblou petici. Nesmyslnou. A podepisují to lidi, který tady už dávno nemají trvalé bydliště. Dávaj to podepsat starejm lidem. Já se pak ptám, vy jste to podepsali, vždyť oni říkali, že je tam jenom tohle, tohle, tohle. Lžou jim do očí. Ty mu to podepíšou, a

---

⁷⁵ Rozhovor s V., 25. 11. 2018, 00:40:43

⁷⁶ Rozhovor s G., 14. 8. 2018, 00:20:56

⁷⁷ Rozhovor s J., 8. 12. 2018, 00:15:33

pak se s tím chlubí, že mu to skoro všichni podepsali. On to skoro nikdo nečet a jen mu věřili.“⁷⁸

Príslušníci skupiny C necítí strach vyjadřovat svůj názor, naopak jim přijde zákeřné, jak příslušníci skupiny A tvrdí, že je čeho se bát, a podle skupiny C skupina A pouze zbytečně šíří nesmyslný strach.

„S nima se dá mluvit [s Povodím Odry – pozn. autora], nikdo nikoho neperzekuuje, oni nemaj ani jak. Nechápu ten princip. Jak by je mohli zastrašovat, to jim jen místní zastupitelstvo tluče do hlavy v hospodě a je tady panika jen, nic jinýho to není.“⁷⁹ Tomu přisuzují i to, jak dopadlo referendum v roce 2008. *„A potom to dopadlo nějakajma nesmyslnejma referendama, který neměly hlavu, patu z mýho pohledu. A tím začalo takové to napětí v té obci.“⁸⁰*

Skupina C vnímá silně rozpory mezi obyvateli obce. I její příslušníci vidí pouze dvě strany sporu.

„Ale zažil jsem xkrát, že prostě ta dědina je úplně nesmyslně rozdělená na tzv. Přehradáře a proti přehradě, takže jsem zažil opravdu xkrát, kdy někdo vlez do hospody a přehradářů sem, přehradářů tam.“⁸¹

Kořeny napětí mezi obyvateli vidí ve dvou věcech. První z nich je už zmíněné šíření strachu skupinou A, druhou pak závist těch, jejichž nemovitosti a pozemky nejsou na území, které se bude nebo už vykoupilo.

„Já se domnívám, že dost velkou část důvodů, které vedou lidi k protestům, je, že ti lidi, kterým byly vykoupeny nemovitosti, tak ti byli velmi dobře zaplacení státem, velmi dobře. A to je prostě zlé, protože ti ostatní můžou závidět.“⁸²

Podle příslušníků skupiny C tedy důvodem rozporů není samotná stavba přehrady. To naznačuje, že nevěří proklamované motivy těch, kteří proti přehradě bojují. Nemyslí si, že by bojovali pro dobro obce, ale že jen cítí takovou závist, že nikomu už nepřejí, aby si v životě polepšil.

---

⁷⁸ Rozhovor s G., 14. 8. 2018, 00:26:55

⁷⁹ Rozhovor s G., 14. 8. 2018, 00:12:57

⁸⁰ Rozhovor s I., 14. 8. 2018, 00:04:18

⁸¹ Rozhovor s J. 8. 12. 2018, 00:28:22

⁸² Rozhovor s V. 25. 11. 2018, 00:07:13

„Se to rozdělilo na dva tábory. Ti, co byli vykoupení a ti, co ne. Takže tady vznikla značná závist. To tady udělalo taky hodně s psychikou lidí, že ti dostali tolik peněz a tolik, a ti nebyli vykoupeni a musej tady zůstat.“⁸³

Příslušníci skupiny C už z podstaty svého postoje nedůvěřuje vedení obce. Naopak mu vyčítá, že svým konáním zdržuje obec od skutečného rozvoje, způsobuje, že kompenzace nebudou kvůli protestům tak štědré a že se zabývá pouze a jenom tím, aby zabránilo stavbě přehrady, zatímco přehlíží další běžné záležitosti.

„Tady kulturák, co je tady zavřenej, ještě není zkolaudovanej, tak nejsou schopný s tím nic udělat, řeší se tady jen přehrada, Rock proti přehradě, a to je ve finále vlastně celej program obce. Nic pro lidi se tady neděje.“⁸⁴

Skupina C se cítí nejvíce osaměle. Její příslušníci mají pocit, že přes veškerou jejich snahu nejsou vyslyšeni. Tak to cítí například z toho, jakým způsobem využívá podle jejich názoru skupina A média k tomu, aby vyvolala obraz obce bojující proti přehradě. Mají pocit, že všichni, kteří se zapojují do diskuze a nejsou součástí obce, pouze lžou a využívají situaci k vlastní prezentaci. Tak vidí i neziskové organizace, které spolupracují s vedením obce.

„Jo, organizace Duha, ale to byl snad jen jeden člověk. Já jim jako fandím, ať se neničí životní prostředí tak, jako se ničilo, to bylo špatně. Ale tohle, co se tady děje, že do takových staveb může kafrat, nevěřím, že je to nějaký odborník, nevěřím, že je ani na tu ekologii. Mám pocit, že do toho fakt mele každý.“⁸⁵

Skupina C je tedy velice aktivní skupina, která se cítí nejvíce vyloučena z diskuze. Její příslušníci se organizují především do politických hnutí, mají odborné znalosti, kterých využívají pro obhájení svého postoje. Jejich hlavní motivací je rozvoj obce. Tu nyní vidí jako chátrající opuštěnou vesnici, obávají se sloučení s Bruntálem kvůli odcházejícím lidem. Ve stavbě přehrady a hlavně v kompenzacích, které jsou obci nabízeny, vidí jedinou naději, jak restartovat šedesát let upadající domov a přivést do něj mladé lidi a obnovit podle nich lepší minulost. Obecně se hodně obracejí do minulosti a dob, kdy obec byla schopná poskytnout svým obyvatelům služby, jako byly obchody či pošta. Po takové budoucnosti touží.

---

⁸³ Rozhovor s I., 14. 8. 2018, 00:04:42

⁸⁴ Rozhovor s I., 14. 8. 2018, 00:18:58

⁸⁵ Rozhovor s I., 14. 8. 2018, 00:41:56

Mají pocit, že se nyní otevřelo nějaké okno, respektive že Povodí Odry otevřelo okno, díky kterému je toto všechno možné. Obávají se ale, že pokud obec nejen že nebude jednat s Povodím Odry, ale ještě zabraňovat stavbě přehrady, tak se okno zavře a obec nebude ze stavby mít nic. Nevěří totiž ve smysluplnost přehrady jako takové, tudíž nevidí výhody v samotné její výstavbě na rozdíl od skupiny B. Podle skupiny C se mohou stát pouze dvě věci. Podle ní se přehrada prostě postaví. Ale pokud bude obec k nepochopení skupiny C neustále překážet výstavbě, tak buď dojde k vyvlastňování majetků a zastavení nabídek kompenzací, nebo se přehrada přesune jinam a jiná obec z toho bude mít prospěch.

4.3.1.4 Vztahy mezi skupinami

Všechny skupiny, které se utvořily následkem diskuze o stavbě přehrady na řece Opavě, mají společné, že nechtějí demolici obce a v minulosti nesouhlasily s velkou variantou přehrady. Všichni informanti, pokud by měli reálnou možnost, zabránili by stavbě jakékoliv přehrady v jejich obci.

Do jejich postoje ovšem zasáhly dvě klíčové události. První byly povodně v červenci 1997, které některé obyvatele obce donutily zamyslet se nad budoucností celého regionu. Druhou událostí pak bylo rozhodnutí o malé variantě přehrady, což znamená, že ve chvíli, kdy probíhal výzkum, nehrozila demolice celé obce. Tyto dvě události se dotkly především skupiny B a skupiny C. Skupina B byla ovlivněna především povodněmi v roce 1997, a tedy své argumenty založila na potřebě ochránit celý region, vidí vyšší účel stavby přehrady. Skupina C viděla ve schválení malé varianty přehrady velký úspěch a spokojila se s ním. A nejen to, v celé záležitosti si pro sebe našla vlastní, nový cíl, kterým obhájí svůj postoj. Tím je šance pro obnovení obce a její budoucí rozvoj ve světle dlouholeté stavební uzávěry, která tomuto rozvoji bránila.

„To už není otázka, jestli je někdo pro, já bych taky nebyl pro žádnou přehradu, ale dneska prostě už jiná možnost, aby ty Heřminovy prostě začaly žít, není. Tady už jde vyloženě o přežití té dědiny.“⁸⁶

Jediná skupina A svůj postoj vůči přehradě nezměnila nikdy. Od počátku zůstává pevná ve své snaze zabránit jakýkoliv způsobem stavbě jakékoliv variantě přehrady. V přehradě vidí změny, na které není podle jejich názoru obec připravena, a uvolnění cesty pro další a další vyjednávání, které by, jak se domnívají, mohlo vést k návratu k velké

---

⁸⁶ Rozhovor s G., 14. 8. 2018, 00:52:34

variantě přehrady. Skupina A odmítá jakékoliv sliby o kompenzacích a budoucích možnostech. Je to také jediná skupina, která stále věří, že je možné stavbu přehrady zvrátit, buď aktivní činností, nebo jen vyčkáváním.

„I dneska maj lidi tehleten názor, že se to stejně nepostaví, že na to nebudou peníze.“⁸⁷

Největší nevraživost panuje mezi skupinou A a ostatními dvěma skupinami. Skupina B a skupina C stojí vlastně na jedné straně, různí se především motivací ke svému postoji. Skupina B chce především zabránit dalším povodním v celém regionu, obává se každého deště. Cítí se jako dobrovolné oběti pro prospěch okolí, tuto oběť považuje za nutnou za účelem pomoci velkému množství lidí. Skupina C je více zaměřená na samotnou obec a sebe sama. Největší strach má z toho, že by se Nové Heřminovy důsledkem vylidňování opět staly součástí města Bruntál a fakticky by zanikly. Vzpomíná na doby, kdy obec měla veškerou občanskou vybavenost, a je nejvíce zasažena stavební uzávěrou.

Přesto se dá říct, že skupina C a skupina A stojí nejvíce proti sobě. Skupina B je totiž více odevzdaná, méně aktivní a jen její příslušníci nedokáží pochopit, proč někdo další nechce učinit tu oběť, kterou považují za nutnou. Skupina C cítí mnohem více naléhavost konat.

„Oni to jen zdrželi o pět let, o kolik to ještě můžou zdržet? O dva roky? A to pak tady nic nebude, peníze nebudou mít, a to pak teprve lidi zjistí, o co přišli, tak vezmou klacky a tak vám to spočítají, že to bude teprve rachot.“⁸⁸

Příslušníci skupiny C nejvíce vyčítají skupině A, která má zastoupení ve vedení obce, nečinnost a podle nich nesmyslné bránění něčemu, co obci v důsledku pomůže. Příslušníky skupiny A považují především za neinformované lidi, se kterými je snadné manipulovat.

„Já nevím, prostě, protože ti lidi nepřemýšlí, protože ti lidi prostě vůbec neví.“⁸⁹

Vyčítají některým zástupcům skupiny A, že šíří strach, který je neopodstatněný. Obávají se, že pokud bude situace pokračovat tak, jak se nyní jeví, obec přijde o všechny výhody, které podle nich ze stavby přehrady vyplývají. Jejich rozhořčení se projevuje více aktivně, organizují, kontaktují Povodí Odry i výše postavené úředníky, snaží se ukázat světu, že obec jako celek není proti stavbě přehrady.

---

⁸⁷ Rozhovor s D., 24. 7. 2018, 00:06:00

⁸⁸ Rozhovor s G., 14. 8. 2018, 00:44:59

⁸⁹ Rozhovor s J., 8. 12. 2018, 00:34:23

Podle skupiny C je nejrozumnější jednat s Povodím Odry a získat si pro obec tak více výhod, než je jim nyní nabízeno, nebo alespoň zachránit to, co už bylo slíbeno. Povodí Odry vnímají spíše jako podnik, se kterým je možné se domluvit a diskutovat. Skupina B Povodí Odry vidí ještě více pozitivně. Podle jejich názoru je přehrada nutností a má smysl. Skupina B vnímá podnik Povodí Odry jen jako nástroj rozhodnutí, které přišlo na základě uvážené diskuze. Skupina B si myslí, že ve skutečnosti by Povodí Odry v rámci vyššího smyslu mohl klidně pozemky a domy vyvlastňovat a nikoho se na nic neptat. Místo toho ale ochotně jedná s obyvateli obce, nechce nic vyhrocovat. Skupina B vnímá zástupce Povodí Odry jako slušné lidi, kteří chtějí vyřešit situaci s povodněmi a kteří by díky svým pravomocem mohli vyhrožovat, ale místo toho trpělivě vysvětlují.

Na rozdíl od skupiny A, která považuje Povodí Odry za zlo, obviňuje ho z nekalých praktik a obává se všeho, co plánuje. Nevěří, že podnik jedná upřímně, že říká všechno, ale zatajuje důležité informace, ignoruje požadavky obyvatel obce a ve skutečnosti plánuje rozšíření plánu stavby.

„Oni mi odpověděli nakonec s tím, že oni budou jednat pouze s občany, kteří jsou v záplavové a vykupované části. A s druhýma se nebudou bavit, protože oni asi nejsou občané Nových Heřminov, tak jsem to pochopila, všichni jsme to pochopili, že my, kteří teda nebudeme vykupováni, nejsme občany Nový Heřminov, takže dodneška nevíme.“⁹⁰

Argumentace mezi jednotlivými skupinami probíhá také jinak. Skupina A a skupina C proti sobě jde především argumenty, které obsahují odborné znalosti z oblasti vodohospodářství a ekologie. Zde se ukazuje, že jejich aktivita vede k tomu, že si příslušníci obou skupin podrobně vyhledávají informace a studují plány přehrady. To je zajímavé hlavně z toho hlediska, že skupina C rozhodně není přesvědčena o prospěšnosti přehrady. Naopak ji považuje za zbytečnou a myslí si, že nezabrání povodním, jak je slibováno. Příslušníci skupiny jsou ale přesvědčeni, že není možné rozhodnutí zvrátit, že se přehrada prostě postaví.

„Já bych si strašlivě přál, aby nebyla. Ale ono nebude na naše výplaty, na naše důchody, ale ta přehrada bude, protože prostě při současném systému, jakým se dotuje všechno v tomto státě, ta touha stavět, je neskutečně silná. A i přesto, že za těch 10 let se to celé překopalo vlastně zprava doleva, tak v konečném důsledku vidíte, že nerozhodují v tomto státě podle svého nejlepšího vědomí a svědomí a podle toho, jakou maj představu o

---

⁹⁰ Rozhovor s O., 22. 3. 2019, 00:08:49

dané věci, ale rozhoduje se podle nějakého nesmyslného politického já tomu říkám harašení, ale oni tomu vždycky říkají ta volební politická poslušnost.“⁹¹

Skupina B spíše argumentuje nesmyslností selháním lidských vlastností. Nedokáže si vysvětlit, proč by někdo jednal proti dobru celku, nedokáže ani popsat, jaké by mohla mít skupina A motivy.

*„Já nevím, co v těch lidech je, jestli oni si myslí, na jedné straně chtějí peníze, na jedné straně budou říkat prostě, já nevím, jestli oni chtějí velkou přehradu, já to nevím. Já tomu nerozumím. Já těm lidem nerozumím, ale cítím, že je averze.“*⁹²

Všechny skupiny připouštějí, že obec je rozdělená. Ve vyjádřeních se objevují výrazy jako „přehradáři“ a „demagogové“. Jak již bylo popsáno výše, mnozí se obávají vyjádřit svůj názor. To se netýká skupiny A, jejíž příslušníci velice hlasitě bojují proti přehradě. Skupina B a skupina C vyčítá skupině A, že se odkazuje na referendum z roku 2008. Podle jejich příslušníků bylo celé postaveno špatně a ve skutečnosti není většina proti stavění přehrady. To si myslí především skupina C.

Konflikty v obci se projevují především na úrovni slovního napadání a ukončování komunikace se sousedy, které nesdílejí stejný názor.

„Já jako se tak nestýkám s nimi, takže je vidět, prostě oni budou na sebe pořvát, oni si budou skákat do řeči a každý chce mít teda to svoje a nejvíc ti, kteří jsou pro stavbu přehrady.“

Konflikty se vyskytují především během jednání zastupitelstva nebo během jiných setkání, které se týká přímo problematiky stavby přehrady. Nicméně rozdělenost obce zasahuje i do běžného života obyvatel. Nedochozí ke konfliktům jen při setkávání na veřejných místech, ale někteří mají zkušenosti i s nalezením anonymních vyhrožujících dopisů. Obec je malá a je složité se vyhýbat svým spoluobčanům.

Mnozí za konflikty vidí závist. Závist zmiňuje především skupina B, která celou situaci vnímá více emotivně. Nicméně ji zmiňují všichni, ovšem z jiného pohledu. Závist se podle informantů rozšířila mezi obyvateli obce v době, kdy začalo docházet k vykupování nemovitostí v oblasti, která má být demolována. Podle svědectví byly pozemky a nemovitosti vykoupeny za mnohem vyšší, než je tržní cena.

---

⁹¹ Rozhovor s J. 8. 12. 2018, 00:41:41

⁹² Rozhovor s H. 9. 12. 2018, 00:23:32

„Chajda na spadnutí, která by byla ke koupení maximálně za půl milionu i s pozemkem, tak najednou stojí 5 miliónů a to s těma lidma zamává.“⁹³

Skupina A vidí ve výkuech nemovitostí za vysoké kompenzace nástroj Povodí Odry, jak manipulovat s lidmi, aby souhlasili s přehradou. Vidí v tom snahu obrátit lidi v obci proti sobě, uplatit je a hlavně ostatní, kteří nebyli vykoupeni, zviklat tak, že až přijde na řadu, a podle skupiny A taková situace není nepravděpodobná, obnovení velké varianty přehrady, budou se lidé předhánět, kdo prodá své majetky za tak velké ceny.

Skupina C vnímá závist mezi obyvateli tak, že je to naopak důvod, proč jsou ti, kteří nebyli vykoupeni, proti stavbě přehrady. Podle jejich zástupců jsou především příslušníci skupiny A zahořklí, že oni nedostali peníze, tak se rozhodli protestovat. Druhá věc, kterou v této souvislosti vidí jako zradu, je to, že obec nebyla schopná vykupovaným zajistit náhradní pozemky.

„Plus samozřejmě ti lidi, který by byli vykoupeni a tam prostě i ty mladé rodiny, které s děčkama, které byli vykoupeni a přišli na obec, řekli, chceme tady postavit, tak tohleto, tahle ta garnitura jim řekla, máte smůlu, na obci není jediný stavební místo a taky není.“⁹⁴

Skupina C vnímá to, že si obec nedokázala vinou nejednání s Povodí Odry zajistit více prostoru pro svůj rozvoj už během jednání, jako největší selhání a další důvod vylidňování obce.

Vztahy v obci Nové Heřminovy jsou tedy diskuzí o stavbě přehrady velice narušeny. Celá situace způsobila nevráživost mezi jednotlivci a podezírání jejich jednání. Obviňují se navzájem z nekalých praktik, hlouposti, závisti a neschopnosti.

---

⁹³ Rozhovor s D., 24. 7. 2018, 00:30:04

⁹⁴ Rozhovor s J. 8. 12. 2018, 00:33:12

4.3.2 Nové Heřminovy: Interpretace dat

Během analýzy jsme v rozhovorech charakterizovali několik kategorií, které se většinou shodovaly s těmi, které se objevily při rozhovorech v obci Horní Jiřetín:

Téma	Subtéma
Stavba přehrady	<ul style="list-style-type: none"> • Prosperšnost/neprosperšnost výstavby • <u>Možnost zabránit stavbě</u>
Vyšší účel	<ul style="list-style-type: none"> • Rozvoj obce • Ochrana před povodněmi
Zachování	<ul style="list-style-type: none"> • Změny v obci • Obavy z budoucí podoby obce
Soudržnost	<ul style="list-style-type: none"> • Soudržnost obyvatel (konflikty, incidenty, obraz soudržnosti) • Vykupování nemovitostí (výkupy nemovitostí, závist, ceny za vykoupění, odchod obyvatel)
Pocit vyslyšenosti	<ul style="list-style-type: none"> • Zastoupení v institucích • Důvěra institucím • Přístup k médiím • Strach/Odvaha vyjádřit vlastní postoj
Vztah k obci	<ul style="list-style-type: none"> • Rodinná historie příchodu do obce • Vnímání okolí
Strategie vyrovnávání	<ul style="list-style-type: none"> • Aktivita/pasivita jednání • Spolupráce s dalšími subjekty • Opatření do budoucnosti • Přání do budoucnosti • Získávání odborných vědomostí

Z hlediska hierarchie témat jsou klíčové dvě kategorie, které pak vedou k vytvoření si postoje ke stavbě přehrady. První z nich je zachování, čímž je myšleno zachování obce v podobě, jakou má. Tato kategorie je utvářena třemi podkategoriemi – vztah k obci, pocit vyslyšenosti a soudržnost.

Skupina A má velice silný vztah k obci v podobě, kterou nyní má. Jejím zástupcům vyhovuje způsob života, který mají a obávají se jakýchkoliv změn v obci. Ať už se jedná o změnu okolí v podobě velké betonové zdi přehrady, přemístění například fotbalového hřiště, stavba obchvatu obce nebo vybudování kanalizace. To všechno narušuje v jejich představách poklidný život, který nyní v obci mají. Upínají se k jednotlivostem, které jejich

obec tvoří, jako je například most přes řeku, a neumí si představit, že by to všechno zmizelo. Skupina A také nepocituje strach vyjádřit svůj názor. Naopak to dělá velice hlasitě a necítí nějakou potřebu jej zatajovat. Díky zastoupení ve vedení v obci mají pocit vyslyšenosti a důvěřují krokům, které zastupitelstvo činí v boji proti stavbě přehrady. Nicméně cítí, že obec je rozdělena a jejich hlas nemá takovou sílu, jakou by si představovali. Věří však, že je možné stále ještě stavbu vodního díla zvrátit. Konflikty mezi obyvateli považují zástupci skupiny A za malicherné pŕtky a důsledek činnosti Povodí Odry mezi obyvateli. To vede k tomu, že ve skutečnosti je největší jejich protivník právě Povodí Odry a ne jejich spoluobčané. Věří, že asi se situace vyjasní v jejich prospěch, vše se uklidní.

Míra vnímání obce jako něčeho nedotknutelného je u skupiny B narušována vztahem k celému regionu, o jehož záchranu se snaží a kterému se chce obětovat. Je tedy mnohem slabší než u skupiny A. Skupina B se rozhodně necítí být vyslyšena. Má pocit, že diskuze se v obci vede špatným směrem k peněžům a vlastnímu prospěchu. Protesty proti stavbě přehrady vnímá jako selhání lidských vlastností. To na ně dopadá i v podobě silného vnímání rozporů mezi obyvateli obce. Považují ty, kteří se obětovat nechtějí, za morálně špatné lidi, arogantní a takové, kterým jde jen o vlastní prospěch.

U skupiny C lze najít velkou míru dobrého vztahu k obci ale v podobě, jakou měla v minulosti. Její zástupci vzpomínají na doby, kdy z obce lidé tolik neodcházeli, protože měla veškerou občanskou vybavenost. Zde je důležité upozornit, že tento postoj nemají pouze starší příslušníci skupiny, kteří tuto dobu zažili. Příběhy o fungujících obchodech, poštách a dalších institucích přímo v obci se předávají na mladší generace. Nejhůře snáší dopady stavební uzávěry a ve stavbě přehrady vidí jedinou možnost, jak ji ukončit nadobro. Současný stav obce jim tedy nevyhovuje, touží po tom, aby se změnila, aby se rozvíjela.

Na jednu stranu má skupina C pocit, že její požadavky jsou částečně vyslyšeny, protože ke stavbě přehradě přeci jen dojde. Ovšem tento pocit je narušován jednáním zastupitelstva obce, které podle jejich názoru jde úplně proti jejich prosbám. Obávají se, že toto jednání povede k tomu, že obec přijde o své šance na změnu. Ztrácejí naději pokaždé, když místní volby vyhrají zástupci skupiny A, pokaždé když je obcí podáno další odvolání či stížnost, pokaždé když se snaží o získání více prostoru a nedaří se.

Silně vnímá skupina C i rozdělení obyvatel obce. Ty, které nesouhlasí se stavbou přehrady, vidí jako lidi, kteří nejsou dostatečně informováni o situaci a lpí na něčem, co je už stejně dávno ztraceno.

Druhou klíčovou kategorií je pak vyšší účel, který vytváří míra pocitu smysluplnosti stavby přehrady v podobě ochrany proti povodním a snaha o rozvoj obce.

Skupina A má míru vnímání problematiky stavby přehrady jako něčeho vyššího, něčeho dobrého pro více lidí na nejnížší úrovni. Naprosto nesouhlasí s tím, že je přehrada nutná pro ochranu jakékoliv obce. Podle skupiny A je stavba přehrady pouze možnost pro některé firmy a úředníky, jak nečestně získat finanční prostředky.

Rozvoj obce nechtějí, respektive nevidí jej jako nějaký vyšší účel, protože si nemyslí, že je potřeba. Se všemi změnami v obci si spojují příslušníci skupiny A jen problémy pro obec samotnou a narušení jejího poklidného a podle nich přirozeného řádu. Skupina A tedy vůbec nevidí ve stavbě přehrady žádný vyšší účel.

Skupina B má naopak velice silné vnímání subkategorie Ochrana před povodněmi. Strach z povodní plynoucí především ze zkušeností z roku 1997 dokonce obrátil jejich původní postoj, že člověk by měl žít v souladu s přírodou a nezasahovat do ní, že příroda vždy ví, jak si poradit. Tragédie povodní byla pro tuto skupinu naprosto zásadní pro tvorbu jejich postoje. Cítí vysokou míru solidarity s dalšími lidmi.

Možnost rozvoje obce díky nabízeným kompenzacím je pro tuto skupinu spíše vedlejší efekt, se kterým ale souhlasí a díky němuž najde společnou řeč se skupinou C. Necítí však takovou naléhavost jednat s Povodím Odry. Stavba přehrady jim přijde jako logický krok v ochraně obyvatel v povodí řeky Odry.

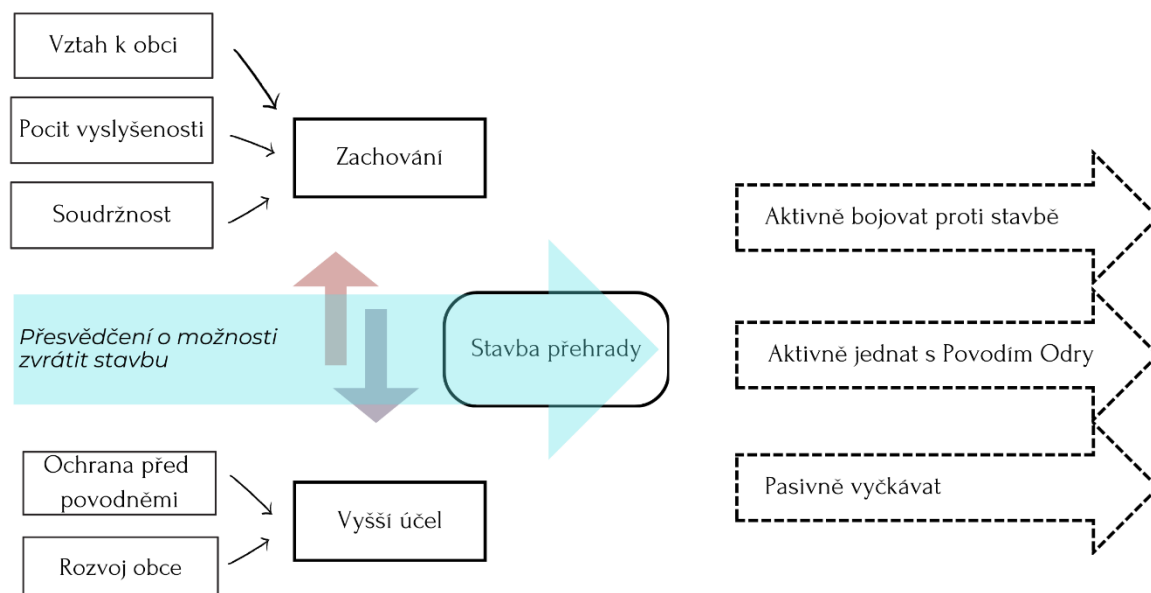
Postoj skupiny C je naopak nejvíce formován vnímáním rozvoje obce jako vyššího účelu. Podle přesvědčení jejich zástupců to není záležitost vlastního prospěchu, ale prospěchu celé obce. Nemyslí si, že by stavba přehrady měla nějaký význam v ochraně obyvatel, ale cítí ji jako příležitost pohnout se z místa, na kterém podle svého názoru zůstala trčet.

U této skupiny je nejvíce zřetelný pocit naléhavosti jednat a konečně přehradu postavit. Nečinnost v tomto směru jí přijde sobecká a absolutně ji nechápou. U příslušníků skupiny C se objevuje strach z toho, že bude šance na dobrou budoucnost zničena nečinností. Protože nevnímají přehradu samotnou jako něco účelného a dobrého, byla by pro ně ztráta kompenzací a dalších výhod, o kterých jsou přesvědčeni, že jich mohou dosáhnout, naprostá tragédie. Nejen, že by byla postavena přehrada, kterou ve skutečnosti nechtějí, ale ještě by obec podle jejich slov postupně zanikala.

K postoji o stavbě přehrady a reakce na ní ovlivňuje ještě jedno téma trochu v pozadí. Není možné jej určit za samostatnou kategorii, protože je součástí kategorie Stavba přehrady. Nicméně toto subtéma má velice silný vliv. Je jím přesvědčení informantů o tom, zda se dá, nebo nedá stavbě přehrady zabránit. Skupina A je o možnosti stavbu přehrady ještě zastavit naprosto přesvědčena. To vede i k tomu, že je jejich reakcí aktivní boj. Skupina B ani

skupina C si nemyslí, že je možné stavbě přehrady zabránit. Podle skupiny B je přehrada obecně prospěšná a tedy nutná, podle skupiny C už se na její plánování vynaložilo takové množství peněz a síly, že už to stát nezastaví.

Graf 2: Hierarchie témat Nové Heřminovy

Podrobnější náhled na to, jak jednotlivé skupiny vnímají kategorie a podkategorie, je možné najít u každé skupiny zvlášť.

4.4 Skupiny Horního Jiřetína a Nových Heřminov podle Modelu ohrožení

Jako první otázku, pokud chceme aplikovat Model ohrožení, kterou si musíme položit, je, zda se vůbec situace v Horním Jiřetíně a dalších obcích ohrožených demolicí, dá využít pro Model ohrožení. Smith svůj model používá pro situaci hrozby ponížení, které popisuje jako stav, kdy je status člověka převrácen a je přepracována jeho identita. Toto ponížení charakterizuje třemi aspekty: (1) podmanění si těch, kteří byli volní, (2) sestup do nižších pater společnosti a (3) vyloučení z nějaké specifické skupiny (Smith, 2018: 163).

Pokud sledujeme tyto tři aspekty, je jasné, že situace v Horním Jiřetíně je naprosto vhodná pro aplikaci modelu. První aspekt lze vidět v tom, jak málo lidé v Jiřetíně vnímají svou schopnost o čemkoliv rozhodovat. Jsou poníženi tím, že nemohou sami říct, zda jejich město má zůstat stát, nebo se má demolovat. Ačkoliv na situaci mají názor a někteří konají jistým směrem, nemyslí si, že by to byli právě oni, kdo o něčem rozhoduje. Dokonce i činnost vnějších organizací, které pomáhají různým stranám problému, jsou stále „ti zvenku“. Podle názorů všech informantů by to měli být právě obyvatelé Horního Jiřetína, kteří budou mít poslední slovo. To můžeme vidět v pořádání místních referend a akcí a snahy komunikace v médiích, která neustále upozorňuje na to, že na situaci mají obyvatelé nějaký názor a je třeba ho vyslyšet. Byla jim tedy vzata svoboda, kterou jiní lidé podle jejich názoru mají.

Stali se subjektem nějaké jiné skupiny, nějakého vyššího zájmu, a tím sestoupili do nižších pater společnosti. Jejich vlastní potřeby a touhy nejsou pro společnost tak důležité jako tyto vyšší zájmy (konkrétně situace nezaměstnanosti a životního prostředí). Stali se tak druhořadými občany, kteří nemají svobodnou volbu. I když o těchto „vyšších zájmech“ často sami hovoří. Jedná se především o téma zaměstnanosti v regionu, energetické stability České republiky a ekologii, ovšem všechna tato témata fungují spíše jako berličky, které mají podpořit vlastní zájem konkrétních lidí. To, že používají právě tyto argumenty, svědčí o tom, že mají pocit, že jejich prostý názor prostě nemá dostatečnou váhu.

Tím, že je Horní Jiřetín definován tak specifickým tématem, jsou zároveň jeho obyvatelé vyloučeni. Když se řeší problematika kolem Horního Jiřetína, nikdo se neptá na nic jiného než právě na případnou demolici obce. Všechna ostatní témata tak byla úplně odsunuta někam jinam. Nejedná se ale o výjimečnost ale o ponížení v tom smyslu, že demolice Horního Jiřetína není zajímavé téma, je to bráno jako problém, který je třeba řešit. To se ukazuje i v rámci života v obci. Informanti vnímají, že téma demolice se stalo

základním problémem a sama obec neřeší ty drobné věci, které je trápí. Horní Jiřetín se svými obyvateli se tak stávají problematickými, někým v opozici ke zbytku společnosti.

Sami obyvatelé Horního Jiřetína takto svou situaci vnímají. Nejedná se už jen o hrozbu ponížení, ale vidí to tak, že už ponižování jsou. Přesto tu ale hrozba je. Něco mnohem tragičtějšího, než je jejich současná situace. A to je demolice obce. Všechny skupiny se jasně shodují na tom, že kdyby se o demolici obce vůbec nediskutovalo, žili by si své životy ve městě dál. Nikdo z nich nestojí a priori o demolici obce. Všichni demolici vnímají jako hrozbu. Je to pro ně traumatická budoucnost, při které by se obrátil jejich život vzhůru nohama. Liší se v tom, jak na tuto hrozbu reagují.

Je možné namítat, že obec Nové Heřminovy není v takovém ohrožení, jako je zkoumaný Horní Jiřetín, protože v tuto chvíli nehrozí demolice celé obce. Nicméně je nutné zdůraznit, že pro naši analýzu reálnost demolice obce není zase tak důležitá. Důležité je, jak tuto hrozbu vnímají sami obyvatelé. Diskuze o demolici celé obce existovala ještě do nedávna a vycházela z nejvyšších rozhodovacích míst. Občané Nových Heřminov zvrácení této situace považují za vlastní vítězství, nicméně to neznamená, že se neobávají návratu tohoto plánu.

Zároveň stavba přehrady zasáhne, respektive už nyní zasahuje do běžného života obyvatel obce a i se schválením malé varianty přehrady dojde k demolici její části. Co je ještě odlišné od situace v Horním Jiřetíně, je fakt, že v tuto chvíli je stavba přehrady v Nových Heřminovech více reálně než prolomení limitů těžby a demolice Horního Jiřetína. To také ovlivňuje chování a postoje obyvatel obce.

Splňují však Nové Heřminovy podmínky pro vhodnost aplikace modelu ohrožení? Ať mají jejich obyvatelé jakékoliv touhy či přání a naděje, jsou úplně vyloučeni z rozhodovacího procesu o vlastní existenci obce. Situace je o to zásadnější, že přehrada Nové Heřminovy byla definována vládou České republiky jako veřejně prospěšná stavba. To znamená, že její existence je více prospěšná a důležitější než postoje obyvatel obce. Obci byla tedy vzata svoboda, kterou jiné obce mají, tedy svoboda rozhodovat o vlastních záležitostech a dokonce o vlastní existenci.

Ačkoliv mnozí obyvatelé sami vnímají vyšší účel nebo vyšší zájem stavby přehrady, už jen nemožnost rozhodovat sami o sobě je tlačí níže na pomyslném žebříčku. Obec se stává jen figurkou v tvorbě strategií celého systému, potřeby a touhy obyvatel nejsou důležité. Ne tak důležité jako potřeby a touhy jiných lidí, kteří nežijí v obci, která se nalézá v takové situaci. Je tedy splněna i druhá podmínka modelu ohrožení.

Nové Heřminovy se staly výjimečnou obcí. Ne však vlastním přičiněním nebo nějakými dobrými činy. Jsou výjimeční v tom, že se nalézají v neobvyklé situaci, odlišují se od jiných obcí, které se nemusejí obětovat pro dobro jiných. Jsou tedy vyloučené ze skupiny ostatních, které by bez plánu stavby přehrady byly na stejné úrovni.

Stavba přehrady je také jediná věc, která je s Novými Heřminovými spojována. Obec se stala subjektem vyššího účelu. Tím se odlišuje od ostatních. Nikoho nezajímá, co jiného se v obci děje kromě stavu, v jakém je výstavba přehrady. Tedy i třetí aspekt Smithova modelu je splněn.

Ponížení, které ohrožuje obyvatele, je nejen neschopnost rozhodovat o vlastních životech ale i nedobrovolná změna vlastní existence. To, co se bude v příštích letech dít, absolutně není v rukách samotné obce. Vztahy mezi obyvateli jsou narušovány právě rozhodujícím procesem o výstavbě vodního díla, ničím jiným. Sami obyvatelé to vnímají tak, že až bude konečně hotovo, tedy buď bude plán výstavby úplně zamítnut, nebo bude přehrada stát, budou si moci konečně oddechnout. To je jim ale nyní odpíráno, vše se komplikuje a prodlužuje. Ovšem reakce na celou situaci se různí.

U skupiny 1 vidíme jako prvotní reakci, podle Smithe reakce jako v judu, *vzdor* a jako atraktivní taktika, inspirovaná hrou v šachy, přišla skupině 1 dlouhodobá taktika nápravy. Jedná se tedy o strategii, která má zabránit „útoků“ dopředu. Nakonec stejně jako v pokeru využívá skupina schopností znalostí sebe sama, flexibility. Jejich konečnou reakci je tedy *odpor*.

Stejně reakce můžeme pozorovat i u skupiny A v Nových Heřminovech. Svou reakcí chce zabránit „útoků“ dopředu a stejně jako skupina 1 v Horním Jiřetíně zvolila judistickou taktiku *vzdoru* a zaměřuje se na dlouhodobé nápravy. I skupina A využívá flexibility a poznání sebe sama přejímající z pokeru. Skupina A tedy stejně jako skupina 1 reaguje *odporem*.

Odpor Smith definuje jako obrnění se sama sebe a snaha o zmírnění efektů ponížení. Odpor má obvykle podobu zvyšování svalové síly, mozkové kapacity, organizačních schopností, vytrvalosti nebo čehokoli, co zvyšuje schopnost jednotlivce, skupiny nebo instituce odolávat nepřátelským útokům a vyvíjet vlastní sebezáchovné nebo sebeposilující iniciativy (Smith, 2018:168).

To je možné pozorovat u skupiny 1. Skupina se uzavřela do sebe a obrnila se pevným názorem. Aby posílila vlastní identitu i svůj boj, buduje obraz semknuté komunity, která se bude za každou cenu bránit. Pro její nepřátele bude tedy složité „zaútočit“. Jeví se jako

problémová, bezkompromisní. Pro své nepřátele se tak stává nebezpečnějším a silnějším protivníkem, což je obraz, kterým se snaží odradit své protivníky.

Zvyšuje své „mozkové kapacity“ především důkladným studiem problematiky budoucnosti energetiky. Na pomoc pro své argumenty si bere vědce a zdůrazňuje ty, kteří podporují její stanovisko. Snaží se působit, že není možné je zastihnout při nevědomosti a vždy najdou nějaký vědecký argument, který je podporuje. Působí tak vzdělaně, učeně, odborně a rozumně. Často se členové skupiny 1 účastní seminářů a konferencí, které i sami organizují a vystupují na nich, kde získávají a předávají své vědomosti. Je to strategie, která z nich má vytvořit „lidi na úrovni“, kteří se v tématu vyznají, proto je dobré jim naslouchat.

Posilují se i početně. Na rozdíl od ostatních skupin skupina 1 spolupracuje s dalšími organizacemi, především neziskovými a ekologickými, kterým poskytují prostor pro vyjádření se. Vytvářejí tak dojem, že jejich zástupců je mnohem vyšší počet. Zároveň spolupracují s lidmi, kteří v jejich očích mají větší moc, a tedy mohou do rozhodování skutečně zasáhnout. Jedná se především o zástupce vlády či spojení s politickými stranami, jako je Strana Zelených.

Tím, že odmítají obyvatele, kteří pochybují, upevňují sebe sama a posilují dojem pevnosti. Zároveň se snaží umlčet ty, kteří s nimi nesouhlasí. Samozřejmě se nejedná o nějaké fyzické umlčování, ale odehrává se na úrovni obviňování a předstírání jejich neexistence. Jejich spolupráce s médii je právě takovou strategií. Ve svých vyjádřeních na veřejnosti tak nemluví o rozpolcenosti obce, zdůrazňují především svůj postoj.

Nepřáteli skupiny 1 je především šachta a ti, kteří s ní spolupracují. Šachta je podle jejich příslušníků hlavním viníkem hrozby, pod níž se vyskytuje. Všichni, kteří připouštějí jednání se šachtou, jsou pak bráni jako její přívrženci nebo jsou podplaceni. Odmítají i argument prospěšnosti další těžby právě proto, že jsou doly v majetku soukromého majitele. Vidí tedy jen to, že nějaký podnikatel na jejich ponižování vydělává z jejich pohledu nehorázné sumy peněz. Nejde v jejich očích tedy o nějaký vyšší zájem ale o zájem několika málo bohatých soukromníků.

Skupina A je také uzavřena sama do sebe, odmítá jakákoliv jednání a ti, co to chtějí, jsou zrádci jejich věci. Postoj jejich přívrženců je naprosto pevný a nehodlají ho změnit za žádnou cenu. Všechny nabídky, které přišly, nejsou pro ně argumentem pro změnu názoru. I skupina A se pro své protivníky stává nepropustnou zdí. U skupiny A se ale nejedná jen o uzavřenost vůči vnějším nepřítelům, ale i ostatním skupinám v obci. Důsledkem tohoto jednání ostatní skupiny nedokáží vůbec pochopit, proč tato skupina jedná zrovna tak, jak jedná, a jaké jsou její motivy.

I skupina A se obrňuje a posiluje odbornými znalostmi. Aktivně studuje vše, co se týká stavby přehrady. Její příslušníci vyžadují veškeré materiály a plány a pečlivě je pročítají, aby proti nim mohli erudovaně namítat. Do svých argumentů zahrnují jen taková stanoviska, která odpovídají jejich postoji a působí tak ještě pevněji. Tak, že není možné je zviklat. Skupina A nejvíce využívá návrhů napsané zmiňovaný, inženýrem Čermákem a snaží se dokázat navzdory všem, že to je správné řešení pro ochranu regionu před povodněmi.

Zajímavé v tomto kontextu je, že skupina A uznává, že je potřeba nějakým způsobem reagovat na situaci, která nastala v roce 1997. Vnímá, že se jednalo o tragédii a nechtějí, aby se opakovala. Samotná přehrada je to, co neuznávají jako smysluplné řešení. Dokazují to právě studiem oboru a vytváření odborných stanovisek, která podporují jejich postoj.

Skupina A se svou činností snaží posilovat i početně a neustále se snaží dokázat, že jejich postoj je většinový. Během některých akcí, které aktivně pořádá, získává podpisy na petice proti přehradě nejen od obyvatel obce, ale i dalších návštěvníků, kteří se akce účastní.

Zároveň se skupina A vyzbrojila odborníky z řad ekologů, vodohospodářů i právníků. Především ti poslední jí pomáhají při aktivním odporu proti rozhodnutí o stavbě přehrady. Dokáže tak argumentovat na vysokých místech soudního ale i politického systému. Skupina A také spolupracuje s organizacemi, především ekologickými, které přinášejí další a další argumenty, jež podporují činnost skupiny A.

Svou uzavřeností a pevností tedy buduje obraz neohroženého protivníka, který se nikdy nevzdá boje.

Skupina 1 v Horním Jiřetíně a skupina A v Nových Heřminovech jsou si tedy velice podobné svou reakcí na situaci. V čem se liší, je motivace. Skupina 1 vnímá jako důležitý vyšší účel svého jednání, tedy ochrany životního prostředí. Jedná tedy nejen v zájmu svém ale především celého regionu a v konečném důsledku celého světa. Zachování obce se jeví jako vedlejší efekt tohoto snažení. Skupina A naproti tomu nevidí ve vodním díle žádný vyšší účel a zaměřuje se především na potřeby obce, kterou chce zachovat v podobě, jaká je.

Důvodem je samozřejmě rozdílnost obou situací. Zatímco rozšiřování těžby hnědého uhlí není vždy veřejně chápáno jako něco potřebného a pozitivního, především s ohledem na existenci alternativních zdrojů energie a ničení životního prostředí vlivem těžby, stavba ochrany před povodněmi se veřejně jeví více pozitivně. Lom ČSA navíc vlastní soukromá společnost, které jde především o finanční zisk, zatímco o přehradě rozhodují veřejné instituce. To se ukáže klíčové i v definici ostatních skupin. Skupina A se však s touto skutečností dokázala vnitřně vypořádat tak, aby jejich motivace nepůsobila sobecky.

Argumentuje nesmyslností, předražeností a především z podniku Povodí Odry si vytvořila instituci, která je také hnána pouze ziskem či touze po moci. V očích skupiny A je tedy situace stejná jako pro skupinu 1, ačkoliv je pro skupinu A mnohem těžší tento argument využívat a také to příliš nedělá.

Během prvotní judistické reakce skupina 2 v Horním Jiřetíně reaguje *podlehnutím* a to konkrétně reakcí *přizpůsobení*, když jako v šachách přemýšlejí nad svou strategií. Přizpůsobuje se tak situaci a nesnaží se ji změnit. V rámci pokerového sebepoznání přechází stejně jako skupina 1 ke strategiím nápravy a to reakcí *přeměny*. Přeměna je podle Smitha situace, kdy člověk celým srdcem přijímá světonázor jedince nebo skupiny, která potenciální oběti ohrožuje. Při přeměně se mění vnímání a vazby těch, kteří byli poníženi. Přestávají věřit, že jejich utrpení je způsobeno degradací, která jim byla nehorázně vnucena (Smith, 2018: 166).

A to je přesně případ skupiny 2. Přijímá důležitost vyššího zájmu, který prosazuje šachta. Zároveň mají její příslušníci pocit, že šachta není ten zloduch, kterého v ní vidí skupina 1, ale naopak zachránce, který pro region i samotné město a jejich obyvatele udělal velké věci.

Vyjadřují se v tom smyslu, že bez šachty by Horní Jiřetín nebyl tím, čím je nyní, proto je nutné jí být vděčný. Zároveň hnědé uhlí, které se jen pár set metrů od Horního Jiřetína těží, berou jako základ pro budoucnost ekonomiky i kvality života. Odmítají představu skupiny 1, že by bylo možné přejít na jiné zdroje energie. Hnědé uhlí podle skupiny 2 je základem stability celého státu. Je nutné pro něj tedy obětovat i sebe.

Zároveň skupina 2 věří, že bude za tuto svou oběť v budoucnu odměněna. Především vysokými výkupními cenami nemovitostí a finančním odškodněním za utržené ponížení. Tady se projevuje jejich vnímání toho, že doly jsou v soukromých rukách, což se vnitřně pere s tím, čemu věří. Kompenzují si to tedy přesvědčením, že když na celé věci má vydělat šachta, musí odměnit ty, kteří se v její prospěch vzdali dávného boje. V očích skupiny 2 čeká obyvatele Horního Jiřetína v budoucnosti královská odměna.

Pokud by se tato jejich představa nevyplnila, není to vina šachty ani státu, který rozhoduje ve prospěch všech, ale je to vina těch, kteří už nyní odmítají se šachtou jednat, tedy především skupiny 1. Našli si v ní svého alternativního nepřítele a svou činnost zaměřují především proti ní.

Ačkoliv by se mohlo na první pohled zdát, že i skupina 2 vzdoruje, její příslušníci naopak podléhají situaci a nevidí v tuto chvíli smysl v tom proti celé situaci bojovat. Není to tedy tak, že by aktivně vymáhala nějaké výhody pro sebe sama, ale věří, že pokud by se se

šachtou mluvilo, tak ona sama přijde s výhodami, které si ani příslušníci skupiny 2 nedokáží představit, i když o nich velkolepě sní.

Stejným způsobem reaguje i skupina B v Nových Heřminovech. Ta naprosto přejala argument o vyšším účelu stavby přehrady. Velkou zásluhu v tom mají události v červenci 1997, kdy byla velká část Moravy, Slezka i Čech zaplavena a došlo i k lidským obětem. Vyšší účel je pro tuto skupinu naprosto zásadní pro jejich postoj. Úplně tedy přejímá světonázor těch, kteří skupinu vystavují ohrožení. Podle skupiny B je naprosto reálné další ohrožení povodněmi, ztráta majetků i životů. Je nutné region chránit a skupina přebírá přesvědčení, že přehrada je jedinou skutečnou možností. Věří v její účinnost a odbornost těch, kteří o ni rozhodovali.

Stejně jako skupina 2 nevidí ve strůjci svého ponížení, v Nových Heřminovech to je Povodí Odry, nepřítel. Naopak jej vnímá velice pozitivně a oceňuje jeho způsob jednání. Ztotožnění se s „nepřítelem“ tady tedy probíhá ještě do větší hloubky, než je tomu u skupiny 2. Důvodem je to, že o situaci nerozhodla žádná soukromá společnost, které jde o vlastní zisk. Plán na stavbu přehrady rozhodla demokraticky zvolená vláda a Povodí Odry je státní podnik. Je tedy pro skupinu B mnohem jednodušší vnitřně si obhájit svůj postoj než pro skupinu 2.

V reakci skupiny B je ale mnohem menší důraz kladen na kompenzace za oběť ve prospěch vyššího účelu, kterým si vše obhajuje a kterou dle vlastního názoru podstupují. U skupiny B se jedná spíše o vedlejší produkt, který jen potvrzuje správnost jejího jednání. Pokud by ale Povodí Odry majetky vyvlastňovalo, skupina B by tento postup chápala více než ostatní skupiny v obci.

Skupina 3 judisticky dělá také úkrok směrem ke *vzdoru*. Oproti skupině 1 nesměruje ale k zavrnutí, ale spíše k *transformaci*, pokud hrají podle pravidel šachu. Na rozdíl od obou předchozích skupin ale volí spíše krátkodobou taktiku zmírnění následků a tedy *smíření*. V tomto případě jde o jednání, které omezuje škody, zvyšuje rozsah a hloubku komunikace a odvádí energii od destruktivnějších forem vzájemné angažovanosti. Může jít o vyjednání dohody, která omezí míru škod způsobených potenciálními konfrontacemi mezi zneprátelenými stranami (Smith, 2018: 168).

Skupina 3 jako jediná je ochotná jednat se všemi stranami. Je otevřená jakékoliv komunikaci, která by vedla k vyřešení situace a zároveň snížila míru utrpení, o kterém je přesvědčena, že přijde. A není možné mu nijak zabránit. Aby se ubránila napadání, příliš nevyjadřuje svůj názor a straní se těm největším konfrontacím. Na jedné straně podporuje

skupinu 1 především ve volbách, zároveň souhlasí se skupinou 2, že je nutné jednat se šachtou.

Na rozdíl od skupiny 2 ovšem příliš nedůvěřuje tomu, že šachta sama je natolik „rozumná“, aby zmírnila ponížení velkými výhodami. Naopak za jejím jednáním vidí pouze snahu o zisk. Vyvíjí tak spíš dojem rozumných lidí, kteří se dokáží domluvit, najít kompromis, který by byl méně destruktivní jak pro ně, tak pro druhou stranu (v podobě velkých protestů).

Skupina C v Nových Heřminovech v rámci juda stejně jako většina skupin dělá úrok směrem ke *vzdoru* a stejně jako skupina 3 si jako taktiku zmírnění následků volí *transformaci*. Nastává zde ale rozdíl a skupina C se přiklání ke strategii nápravy a dochází k reakci *emancipace*.

Základem emancipace je podle Smithe společné poznání, že bolestivý nebo hluboce iritující vztah mezi stranami je pro všechny ponižující a že stojí za to pokusit se ho restrukturalizovat vzájemně dohodnutým způsobem, který, jak doufají, sníží nebo dokonce odstraní příčinu ponížení. To by mohlo znamenat zmírnění zdrojů napětí, vysvětlení nedorozumění, podstoupení srovnatelných obětí na obou stranách a zahájení nových společných projektů, do kterých všichni investují. Cílem tohoto druhu transformace je radikálně snížit jakékoli sklony k ponižujícímu chování mezi účastníky (Smith, 2018: 168).

Skupina C v souladu s touto reakcí vidí diskuzi o stavbě přehrady jako velice bolestivou a narušující vztahy nejen v rámci obce. Ačkoliv nevěří v úplnou účinnost přehrady, chápou příčinu rozhodnutí o její stavbě. I příslušníky skupiny C zasáhly povodně v roce 1997 a uvědomují si, že je nutné nějaká opatření učinit.

Do způsobu jednání Povodí Odry si také projektuje uznání z jeho strany, že nechce způsobit nějakou tragickou situaci v obci. To vidí skupina C především v podle nich velkorysých kompenzacích a velkým výkupních cenách za zasažené nemovitosti. K tomuto přesvědčení přispělo i zmírnění požadavků na velikost přehrady. Schválením malé varianty podle skupiny C došlo ke vstřícnému kroku ze strany zadavatele a toho, kdo je strůjcem hrozby.

Skupina C se všemi silami snaží napravit vztahy, které podle jejich názoru velice poškodila převážně skupina A svým přístupem. Snaží se kontaktovat nejen zástupce Povodí Odry ale i výše postavených úředníků a snaží se jim vysvětlit, že to není tak, že by celá obec protestovala proti stavbě přehrady.

Jako budoucí společný projekt vidí skupina C v obnově obce. K té se ve vysvětlení vlastního postoje upíná. Společnými silami je podle ní možné dosáhnout lepší budoucnosti

pro samotnou obec. Obává se především toho, že by Povodí Odry mohlo z tohoto budoucího projektu odejít vlivem aktivit skupiny A.

Model ohrožení⁹⁵ – rozdělení skupin

	Podlehnutí		Vzdor	
	Přijetí	Útěk	Zavrnutí	Transformace
<i>taktika zmírnění následků</i>	Klamání	Vyhýbání se	Pomsta	Smíření Skupina 3
<i>strategie nápravy</i>	Přeměna Skupina 2 Skupina B	Nahrazení	Odpor Skupina 1 Skupina A	Emancipace Skupina C

Rozdílem jsou tedy skupina 3 z Horního Jiřetína a skupina C z Nových Heřminov. Příslušníci skupiny 3 volí strategii zmírnění následků především pro sebe. Jsou více apatičtí, více odevzdaní, nijak se neorganizují, nic nevyjednávají. Celou problematiku spíše odsouvají kamsi do pozadí, do nějaké vzdálené budoucnosti. Skupina C v Nových Heřminovech je naopak velice aktivní, zakládá politické strany a hnutí, chce participovat na rozhodujícím procesu a především chce jednat s „nepřítelem“ a napravit to, co se napravit dá.

Lidé z Horního Jiřetína i Nových Heřminov jsou všichni vystaveni stejné situaci, nicméně mají na ni odlišné reakce. Z výzkumu vyplývá, že to, jakým způsobem se jednotlivci rozhodne reagovat na ohrožení demolicí, je především rodinná historie. Nelze říct, že ti, jejichž rodiny žijí v Horním Jiřetíně nebo v Nových Heřminovech po dlouhé generace, by jednali jedním směrem. Ve skupině 2 jsou respondenti, kteří mají kořeny v Horním Jiřetíně již od počátků 20. století i ti, kteří se přistěhovali až v 90. letech. Většina z nich totiž, i když přišla později, přistěhovala se z blízkého okolí.

Ve skupině 1 jsou naopak také lidé, kteří v Horním Jiřetíně žijí teprve kolem 10 let, což byla hranice, kterou jsme si určili pro výběr informantů. Horní Jiřetín ovšem prošel v minulosti velkými změnami ve smyslu stěhování obyvatel. To, že zde některá rodina má kořeny před rokem 1945 je spíše výjimečné.

⁹⁵ Smith, 2018: 167

Stejná situace je i v Nových Heřminovech, z nichž byly ve 40. letech 20. století stejně jako v Horním Jiřetíně vystěhováni původní němečtí obyvatelé. Ve všech skupinách se vyskytují lidé, jejichž rodiny mají různě dlouhou historii života v obci. Někteří přišli hned po druhé světové válce a získali majetky po původních obyvatelích, někteří se do obce nastěhovali během 60. a 70. let nejprve jako chataři a později stáli rezidenti, jiní dorazili až po listopadové revoluci během uvolnění stavební uzávěry.

Ve všech skupinách se také míchají lidé z různých ekonomických prostředí, společně mají to, že jsou vlastníci nemovitosti v Horním Jiřetíně a Nových Heřminovech, což bylo další podmínkou pro výběr informantů. Většina z nich vlastní rodinný domek, což posiluje jejich vztah k městu, protože si své pozemky budují už léta.

Rodinná historie je tedy to, co lze brát jako relevantní pro vysvětlení reakcí informantů. Většina z nich, když vysvětluje svůj postoj, odkazuje se na to, co se dělo jejich rodičům či prarodičům.

„Já si myslím, že to tak je v rámci těch rodin jednotlivých. Vidím to u nás, protože u nás maj všichni stejnej názor.“⁹⁶

Dalším velkým motivem pro různé reakce je chápání situace jako součást nějakého vyššího účelu. Pokud skupina vyšší účel vidí, má tendenci se jej zastávat. Skupina 1 i skupina 2 spolu se skupinami B a C vidí v řešení situace nějaký vyšší účel a podle toho zaujímají postoj.

S vyšším účelem je ale pevně spojená jiná věc, která je klíčová k rozdělení skupin. A to je aktuálnost situace. V Nových Heřminovech není skupina, která by neměla jasně vyhraněný postoj, která by odsouvala záležitost do pozadí či do vzdálené budoucnosti, jako je v Horním Jiřetíně skupina 3. V nových Heřminovech je situace totiž nejen dlouhodobá, ale hlavně naprosto aktuální.

Rozhodnutí padlo a skupiny mu buď vzdorují, nebo s ním souhlasí. Důležité je, že v Nových Heřminovech už jsou jasně dané podmínky stavby. Všichni vědí, kam až přehrada zasáhne, které domy se budou bourat, jaké kompenzace může obec i jednotlivci získat. To způsobuje větší vyhraněnost názoru a tendenci k aktivitě.

V Horním Jiřetíně se o prolomení limitů a demolici obce diskutuje už dlouhá léta a to i na vysokých úrovních politického systému, což dělá situaci více reálnou. Nicméně nic ještě není rozhodnuto. Naopak toto rozhodnutí se neustále odsouvá, proto není pro obyvatele

---

⁹⁶ Rozhovor s VM, 17. 9. 2018, 00:05:14

ve skupině 3, která jediná nevidí vyšší účel v prolomení či neprolomení limitů, snadné zaujmout jasné stanovisko. Neumějí si totiž jasně představit, co by to reálně znamenalo pro jejich životy. I v Horním Jiřetíně existují varianty, které by zmírnily důsledky pro obec. Existují návrhy, při nichž by došlo jen k částečné demolici nebo většímu poddolování obce. Proto tedy skutečnosti, zda se má obec demolovat celá nebo jen částečně, nepřisuzujeme tak velký význam. V Nových Heřminovech má význam jen v tom smyslu, že pro skupinu C dává Povodí Odry do lepšího světla.

Rozdílem mezi obcemi je především to, že v Horním Jiřetíně jsou dvě velké skupiny, které jsou buď rozhodně, nebo spíše proti prolomení limitů těžby uhlí, zatímco v Nových Heřminovech jsou dvě skupiny, které naopak podporují stavbu přehrady. Velký rozdíl zde vytváří i skutečnost, že prolomení limitů těžby není vnímáno tolik jako nějaký vyšší prospěch, větší dobro, na rozdíl od stavby přehrady. A nyní nemluvíme pouze o vnímání samotných obyvatel. Důkazem je hned několik věcí. Zaprvé rozšiřování těžby uhlí bylo vyňato z důvodů pro možnost vyvlastňování soukromých majetků, ale stavba přehrady v Nových Heřminovech byla prohlášena za obecně prospěšnou. V Nových Heřminovech také tlak na stavbu přehrady přichází i z jiných míst, než jen Povodí Odry. Především okolní obce v ní vidí možnost pomoci před povodněmi. Na Horní Jiřetín není takovýto tlak z okolních obcí vyvíjen. Naopak někteří informanti vypověděli, že se berou jako hranici mezi lomem a okolními obcemi a brání i je proti „nezastavitelné“ těžbě.

K závěru bychom chtěli potvrdit výsledky výzkumu z Horního Jiřetína, který dělal Bohumil Frantál, který jsme zmiňovali v předchozích kapitolách. Frantál se zaměřil na postoje obyvatel Horního Jiřetína a Litvínova k prolomením limitů těžby s ohledem na míru vazby k místu, kde žijí. Sám uvádí, že na tento postoj nemá vliv ani vzdělání, ani věk, ani pohlaví. Jediné, co vliv mělo, byla délka pobytu v obci. I během našeho výzkumu se toto potvrdilo. Ve všech skupinách jsou lidé různých věkových i vzdělanostních kategorií, muži i ženy. Co ale bylo signifikantní, bylo, jaký postoj na problematiku má rodina, ve které informant žil. Názory se poeticky řečeno dědí.

Dennis Smith ve své knize, ve které představil svůj model, sleduje celoživotní boj s ponížením čtyř aktérů. Díky tomu mohl vysledovat i to, jak se jejich reakce během života měnily a proč tomu tak bylo. Náš výzkum se ze své podstaty zaměřuje na určitý časový úsek diskuze o demolicích obcí. Proto se mohou zdát postoje jednotlivých skupin statické, neměnné. Nicméně tak to není. Sledování změn postojů by bylo dlouholetým projektem a nejspíš by ani nebylo možné jej reálně dokončit. Smith se zabýval veřejně známými osobnostmi, o jejichž jednání je mnoho záznamů, a kteří sami produkovali důkazy o svém

jednání (například psali články, knihy, měli projevy atd.). My bychom se museli spoléhat především na paměť obyvatel obcí, což by bylo velmi nespolehlivé. Nicméně i během rozhovorů vytanuly na povrch některé důkazy o změnách postojů. Například v Nových Heřminovech se všichni informanti shodli na tom, že když byla schválena velká varianta přehrady, byla celá obec jednotně proti a připravena bojovat za své zachování. Tedy skupina A by se dala označit za nejstarší skupinu v obci. Postupně, jak se měnily plány na stavbu a jak začaly přicházet nabídky na vyrovnání se s obyvateli, postoje ke stavbě přehrady se u některých začaly měnit.

Zároveň ke změně postoje muselo dojít i u skupiny B. Ta z podstaty svých postojů v minulosti byla proti stavbám přehrad obecně a zachování přírodních charakteristik regionu. Nicméně povodně v 90. letech tento postoj silně změnil.

Stejně tak v Horním Jiřetíně se dají vytušit některé změny. Především skupina 3 je tvořena lidmi, kteří by se v minulosti zařadili spíše ke skupině 1, tedy zásadovým odpůrcům rozšiřování těžby uhlí. Nicméně dlouhotrvající diskuze o demolici a především spekulace s nemovitostmi, které vyměnily velké množství jejich sousedů, a vzrůstající napětí jejich postoj zviklaly.

Není ovšem možné zodpovědně tyto minulé postoje skupin a obyvatel definovat a popsat vzhledem k oslabování vzpomínek časem a hlavně současným postojem.

Model Dennise Smithe je tedy výborný pro aplikaci na situace, kdy jsou obce ohrožené demolicí. Jasně popisuje, jakým způsobem jednotlivé skupiny i samotní jedinci reagují a čeho chtějí dosáhnout. Příčiny jejich rozhodnutí je nutné ale hledat v konkrétních případech a podrobnostech.

Zajímavé na něm je především to, že díky jemným rozdílům v reakcích, které popsal, můžeme i my v rámci naší analýzy rozpoznat rozdíly mezi jednotlivými skupinami. Bez něj bychom jednoduše mohli říct, že jsou obyvatelé obcí buď pro, nebo proti a strategie jsou buď boj, nebo apatie. Díky modelu ohrožení jsme ale byli schopni popsat a vysvětlit ne tři skupiny, které jsou si velice podobné v rámci dvou obcí v podobné situaci, ale ve skutečnosti čtyři takové skupiny.

5 Závěr

Když projedete kolem potenciálně nebezpečných chemických závodů i potoka kolem cesty, konečně dorazíte do obcí, které se nedobrovolně staly aktéry v diskuzích o velkých tématech, o kterých by jejich obyvatelé možná normálně nikdy ani nepřemýšleli. Obě obce jsou tvořeny především rodinnými domky se zahradami i většími statky. V podzimních měsících vypadají trošku ponuře, opuštěně, ale když vysvitne na jaře slunce, zvýrazní lesy, které obě obce obklopují.

Ačkoliv byl výzkum v obou obcích náročný, nakonec mohl dojít svému závěru. Je jen otázka, kdy dojde závěru diskuze o demolicích, což je něco, co si samotní obyvatelé obcí převážně přejí. Aby to už všechno skončilo. Nicméně tento konec si představují odlišně.

Během výzkumu se ukázalo, že obce nejsou homogenní ve svých postojích k demolici. Naopak diskuze o demolici obě obce velice silně poznamenala a zpřetrhala vazby mezi obyvateli. Je důležité si uvědomit, že historie obou obcí nebyla pro vytváření silných kořenů příliš příznivá. Naopak se její současná podoba začala psát až po roce 1945, kdy došlo k téměř kompletní výměně obyvatel v celém regionu. Není to tedy tak, že by lidé v obcích žili v domech, které vlastní jejich rodiny déle než tři generace. Navíc se s možností demolice obce potýkají celou tu dobu.

Během analýzy rozhovorů jsme našli pět různých reakcí na situaci ohrožení demolicí a strategií k dosažení cílů. V každé obci je možné najít tři skupiny s tím, že dvě z nich se objevují v obou obcích.

Jedná se o skupiny, které zásadně odmítají příčinu demolice obce – prolomení limitů těžby a stavbu přehrady – a zvolili si strategii aktivního boje proti tomu. Další dvě skupiny cítí prospěšnost důvodu demolice pro větší počet lidí, pro celou společnost, a dokonce i sami pro sebe. Cítí nicméně, že možnost získání některých výhod je časově omezená a je potřeba jednat okamžitě. A tedy chtějí vyjednávat, hledat kompromisy a úplně přijaly argumentaci pro demolici obce.

Oba tyto přístupy lze najít jak v Horním Jiřetíně, tak v Nových Heřminovech. Nicméně v Horním Jiřetíně se nachází skupina, kterou v Nových Heřminovech nenajdeme. Tvoří ji lidé, kteří žijí dlouhodobě v napětí a úzkosti a zároveň v naprosté odevzdanosti. Mají pocit, že nemohou vůbec nic ovlivnit, vůbec nic změnit, vše se odehrává někde úplně jinde a oni nemají v rukách nic, čím by mohli bojovat. Jsou ovšem přesvědčeni o konečnosti svého pobytu v obci, protože věří, že demolována bude. Jejich strategií je odevzdané čekání,

pasivita a odsouvání tohoto problému, který jim přináší jen nepříjemné úzkostné stavy, někde jinde, někde do budoucna.

Nové Heřminovy ovšem mají vlastní skupinu, která není v Horním Jiřetíně. To jsou lidé, kteří ve stavbě přehrady nevidí žádný význam v rámci boje proti povodním či suchu, nicméně vidí ji jako příležitost pro samotnou obec. Mají obrovský pocit naléhavosti jednání a věří, že jsou v situaci, kdy se otevřelo okno pro možný lepší vývoj obce, a jen se strachují, kdy ho někdo zavře i s okenicemi. Jejich strategií je aktivní boj pro stavbu přehrady, vyjednávání a snaha zmírnit následky stavby tak, aby to obec nejen přežila, ale dokonce započala novou lepší budoucnost.

Na utváření reakcí obyvatel obcí má vliv několik věcí. Především je to příslušnost k nějaké rodině (v Heřminovech se dokonce hovoří o klanech), protože názory se v rámci rodin sdílí. Minimálně na takové úrovni, že i když jednotlivé členy lze zařadit do různých skupin, jsou to takové, které k sobě mají blízko.

Další věcí je aktuálnost hrozby. V Horním Jiřetíně byla situace nejvíce vyhrocená v roce 2015, kdy vláda rozhodovala o možnosti prolomení limitů těžby. V té době byly vztahy mezi obyvateli narušeny nejvíce. Mnoho lidí se odstěhovalo, a hlavně se v obci začalo spekulovat s nemovitostmi, což nakonec vedlo k další výměně části obyvatel. Následky tohoto roku je možné citelně vidět dodnes. Vláda ovšem rozhodla tak, že Jiřetín zůstal zachován. Zatím. Protože se v době výzkumu neblížila žádná taková událost, bylo možné vidět obec v její nejběžnější formě. Ne všichni obyvatelé byli natolik radikální ve svých postojích a velice to vysvětluje existenci skupiny 3, která by mohla v případě další eskalace být v budoucnu postavena před otázkou, ke komu se přikloní, nebo stejně jako v Nových Heřminovech zaujme vlastní strategii.

Je důležité zdůraznit (především proto, že to zdůrazňovali sami účastníci výzkumu), že pokud by byla situace ideální, nikdo z nich by demolici nechtěl. Všichni mají silný vztah k místu, kde žijí a nejraději by tam zůstali.

Dennis Smith se svým modelem přišel v pravou chvíli, minimálně z hlediska autorky této práce. Díky jeho modelu ohrožení bylo mnohem snazší vysvětlit jednotlivé reakce a upozornit na jemné rozdíly. Dennis Smith se ve své práci zaměřil převážně na rozbor reakcí jednotlivců, svých čtyř rebelů. Tato práce dokazuje, že je možné tento model použít i na větší skupiny. Navíc je to možné i v různých situacích, pokud se v nich vyskytuje situace ponížení.

V našich obcích, sudetských sídlech, jsme našli reakce odporu, přeměny, emancipace i smíření. Obzvláště rozdíly mezi skupinami se ukázaly především během aplikace modelu

ohrožení. Ukázalo se, že i u nás se dají najít rebelové, i když nedobrovolní. Smith mohl ty své sledovat po celý jejich život díky jejich známosti a veřejně dostupným pozůstatkům jejich činnosti a reakcí. My jsme se spoléhali na výpovědi aktérů, nebylo by tedy zodpovědné posuzovat změny v postojích, které se odehrály v minulosti.

Jak se ale ukázalo, díky modelu ohrožení Dennise Smithe bylo možné srozumitelně popsat jednotlivé rozdíly v obcích. Právě díky tomu, že se zaměřuje především na rozdíly v reakcích aktérů. Stejně jako Smithův model se ani tato práce nevěnuje a nehodnotí zdroj konfliktu, ale povaze reakcí na něj. Smith na svých rebelech ukázal reakce na ponížení, které je způsobeno nějakým silnějším protivníkem, což je i případ obou obcí. V poslední instanci to bude stát (respektive vláda), který rozhodně o osudu obyvatel. Model ohrožení pak popisuje strategie, které si aktéři volí v reakci na konflikt. A to jsme v rámci interpretace dat ukázali i my. Budou bojovat za zachování obce s vírou, že mohou rozhodnutí zvrátit, nebo budou jen vyčkávat, co se bude dít, protože jsou přesvědčeni, že nic není v jejich rukách? Zvolí si taktiku nápravy, nebo takovou, jejímž cílem je zmírnění následků ponížení? Ukázalo se, že obyvatelé nejsou ve zvolených strategiích jednotní a volí si různé cesty. Důvody ke zvoleným strategiím jsou velice osobní, přesto v rámci skupin sdílené. Katastrofické následky povodní v devadesátých letech, ztráta sousedů následkem spekulací s nemovitostmi, dlouhodobá frustrace způsobená neustálým obnovováním tématu vládou i přes minulé sliby zachování obce nebo i dědictví rodiny, která názor sdílí.

I Smith reakce jednotlivých aktérů na ponížení vysvětluje kombinací osobnostních charakteristik a společenského kontextu, ve kterém aktéři vyrůstali. Reakce tedy nejsou vysvětleny strukturálně, uspořádáním společnosti, ale konkrétními situacemi jednotlivých skupin a sdílenými minulými zkušenostmi.

V Horním Jiřetíně byl v minulosti proveden kvalitativní výzkum, který prezentoval a prováděl Bohumil Frantál. Ukázalo se, že výsledky jeho výzkumu je možné částečně podpořit i zjištěnými během našeho výzkumu. Nicméně motivy k postojům vůči prolomení limitů těžby nejsou, jak jsme zjistili, motivovány pouze přístupem a hodnocením zdrojů výroby energie. Ne všechny skupiny se vyhrožovaly nebo přikláněly k některému ze způsobů výroby tepla a elektřiny. Naopak některé dokonce tyto argumenty používají pouze jako nástroje k obhájení vlastního postoje k demolici obce. Takže pokud se zeptáte někoho ze skupiny 3, zda souhlasí, nebo nesouhlasí s výroky, které požil Bohumil Frantál⁹⁷, někteří

---

⁹⁷ Pro připomenutí: (1) Těžba uhlí patří k tradicím českého průmyslu, přispívá k energetické nezávislosti, a proto by měly být limity těžby uhlí prolomeny, (2) Zásoby uhlí jsou pro spotřebu dostačující, tedy limity těžby mají být zachovány a není nutné těžbu uhlí rozšiřovat (3) Těžba uhlí by

by se jistě připojili ke třetímu výroku, ačkoliv je problematika obnovitelných zdrojů vůbec nezajímá. Díky rozhovorům jsme mohli odhalit tyto rozdíly v postojích a ukázat motivy, které stojí za postoji jednotlivých skupin. Problematika prolomení limitů těžby se ukázala být velmi komplexním problémem dokonce i v případě, kdy se jí věnujeme v naprosto konkrétním případě, tedy jako příčinu demolice jedné obce.

Výzkum, který byl prováděn a jehož výsledky jsou prezentovány v této práci, ukázal, že dvě obce, které jsou od sebe vzdálené skoro 400 km, a jejichž demolice hrozí z rozdílných důvodů, vykazují velice podobné reakce svých obyvatel. Zde je nicméně důležité zdůraznit, že v tomto ohledu bylo velice důležité to, že obě obce sdílejí velice podobnou historii stěhování obyvatel a dlouhodobost diskuze o demolicí. Bylo by proto velice zajímavé do budoucna zkoumat místa, kde nedošlo k takové výměně obyvatel a tedy zprerhání vazeb na minulost. Zároveň by do budoucna bylo zajímavé sledovat vývoj postojů a zvolených strategií z dlouhodobého hlediska. Tedy pravidelně se do obcí vracet a stejně jako Smith ukázat na rozdílně zvolené strategie pod vlivem dalších událostí.

Výzkum ukázal především to, jak dlouhodobá diskuze o demolicí obce rozkládá komunitu i v malých obcích a způsobuje napětí mezi sousedy, jak ovlivňuje každodennost obyvatel. Existuje jedna velká skupina obyvatel, kterým se výzkum vůbec nevěnoval. Tato skupina je tvořena těmi, kteří pod vlivem diskuze o demolicí obce odešli. V Horním Jiřetíně se tak dělo především během jednání vlády o prolomení limitů těžby kolem roku 2015, v Nových Heřminovech odcházelo mnoho lidí během stavební uzávěry, která sužovala obec dlouhá léta. Jaké konkrétní důvody k odchodu z obce měli, můžeme maximálně odhadovat, ale ne je zodpovědně prezentovat. Ovšem ti, kteří v obcích zůstali, byli nakonec nuceni zaujmout nějaký postoj.

Obecně lze říci, že díky různým fázím rozhodnutí o demolicí obce v obou obcích, jsme byli schopni vysledovat, že čím je demolice reálnější, tím více se lidé vyhraňují a volí spíše taktiky nápravy, jak je popsal Dennis Smith. Ty byly voleny v Nových Heřminovech všemi skupinami, zatímco v Horním Jiřetíně bylo možné najít skupinu, která volila taktiku zmírnění následků.

Na konci je dobré zdůraznit, že postoje i strategie obyvatel byly velmi ovlivněny tím, že důvod pro případnou demolicí obce byl velice ovlivněn tím, že měl „vyšší smysl“, tedy může být prospěšný pro větší celek. Bylo by zajímavé porovnat reakce podobné situace, kdy

---

měla být výrazně omezena, doly by se měly zavřít, zásoby uhlí odepsat a měli bychom přejít na obnovitelné zdroje energie

by důvod neměl takový charakter. Například těžba zlata v Chotilsku a Mokrsku. Tam by nehrozila demolice obcí, ale zhoršení podmínek k životu a především devastace okolní krajiny. O těžbu mají zájem především soukromé společnosti. Byla by těžba zlata považována za obecně prospěšnou? Další možnou příležitostí pro aplikaci postupu použitého v během našeho výzkumu jsou i obce, které byly vybrány pro vybudování úložiště jaderného odpadu na jejich územích. Jak jsme již psali výše, této problematice se v České republice věnuje Martin Ďurďovič, který v rámci svého zkoumání postojů obyvatel vybraných obcí testoval možnost vysvětlení postojů pomocí NIMBY. Označení NIMBY je zkratkou anglického sousloví Not In My Back Yard („ne na mém dvorku“) a vystihuje postoj místní populace v mnoha případech rozhodování o stavbách typu silniční či železniční komunikace, továrny, skládky, zařízení pro léčbu drogově závislých apod. (Ďurďovič, 2016: 20). Jedním z výsledků jeho výzkumů bylo, že nelze postoje obyvatel k vybudování úložiště jaderného odpadu nelze tento koncept použít. Model ohrožení by ovšem byl velice zajímavým nástrojem pro interpretaci postojů.

Stejný postup výzkumu, který byl zvolen autorkou této práce, by se tedy nemusel omezit pouze na obce v tak specifické situaci, jako jsou Horní Jiřetín a Nové Heřminovy. Tedy ohrožení demolicí obce artikulovaném dlouholetou diskuzí v sudetských obcích kvůli nějakému veřejně prospěšnému důvodu. Naopak i to, že v Nových Heřminovech se už nemluví o demolici celé obce ale jen její části, dokazuje, že situace nemusí být tak specifická.

Když pak obce opouštíme, zůstávají nám v myslích osudy těch, kteří se ocitli uprostřed boje o stabilitu státu, jeho bezpečnost i záchranu planety, i když do žádného boje dobrovolně nevstoupili a nebyli na něj připraveni.

V Nových Heřminovech rozhodnutí o stavbě přehrady už padlo, domy jsou v současné době vykoupeny a vedení obce se po posledních obecních volbách vyměnilo, což vedlo i ke změnám strategií zastupitelstva. Horní Jiřetín je zatím ve stejné situaci jako během výzkumu. V jeho době se hovořilo o možnosti úplného přechodu na obnovitelné zdroje energie, o schopnosti lidstva zvrátit klimatické změny a sousední Německo procházelo procesem Energiewende, tedy zajištění ekologicky šetrné výroby elektřiny a tepla.

V roce 2021 vpádem ruských vojsk na Ukrajinu se ale diskuze změnila. Výpadky dodávek plynu, a hlavně uvědomění si závislosti na jiných státech, na které není možné mít vliv, obrátila všechno naruby. Uvidíme, kterou cestou se rozhodně jít Vláda České republiky.

6 Literatura

Alieva, Daliba. 2016. Kto sa bojí sociálneho konštruktivismu? Sociální studia / Social Studies. Roč.13, č.3. 37-60

Arburg, Adrian von, Staněk, Tomáš. 2020. Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951 II. díl 3. svazek: Akty hromadného násilí v roce 1945 a jejich vyšetřování. Středokluky: Zdeněk Susa. ISBN 978-80-86057-68-2

Berger, Peter L., Luckmann, Thomas. 1999. Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. ISBN 80-85959-46-1

Císař, Ondřej. 2008. Politický aktivismus v České republice: sociální hnutí a občanská společnost v období transformace a europeizace. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008. ISBN 978-80-7325-168-0.

Coser, Lewis A. 1964. The functions of social conflict. Glencoe: Free Press of Glencoe. ISBN: 9780029068106

Čapka, František, Slezák, Lubomír a Vaculík, Jaroslav. 2005. Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce. Brno: Akademické nakladatelství CERM. ISBN 80-7204-419-2.

Černý, Karel. 2009. Anatomie náboženského terorismu a globální rebelie proti sekulárnímu (ne)řádu, Historická sociologie, č.1, S 97-121 ISSN: 1804-0616

Dahrendorf, Ralf. 1991. Moderný sociálny konflikt: esej o politike slobody. Bratislava: Archa. ISBN 80-7115-024-X.

Dančák, Břetislav, Závašický, Jan(eds.). 2007. Energetická bezpečnost a zájmy České republiky, Brno: Mezinárodní politologický ústav. ISBN 978-80-210-4440-1

Disman, Miroslav. 2002. Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-0139-7

Dudová, Radka. 2010. Kvalitativní metodologie sociologického výzkumu: konstruktivistická grounded theory a „rozumějící rozhovor“. in Šubrt, Jiří. Soudobá sociologie IV. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1789-3.

Đurđovič, Martin. 2016. Metodika pro komunikaci a účast na rozhodování o hlubinném úložišti vyhořelého jaderného paliva a vysokoaktivních odpadů v ČR. Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISBN 978-80-7330-288-7

Farský, Miroslav, Zahálka, Jaroslav. 2008: Severočeská hnědouhelná pánev: determinace a disparity vývoje krajiny. *Životné prostredie*, Vol, 42, No. 4, p. 212 – 216. ISSN 2585-7800

Frantál, Bohumil, Nováková, Eva. 2014. A curse of coal? Exploring unintended regional consequences of coal. *Moravian Geographical Reports*. Vol, 22, No. 2. 55–65. 12108812

Frantál, Bohumil. 2016. Living on coal: Mined-out identity, community displacement and forming of anti-coal resistance in the Most region, Czech Republic. *Resources Policy*, Elsevier, vol. 49. 385-393. ISSN: 1873-7641

Glassheim, Eagle. 2019. Očista československého pohraničí: migrace, životní prostředí a zdraví v bývalých Sudetech. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-3045-0.

Güclü, İdris. 2014. Karl Marx and Ralf Dahrendorf: A Comparative Perspective on Class Formation and Conflict. *ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ İİBF DERGİSİ, AĞUSTOS 2014, 9(2), 151- 167* ISSN: 1306-6730

Guillemin, Marilys, Gillam, Lynn. 2004. Ethics, reflexivity, and „Ethically Important Moments“. *Research, Qualitative Inquiry*, vol. 10, issue 2. 261-280. ISSN 1077-8004

Harrington, Austin. 2006. *Moderní sociální teorie: základní témata a myšlenkové proudy*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-093-3. str. 162

Hendl, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2

Keller, Jan. 1996. Konflikt sociální. In: Linhart, J., Vodáková, A. a Petrušek, M. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-311-3.

Klemešová, Kamila. 2010. *Povodně a obec Troubky*. Brno. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Přírodovědecká fakulta.

Konečný, Leo Jan. 2018. *Kouzelný svět - Vzpomínky na Jezeří*. Most: Hněvín. ISBN 978-80-86654-40-9

Koukal, Pavel. 2005. *Státní zámek Jezeří*. Praha: Národní památkový ústav. ISBN 80-85036-31-2

Koutná Kostínková, Jana, Čermák, Ivo. 2013. Interpretativní fenomenologická analýza. In: Tomáš Řiháček, Ivo Čermák a Roman Hytych. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-6382-2

Kriesberg, Louis. 2006. *Constructive Conflicts: From Escalation to Resolution*. Rowman & Littlefield Publishers ISBN 978-074254423

- Kučera, Jaroslav. 1992. Odsun nebo vyhnání? Sudetští Němci v Československu 1945-1946. Praha: H&H. ISBN: 80-85467-32-1
- Kurka, Bohumil. 2015. Severočeský hnědouhelný revír – Historie, současnost, perspektivy. Brno. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Ekonomicko-správní fakulta
- Kvale, Steinar. 2009. Doing interviews. London: Sage, 2009. Sage Publications. ISBN 978-0-7619-4977-0
- Lužný, Dušan. 1997. Nová náboženská hnutí. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-1645-0
- Mason, Jennifer. 2002. Qualitative researching. London: Sage Publications. ISBN 978-0761974284
- Mišovič, Ján. 2019. Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 978-80-7419-285-2
- Musilová, Žaneta. 2010. Veřejně prospěšná stavba a omezení vlastnického práva. Brno. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Právnická fakulta
- Nohejl, Marek. 2001. Lebenswelt a každodennost v sociologii Alfreda Schütze: pojednání o východiscích fenomenologické sociologie. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 80-86429-02-4
- Novotná, Hedvika, Špaček, Ondřej, Šťovičková, Magdaléna. 2019. Metody výzkumu ve společenských vědách. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy. ISBN 978-80-7571-025-3
- Pike, Kenneth. 1954. Language in Relation to a Unified Theory of the Structure of Human Behavior. Glendale: Summer Institute of Linguistics. ISBN 9783111657158
- Průcha, Václav, kol. 2009. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. 2. díl. Brno: Doplněk. ISBN 978-80-7239-228-5
- Schütz, Alfred. 1944. The Stranger: An Essay in Social Psychology. American Journal of Sociology. Vol. 49, No. 6, May, 1944. 499-507. ISSN 0002-9602
- Silverman, David. 2005. Ako robiť kvalitatívny výskum. Bratislava: Ikar. ISBN 8055109044
- Smith, Dennis. 2018. Civilized Rebels: An Inside Story of the West's Retreat from Global Power (Global Connections). London: Routledge. ISBN 9780815393177
- Smolová, Irena. 2008. Těžba nerostných surovin na území ČR a její geografické aspekty. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 8024421259

Soukup, Martin. 2014. Terénní výzkum v sociální a kulturní antropologii. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2567-6

Stake, Robert E. 1995. The art of case study research. London: Sage Publications. ISBN 978-0-8039-5767-1

Šubrt, Jiří. 2010. Soudobá sociologická teorie. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2457-7

Švaříček, Roman, Šed'ová, Klára. 2007. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0

Tittenburn, Jacek. 2013. Ralph Dahrendorf's conflict theory of social differentiation and elite theory. Innovative Issues and Approaches in Social Sciences, Vol. 6, No. 3. 117-140. ISSN 1855-0541

Valášek, Václav, Chytka, Lubomír. 2009. Velká kronika o hnědém uhlí. Plzeň:G2 studio ISBN 978-80-903893-4-2

Vitíková, Jana. 2005. Kralupy u Chomutova: Demolice vesnic kvůli těžbě. Praha. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Fakulta humanitních studií

Waisová, Šárka (Ed.). 2008. Evropská energetická bezpečnost, Plzeň: Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-148-9

Znebežánek, František. 2013. Mezi konfliktem a kooperací: jednotná teorie konfliktu a kooperace. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 978-80-7419-154-1

Znebežánek, František. 2015. Sociologie konfliktu. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 978-80-7419-177-0

Elektronické zdroje

Aktuálně o přehradě. Webové stránky obce Nové Heřminovy. [online]. [2023-08-20].

Dostupné z:

<https://www.noveherminovy.eu/prehrada%2Dnove%2Dherminovy%2Darchiv/ds-1013/p1=2195>

Analýza vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti v roce 2018. 2019. Ministerstvo práce a sociálních věcí. [online]. [cit. 2022-11-3]. Dostupné z:

<https://www.mpsv.cz/documents/20142/848077/anal2018.pdf/760053b9-9f64-b616-5453-2447ee935b7e>

Benešová, Petra, Matlovič, Marek, Piroch, Jan, Panuška, Miroslav. 2009. Horní Jiřetín a Černice bojují dál proti prolomení těžebních limitů. Irozhlas.cz. [online]. [cit. 2023-07-05]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/horni-jiretin-a-cernice-bojuji-dal-proti-prolomeni-tezebnich-limitu_200912041249_mmatlovic

- Čermák, Václav, Králová, Helena. 2005. Zkapacitnění koryta řeky Opavy v Krnově a začlenění toku do struktury města.Nadace Partnerství. [online] [cit. 2020-02-9]. Dostupné z: <http://www.uprm.cz/data/docs/studie/krnov.pdf>
- Černý, Ondřej, Janoušek, Artur. 2010. Odpůrci těžby uhlí se bojí, že lobbisté v Horním Jiřetíně zmanipulují volby. Idnes.cz. [online].[cit. 2023-07-05]. Dostupné z:https://www.idnes.cz/usti/zpravy/odpurci-tezby-uhli-se-boji-ze-lobbiste-v-hornim-jiretine-zmanipuluji-volby.A101012_1464750_usti-zpravy_alh
- ČT24.2014. Nechceme bourat obce kvůli těžbě, zní z Ústecka. ct24.cz. [online].[cit. 2023-07-06]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/regiony/1047353-nehceme-bourat-obce-kvuli-tezbe-zni-z-ustecka>
- ČTK. 2010. Paroubek je pro prolomení těžebních limitů. Získám tím voliče, tvrdí Bursík. Lidovky.cz [online]. [cit. 2023-07-04]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/paroubek-je-pro-prolomeni-tezebnych-limitu-ziskam-tim-volice-tvrdi-bursik.A100208_135222_ln_domov_tai
- ČTK. 2012. Sněmovna zrušila možnost vyvlastnění kvůli těžbě. Aktualne.cz [online].[cit. 2023-07-04]. Dostupné z:<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/snemovna-zrusila-moznost-vyvlastneni-kvuli-tezbe/r~i:article:758656/>
- Dokoupil, Ivo. 2020. Komunikace Ivo Dokoupila s redakcí ČT o nevyvážené zprávě odvysílané 20.10.2020. Nové Heřminovy. [online].[2023-06-27]. Dostupné z: https://www.noveherminovy.eu/assets/File.ashx?id_org=10618&id_dokumenty=3467
- ERÚ. 2019.Roční zpráva o provozu teplárenských soustav ČR za rok 2018. ERÚ. [online].[cit. 2023-07-05]. Dostupné z: <https://www.eru.cz/rocn-zprava-o-provozu-teplarenskyh-soustav-cr-za-rok-2018>
- ESOMAR. 2016. Mezinárodní kodex ICC/ESOMAR. [online]. [cit. 2022-12-11]. Dostupné z: <https://esomar.org/uploads/attachments/ckqtcgyjq0119mhtrz0qee5u1-icesomar-code-czech.pdf>
- Havel, Václav. 2005.Otevřený dopis Václava Havla. Ekolist.cz [online]. [cit. 2023-07-04]. Dostupné z:<https://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/tiskove-zpravy/otvreny-dopis-vaclava-havla-jirimu-paroubkovi>
- Historický lexikon obcí České republiky 1869–2011. 2015. Český statistický úřad. [online] [cit. 2019-12-21]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/historicky-lexikon-obci-1869-az-2015>
- hornijiretin.cz. Webové stránky města Horní Jiřetín. [online].[2023-06-27]. Dostupné z: <https://www.hornijiretin.cz/uvod/>
- Jiříkoviny. 2016. Slovo starosty. Horní Jiřetín. 11/2016. [online].[2023-08-20]. Dostupné z: <https://www.hornijiretin.cz/www/hornijiretin/fs/11.-jirikoviny-listopad-2016.pdf>
- Kobza, Miroslav. 2017. Slezskou Hartu před dvaceti lety naplnila povodeň. Dnes zabraňuje suchu. Český rozhlas. [online].[2023-06-27]. Dostupné z: <https://olomouc.rozhlas.cz/slezskou-hartu-pred-dvaceti-lety-naplnila-povoden-dnes-zabranuje-suchu-6374270>
- MVČR. Místní referenda v České republice. Ministerstvo vnitra. [online].[2023-06-27]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/mistni-referenda-tabulka-hlaseni.aspx>

noveherminovy.eu. Webové stránky obce Nové Heřminovy. [online].[2023-06-27].
Dostupné z: <https://www.noveherminovy.eu/>

Ochrana území v povodí horní Opavy před povodněmi. 2006. ČVUT, VUT. Praha, Brno.
[online].[2023-07-01]. Dostupné z: <https://prehradanoveherminovy.cz/wp-content/uploads/2018/06/180629-Ochrana-%C3%BAzem%C3%AD-v-povod%C3%AD-horn%C3%AD-Opavy-p%C5%99ed-povodn%C4%9Bmi.pdf>

Pagáč, Jiří. 2018. Úvaha o významu výsledků referenda. Povodí Odry. [online].[2023-06-27]. Dostupné z: <https://prehradanoveherminovy.cz/uvaha-o-vyznamu-vysledku-referenda/>

Povodí Odry 2. 2018. Přehrada Nové Heřminovy. [online].[2021-09-23]. Dostupné z: <https://prehradanoveherminovy.cz/prinosy-prehrady/>

Povodí Odry. 2018. Přehrada Nové Heřminovy. [online].[2021-09-23]. Dostupné z: <https://prehradanoveherminovy.cz/o-prehrade/>

SIMAR.2021. Kniha standardů SIMAR. SIMAR. [online]. [cit. 2022-10-8]. Dostupné z:https://simar.cz/assets/media/files/standardy/simar_standard_LONG_28-online.pdf

Sotonová, Jana. 2011. Prolomení limitů těžby uhlí: dvě pochybné studie souhlasí. Lidovky.cz. [online]. [cit. 2023-07-04]. Dostupné z: https://web.archive.org/web/20110312110900/http://www.lidovky.cz/prolomeni-limitu-tezby-uhli-dve-pochybne-studie-souhlasi-p3g-/ln_noviny.asp?c=A110310_000005_ln_noviny_sko&klic=241715&mes=110310_0

Šrám, Radim. 2015. Stanovisko Komise pro životní prostředí Akademie věd ČR k problematice tzv. „územních ekologických limitů těžby“ v Severočeské hnědouhelné pánvi (SHP). Kancelář Akademie věd ČR. [online].[cit. 2023-07-05]. Dostupné z: https://web.archive.org/web/20150203000457/http://www.cas.cz/miranda2/export/sitesavcr/data.avcr.cz/o_avcr/struktura/poradni_organy/files/zivotni_prostredi/AVCR_KZP_NEPR_OLAMOVIAT_TEZEBNI_LIMITY.pdf?0.017837722794021182

Tuček, Milan. 2018. Hodnocení ochrany životního prostředí – květen 2018. Praha: Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav. [online].[2021-09-23]. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/ostatni/ekologie/4661-hodnoceni-ochrany-zivotniho-prostredi-kveten-2018>

Ústavní soud. 2018. Ústavní soud zamítl ústavní stížnost obce Nové Heřminovy. [online].[2023-06-27]. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/aktualne/ustavni-soud-zamitl-ustavni-stiznost-obce-nove-herminovy/>

Vobořil, David. 2015. Vše o těžebních limitech + přehledná infografika. Oenergetice.cz. [online].[cit. 2023-07-05]. Dostupné z:<https://oenergetice.cz/teplarenstvi/vse-o-tezebnich-limitech-prehledna-infografika>

volby.cz. 2014. Volby do zastupitelstev obcí. Český statistický úřad. [online].[2020-07-27]. Dostupné z:<https://volby.cz/pls/kv2014/kv1111?xjazyk=CZ&xid=0&xdz=2&xnumnuts=4205&xobec=567175&xstat=0&xvyber=0>

volby.cz. 2022. Volby do zastupitelstev obcí. Český statistický úřad. [online].[2023-07-01]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/kv2022/kv1111?xjazyk=CZ&xid=0&xdz=2&xnumnuts=4205&xobec=567175&xstat=0&xvyber=0>

Vše o plánovaném záměru výstavby přehrady. 2008. Webové stránky obce Nové Heřminovy.[online].[2023-08-20]. Dostupné z:
<https://www.noveherminovy.eu/zamer%2Dvystavby%2Dprehrady/d-1011/p1=2192>

Východiska ke koncepci surovinové a energetické bezpečnosti České republiky. 2011. Ministerstvo práce a obchodu. [online]. [cit. 2022-11-3]. Dostupné z:
<https://www.mpo.cz/assets/dokumenty/44988/50560/583032/priloha001.pdf>

Zákon č. 283/2021 Sb. – Zákon stavební. Ministerstvo pro místní rozvoj. [online].[2023-07-09]. Dostupné z: <https://mmr.gov.cz/cs/ministerstvo/stavebni-pravo/pravo-a-legislativa/novy-stavebni-zakon/stavebni-zakon/zakon-c-283-2021-sb-,-stavebni-zakon>

Zpravodaj MŽP. 1999. Komplexní zhodnocení povodňové katastrofy v červenci 1997 a návrh systému zabezpečení obnovy území postižených povodněmi, případně dalšími přírodními katastrofami. Zpravodaj MŽP, Č. 1, 1999. [online].[2023-07-01]. Dostupné z:
[https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/FFE92214F77E542CC1256FC800402F47/\\$file/komplezni.htm](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/FFE92214F77E542CC1256FC800402F47/$file/komplezni.htm)

Zpravodaj obce Nové Heřminovy. 2022. Slovo starosty. Nové Heřminovy. Č.2/2022. [online].[2023-08-20]. Dostupné z:
https://www.noveherminovy.eu/assets/File.ashx?id_org=10618&id_dokumenty=3669

Zuntych, Zdeněk. 2005. Paroubek připustil prolomení limitů těžby uhlí. Hospodářské noviny [online]. [cit. 2023-07-04]. Dostupné z: <https://archiv.hn.cz/c1-17157220-paroubek-pripustil-prolomeni-limitu-tezby-uhli>

7 PŘÍLOHY

Obrázek 1: Vizualizace přehrady Nové Heřminovy. Současný stav versus předpokládaná podoba. Zdroj: <https://prehradanoveherminovy.cz/>

*Obrázek 2: Cedule na již vykoupeném domě v nových Heřminovech.
Zdroj: vlastní archiv*

Obrázek 3: Pohled na lom Československé armády z vyhlídky nad zámek Jezeří.
Zdroj: kudyznudy.cz

Obrázek 4: Reklama na domě v Horním Jiřetíně na realitní kancelář, jejímž prostřednictvím byly zkupovány nemovitosti v obci. Zdroj: iRozhlas.cz

